ASKERİ TARİH BELGELERİ Dergisi

OCAK 2001 YIL : 50 SAYI : 111

Genelkurmay Askeri Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı Yayınları

ASKERÎ TARİH BELGELERİ DERGİSİ

OCAK 2001 YIL: 50 SAYI: 111

Genelkurmay Askerî Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı Yayınları

ANKARA
GENELKURMAY BASIM EVİ
2001

GENELKURMAY BASIM EVİ
YAYIN NUMARASI : 2000/136

SUNUŞ

Genelkurmay Askerî Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı Arşivindeki belgelerden derlenip hazırlanan ve "Millî Mücadele'de Doğu Cephesi" ile ilgili belgeleri kapsayan 111 sayılı Askerî Tarih Belgeleri Dergisi'ni yayımlamış bulunuyoruz.

Doğu Cephesi ile ilgili Askerî Tarih Belgeleri Dergisi'nin altıncı ve sonuncusunu oluşturan bu sayıda, doğu illerini işgal eden Ermenilere karşı yapılan taarruz harekâtı ve sonuçları ile ilgili Genelkurmay Başkanlığı, Doğu Cephesi Komutanlığı, Sağ Kanat Grubu Komutanlığı, 9 ncu ve 12 nci Tümen komutanlıklarının yazışmalarına yer verilmiştir.

Türk İstiklâl Savaşı'nın önemli cephelerinden biri olan Doğu Cephesi'nde Türk ordusu Ermenilere karşı başarılı muharebeler yapmış ve bunun sonucunda doğu illerimiz işgalden kurtarılarak doğu sınırlarımızı belirleyen anlaşmalar imzalanmıştır.

Doğu Cephesi'nde kazanılan askerî zafer ve bunun sonucu imzalanan Gümrü Antlaşması, bir taraftan yeni kurulmuş olan Türkiye Büyük Millet Meclisi Hükûmetinin prestijini artırmış, diğer taraftan Türk milletinin zafere olan inancını güçlendirmiştir. Ayrıca Doğu Cephesi'nde savaş hâlinin son bulması, bu cephedeki askerî imkânlardan bir kısmının Batı Cephesi'ne kaydırılarak bu cephenin güçlendirilmesi gibi olumlu bir sonuç yaratmıştır.

"Millî Mücadele'de Doğu Cephesi VI" konulu derginin belgeleri, 1 nci Askerî Tarih Kurulunda görevli As.Tar.Uz. Hülya Toker ve Tar.Uz. Nurcan Fidan tarafından ATASE Başkanlığı Arşivinden seçilerek günümüz Türkçesine çevirilmiştir.

Osman N. SOLAKOĞLU
Hava Korgeneral
ATASE Başkanı

ÖN SÖZ

30 Ekim 1918'de imzalanan Mondros Mütarekesi'nden sonra İtilâf devletleri Türk topraklarını işgale başlamışlardır. Ermeniler de bu durumu fırsat bilerek yıllardır kurmayı istedikleri büyük Ermenistan hayalini gerçekleştirmek üzere harekete geçmişlerdir. Bu doğrultuda hareket eden Ermeniler Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra yapılacak barış antlaşmasının esaslarını tespit etmek üzere toplanan Paris Barış Konferansı'na 26 Şubat 1919'da müracaat ederek Türk topraklarındaki isteklerini bildirmişler fakat bu konferanstan bir sonuç elde edememişlerdir. Her ne kadar bu konferansta somut bir sonuç elde edememişlerse de Birinci Dünya Savaşı'nın galiplerinden olan İngiltere tarafından 30 Nisan 1919'da bir grup Ermeni Kars'a getirilmiş ve bölgenin idaresi onlara verilmiştir. Gittikçe cesaretleri artan Ermeniler, 17 Şubat 1920'de Çıldır ve Zaruşat'ı daha sonra da civar köy ve kasabaları işgal etmişlerdir. İşgal ettikleri bölgelerdeki evleri yakarak, Türk halkına da zulüm yapmışlardır.

Bu işgaller ve yapılan zulüm üzerine 15 nci Kolordu Komutanı Kâzım Karabekir Paşa, Erivan Cumhuriyeti'ne, bu saldırılara ve katliamlara son vermelerini ayrıca Türk halkının zararının tazmin edilmesini isteyen bir mektup göndermiştir. Aynı zamanda Mustafa Kemal ATATÜRK de Ermeni zulmünü İtilâf devletleri nezdinde protesto etmiştir.

Ermeni saldırı ve zulümlerinin gittikçe artması üzerine Ankara Hükûmeti, Ermenilere karşı harekâta geçilmesi kararını almış ve Haziran 1920'de Doğu Anadolu'da seferberlik ilân etmiştir. Bu sırada Doğu Cephesi Komutanlığı oluşturulmuş ve Kâzım Karabekir Paşanın yetkileri artırılarak Doğu Cephesi Komutanlığına atanmıştır. Haziran ayı içerisinde Ermeniler Oltu

ilçesini de işgal etmişlerdir. Bunun üzerine Ankara Hükûmeti, 7 Temmuz 1920'de bu işgali protesto notası göndermişse de Ermeniler buradan çekilmedikleri gibi diğer doğu illerini de işgal hazırlıklarına girişmişlerdir.

Bu sırada 10 Ağustos 1920 tarihinde Sovyet Hükûmeti ile Ermenistan arasında bir antlaşma imzalanmış ve Sovyet Hükûmeti Türkiye ile Azerbaycan arasındaki Nahcivan'ı ve Culfa'dan Şahtahtı'na kadar uzanan demir yolunu Ermenilere bırakmıştır. Ermeniler bu durumdan da cesaret alarak taarruza geçmişler ve 24 Eylül 1920 tarihinde Kötek ve Bardız'ı işgal etmişlerdir.

28 Eylül 1920'de Doğu Cephesi Komutanı Kâzım Karabekir Paşa komutasında, karşı taarruza geçen Türk ordusu, yaptığı başarılı harekâtlar sonucunda 29 Eylül'de Sarıkamış'ı, 30 Eylül'de de Merdenek'i geri almıştır.

Bir ay kadar Sarıkamış-Lâloğlu hattında kalarak takviye, keşif, tahkimat gibi gerekli hazırlıkları yapan Türk ordusu, 28 Ekim'de tekrar harekete geçmiş ve 30 Ekim 1920'de Kars'ı kurtarmıştır.

Kars kurtarıldıktan sonra Türk ileri harekâtı devam etmiş ve Türk birlikleri Gümrü önlerine kadar ilerlemiştir. Bunun üzerine Ermeniler, 6 Kasım 1920'de ateşkes antlaşması yapmak istemişlerdir. Ertesi gün ateşkes antlaşması imzalanarak Ermeniler Gümrü'yü boşaltmışlardır. 8 Kasım'da Ankara Hükûmeti, siyasî ve askerî isteklerini Ermenilere bir nota ile bildirmiştir. Ermeniler başta bu şartları kabul ettikleri hâlde daha sonra kabul etmediklerini bildirince muharebeler yeniden başlamıştır.

Türk birlikleri karşısında yenilgiye uğrayan Ermeniler, 17 Kasım 1920'de ateşkes şartlarını kabul etmişlerdir. 18 Kasım'da ateşkes imzalanmış

ve barış görüşmelerine başlanmıştır. Görüşmeler sonucunda 2/3 Aralık 1920 tarihinde Gümrü Antlaşması imzalanmıştır. Böylelikle 1877-1878 Osmanlı-Rus Harbi ile kaybedilen Kars, Sarıkamış, Iğdır geri alınmış, çok miktarda silâh ve cephane ele geçirilmiştir. Doğu Cephesi'ndeki silâh, cephane ve birlikler Batı Cephesi'ne kaydırılmıştır.

Doğu Cephesi'ndeki savaş, Gümrü Antlaşması ile sona ermesine rağmen doğu sınırının kesinlik kazanması; Sovyetler'le 16 Mart 1921'de imzalanan Moskova ve daha sonra 13 Ekim 1921'de Kafkas cumhuriyetleri (Azerbaycan, Gürcistan, Ermenistan) ile imzalanan Kars Antlaşması'yla mümkün olmuş ve bugünkü sınır kabul edilmiştir.

Rıza ÖZEN
Öğ. Bnb.
1 nci As.T.Krl.Bşk.

İÇİNDEKİLER

Sunuş I

Ön Söz III

Belgelerin Özetleri XI

A. GENELKURMAY BAŞKANLIĞININ YAZIŞMALARI

1. Genelkurmay Başkanlığının Gürcülerin Aleyhimize Harekâta Karar Verdikleri Hakkındaki Yazısı 3

2. Genelkurmay Başkanlığının Harekâtın Gümrü Yönünde Devam Etmesi Konusundaki Yazısı 8

B. DOĞU CEPHESİ KOMUTANLIĞININ YAZIŞMALARI

3. Doğu Cephesi Komutanlığının Muharebede Kesin Sonuç Alabilmek İçin İhtiyat Kuvvetlerine İhtiyaç Olduğu Konusundaki Yazısı 13

4. Doğu Cephesi Komutanlığının Ermeni Birliklerinin Bulundukları Bölgeleri ve Durumlarını Bildiren Raporu 16

5. Doğu Cephesi Komutanlığının Iğdır'a Yapılacak Taarruzda Nasıl Hareket Edileceği Hakkındaki Yazısı 21

6. Doğu Cephesi Komutanlığının Ermenilerin Geri Püskürtüldüğü Konusundaki Yazısı 24

7. Doğu Cephesi Komutanlığının Birliklerin Bulunacakları Mevzileri Bildiren Harp Telgrafı 29

8. Doğu Cephesi Komutanlığının Kars'a Yapılacak Taarruz Hakkındaki Yazısı 32

9. Doğu Cephesi Komutanlığının Kars'a Yapılacak Taarruzda Birliklerin Bulunacakları Hatları Bildiren Harp Telgrafı 38

10. Doğu Cephesi Komutanlığının Ermeni Taarruzlarına Karşı 1884,1885,1886,1887,1888 Doğumluların Silâh Altına Alınması Konusundaki Yazısı 43

11. Doğu Cephesi Komutanlığının Iğdır Bölgesindeki Ermenilerin Dikkatlerinin Başka Yöne Çekilmesi Konusundaki Yazısı 46

12. Doğu Cephesi Komutanı Kazım Karabekir'in Silâh Arkadaşlarına Yayınladığı Beyanname 49

13. Doğu Cephesi Komutanlığının Seferberlik Beyannamesi 58

14. Doğu Cephesi Komutanlığının Taşnakların Sarıkamış Harekâtından Sonra Hacı Halil İstikametine Çekildiği Konusundaki Yazısı 66

15. Doğu Cephesi Komutanlığının Taşnaklarla Arpaçayı Civarında Yapılan Muharebe Hakkındaki Harp Telgrafı 70

16 Doğu Cephesi Komutanlığının Kars'a Yapılacak Taarruzda Birliklerin Hedeflerini Belirten Cephe Emri. 75

17. Doğu Cephesi Komutanlığının Iğdır Bölgesindeki Durumu Bildiren Harp Raporu 84

18. Doğu Cephesi Komutanlığının Ermenilerin Iğdır Bölgesinde Direnmeye Çalıştıkları Hakkındaki Yazısı 88

19. Doğu Cephesi Komutanlığının Birliklerin Bulunacakları Mevkileri Bildiren Yazısı 91

20. Doğu Cephesi Komutanlığının Kars'a Yapılacak Taarruzun 27/28 Ekim'de Başlayacağı Hakkındaki Yazısı 96

21. Doğu Cephesi Komutanlığının Iğdır Bölgesindeki Muharebelerin Devam Ettiği Hakkındaki Yazısı 99

22. Doğu Cephesi Komutanlığının Kars'a yapılacak Taarruzda Birliklerin Bulunacakları Mevzileri Bildiren Yazısı 104

23. Doğu Cephesi Komutanlığının Kars'a Yapılan Taarruzda Birliklerin İşgal Ettikleri Yerleri Bildiren Harp Raporu 107

24. Doğu Cephesi Komutanlığının Kars Etrafındaki Muharebelerin Akşama Doğru Kesildiği Hakkındaki Yazısı 113

25. Doğu Cephesi Komutanlığının Akbaba Tepesinde Yapılan Muharebeler Hakkındaki Yazısı 118

26. Doğu Cephesi Komutanlığının 17 nci Alaya Yapılan Taarruz Hakkındaki Yazısı 121

27. Doğu Cephesi Komutanlığının 9 ncu Tümenin Yahniler-Vezin-Kurşakkaya Hattını İşgal Ettiği Hakkındaki Yazısı 125

28. Doğu Cephesi Komutanlığının Birliklerin Cephelerde Durumlarını Bildiren Harp Telgrafı 128

29. Doğu Cephesi Komutanlığının Kars'a Karşı Yapılan Umum Taarruzda Ermenilerin Durumları Hakkındaki Yazısı 133

30. Doğu Cephesi Komutanlığının Harekâtın Gümrü Yönünde Uzatılması Konusundaki Harp Telgrafı 136

31. Doğu Cephesi Komutanlığının Kars'ta Yapılan Muharebelerde Ermenilerin Verdikleri Zayiatı Bildiren Yazısı 139

32. Doğu Cephesi Komutanlığının 5 Kasım 1920'de Birliklerin Bulunacakları Mevzileri Bildiren Yazısı 142

33. Doğu Cephesi Komutanlığının Ermenilerin Mütareke Teklifinde Bulunduğu Hakkındaki Yazısı 148

C. SAĞ KANAT GRUBU KOMUTANLIĞININ, 9 NCU, 12 NCİ TÜMEN KOMUTANLIKLARININ YAZIŞMALARI

34. Sağ Kanat Grubu Komutanlığının 3 ncü Tugayın 25 Ekim Tarihli Raporunu Bildiren Yazısı 155

35. Sağ Kanat Grubu Komutanlığının Taşnakların Mülaklı ve Iğdır'a Kuvvet Sevk Ettiği Hakkındaki Yazısı 160

36. Sağ Kanat Grubu Komutanlığının Mürettep 2 nci Tugayın Gönderdiği Raporun Özetini Bildiren Yazısı 164

37. Sağ Kanat Grubu Komutanlığının Şahtahtı Muharebesinde Ermenilerin Verdikleri Zayiatı Bildiren Yazısı 169

38. 9 ncu Tümen Komutanlığının Vezinköy ve Civarında Yapılan Muharebeler Hakkındaki Yazısı 173

39. 12 nci Tümen Komutanlığının Çermeli İstikametinde Yapılan Taarruzda Ermenilerin Geri Atıldığı Hakkındaki Yazısı 176

40. 12 nci Tümen Komutanlığının Kars'a Yapılacak Taarruz Hakkındaki Görüşlerini Bildiren Yazısı 179

41. 12 nci Tümen Komutanlığının Kars Müstahkem Mevkiine Yapılan Muharebede Ermeni Birliklerinin Durumu ve Zaiyatı Hakkındaki Yazısı 184

42. 12 nci Tümen Komutanlığının 35 nci Alayın Yaptığı Taarruz ve Verilen Zayiat Hakkındaki Yazısı 189

BELGELERİN ÖZETLERİ

A.GENELKURMAY BAŞKANLIĞININ YAZIŞMALARI

No	Belgenin Tarihi	Belgenin Özeti
4070	20 Ekim 1920	Genelkurmay Başkanlığının Doğu Cephesi Komutanlığına Gürcülerin aleyhimize harekâta karar verdikleri hakkındaki yazısı.
4071	2 Kasım 1920	Genelkurmay Başkanlığının Doğu Cephesi Komutanlığına harekâtın Gümrü yönünde devam etmesi konusundaki yazısı.

B. DOĞU CEPHESİ KOMUTANLIĞININ YAZIŞMALARI

4072	14 Ekim 1920	Doğu Cephesi Komutanlığının 12 nci Tümen Komutanlığına cephede muharebenin devam ettiği ve kesin sonuç alınması için ihtiyat kuvvetlerine ihtiyaç olduğu hakkındaki yazısı.
4073	16 Ekim 1920	Doğu Cephesi Komutanlığının Genelkurmay Başkanlığı ve birliklere Ermeni birliklerinin bulundukları bölgeleri ve durumlarını bildiren raporu.
4074	16 Ekim 1920	Doğu Cephesi Komutanlığının Sağ Kanat Grubu Komutanlığına Iğdır'a yapılacak taarruzda nasıl hareket edileceği hakkındaki yazısı.
4075	16 Ekim 1920	Doğu Cephesi Komutanlığının 9 ncu ve 12 nci Tümen komutanlıklarına Ermenilerin geri püskürtüldüğü ve buna göre tümenlerin alacakları tedbirler hakkındaki yazısı.
4076	18 Ekim 1920	Doğu Cephesi Komutanlığının 9 ncu Tümen Komutanlığına birliklerin bulunacakları mevziileri bildiren harp telgrafı.

No	Belgenin Tarihi	Belgenin Özeti
4077	18 Ekim 1920	Doğu Cephesi Komutanlığının 9 ncu ve 12 nci Tümen komutanlıklarına Kars'a bir harekât yapılması hâlinde, harekâtın nasıl yapılması gerektiği konusundaki düşüncelerini bildiren harp telgrafı.
4078	20 Ekim 1920	Doğu Cephesi Komutanlığının 9 ncu, 12 nci Tümen komutanlıkları ve Albay Rüştü Beye; Kars'a karşı yapılacak taarruzda birliklerin bulunacakları hatları bildiren harp telgrafı.
4079	21 Ekim 1920	Doğu Cephesi Komutanlığının Millî Savunma Bakanlığı ve Genelkurmay Başkanlığına Ermenilerin taarruzlarına karşı Erzurum, Van, Erzincan ve Beyazıt'ta 1884, 1885, 1886, 1887 ve 1888 doğumluların silâh altına alınması konusundaki yazısı.
4080	21 Ekim 1920	Doğu Cephesi Komutanlığının Sağ Kanat Grubu Komutanlığına Iğdır bölgesinde Ermenilerin dikkatlerini o bölgeye çekmek için bazı tedbirler alınması konusundaki harp telgrafı.
4081	21 Ekim 1920	Doğu Cephesi Komutanı Kazım Karabekir'in silâh arkadaşlarına yayımladığı beyanname.
4082	21 Ekim 1920	Doğu Cephesi Komutanlığının seferberlik beyannamesi.
4083	23 Ekim 1920	Doğu Cephesi Komutanlığının Genelkurmay Başkanlığına Taşnakların Sarıkamış harekâtından sonra Hacı Halil istikametine çekildiği hakkındaki harp telgrafı.
4084	24 Ekim 1920	Doğu Cephesi Komutanlığının Genelkurmay Başkanlığı ve birliklere Taşnaklarla Arapçayı civarında yapılan muharebe hakkındaki harp telgrafı.

No	Belgenin Tarihi	Belgenin Özeti
4085	24 Ekim 1920	Doğu Cephesi Komutanlığının 27 Ekim'de Kars'a yapılacak taarruzda birliklerin hedefini belirtir cephe emri.
4086	25 Ekim 1920	Doğu Cephesi Komutanlığının Genelkurmay Başkanlığı ve birliklere Iğdır bölgesindeki durumu bildiren harp raporu.
4087	26 Ekim 1920	Doğu Cephesi Komutanlığının Genelkurmay Başkanlığı ve birliklere Ermenilerin Iğdır bölgesinde direnmeye çalıştıkları hakkındaki harp raporu.
4088	26 Ekim 1920	Doğu Cephesi Komutanlığının 9 ncu, 12 nci ve Mürettep Tümen komutanlıklarına birliklerin hareket edecekleri bölgeyi keşfetmeleri ve birliklerin bulunacakları mevzileri bildiren yazısı.
4089	27 Ekim 1920	Doğu Cephesi Komutanlığının Genelkurmay Başkanlığına Kars'a yapılacak taarruzun 27/28 Ekim'de başlayacağı konusundaki yazısı.
4090	27 Ekim 1920	Doğu Cephesi Komutanlığının 9 ncu 12 nci ve Mürettep Tümen komutanlıklarına Kars'a yapılacak taarruzda birliklerin bulunacakları mevzileri bildiren yazısı.
4091	27 Ekim 1920	15 nci Kolordu Komutanlığının 3 ncü Tümen Komutanlığına Iğdır bölgesinde muharebenin devam ettiği hakkındaki telgrafı.
4092	28 Ekim 1920	Doğu Cephesi Komutanlığının Genelkurmay Başkanlığı ve birliklere Kars'a taarruzun başladığı ve birliklerin işgal ettiği yerleri bildiren harp raporu.
4093	28 Ekim 1920	Doğu Cephesi Komutanlığının 15 nci Kolordu Komutanlığına Kars etrafındaki muharebenin akşama doğru kesildiğini ve birliklerin o günkü durumlarını bildiren yazısı.

No	Belgenin Tarihi	Belgenin Özeti
4094	28 Ekim 1920	Doğu Cephesi Komutanlığının Mürettep Tümen ve 12 nci Tümen komutanlıklarına Akbaba tepesinde yapılan muharebe hakkındaki harp telgrafı.
4095	28 Ekim 1920	Doğu Cephesi Komutanlığının 12 nci Tümen ve 34 ncü Alay komutanlıklarına Vezinköy civarında 17 nci Alayın sol kanadına yapılan taarruz hakkındaki harp telgrafı.
4096	28 Ekim 1920	Doğu Cephesi Komutanlığının 34 ncü Alay Komutanlığına 9 ncu Tümenin Yahniler-Vezin-Kurşakkaya hattını işgal ettiği hakkındaki harp telgrafı.
4097	29 Ekim 1920	Doğu Cephesi Komutanlığının Genelkurmay Başkanlığına 15 nci Kolordu Komutanlığı Vekâletine birliklerin cephelerdeki durumlarını bildiren harp telgrafı.
4098	30 Ekim 1920	Doğu Cephesi Komutanlığının Genelkurmay Başkanlığına Kars'a karşı yapılan umumî taarruzda Ermenilerin durumu hakkındaki harp raporu.
4099	2 Kasım 1920	Doğu Cephesi Komutanlığının Sağ Kanat Grubu Komutanlığına harekât hattının Gümrü yönünde uzatılması konusundaki harp telgrafı.
4100	3 Kasım 1920	Doğu Cephesi Komutanlığının birliklere Kars muharebesinde Ermenilerin verdiği zayiat hakkındaki harp raporu.
4101	4 Kasım 1920	Doğu Cephesi Komutanlığının birliklere 5 Kasım'da birliklerin bulunacakları yerleri bildiren yazısı.
4102	6 Kasım 1920	Doğu Cephesi Komutanlığının birliklere Ermenilerin mütareke teklifinde bulunduğunu bildiren yazısı.

C. SAĞ KANAT GRUBU KOMUTANLIĞININ, 9 NCU, 12 NCİ TÜMEN KOMUTANLIKLARININ YAZIŞMALARI

4103	25 Ekim 1920	Sağ Kanat Grubu Komutanlığının Doğu Cephesi ve 12 nci Tümen komutanlıklarına 3 ncü Tugayın 25 Ekim tarihli raporunu bildiren yazısı.
4104	26 Ekim 1920	Sağ Kanat Grubu Komutanlığının 12 nci Tümen ve Doğu Cephesi komutanlıklarına; Taşnakların Mülaklı ve Iğdır'a kuvvet sevk ettikleri hakkındaki yazısı.
4105	26 Ekim 1920	Sağ Kanat Grubu Komutanlığının 12 nci Tümen ve Doğu Cephesi komutanlıklarına Mürettep 2 nci Tugayın Yukarı Çarıkçı'dan yazdığı raporun özetini bildiren yazısı.
4106	8 Kasım 1920	Sağ Kanat Grubu Komutanlığının Doğu Cephesi Komutanlığına Şahtahtı muharebesinde Ermenilerin verdikleri zayiat hakkındaki yazısı.
4107	28 Ekim 1920	9 ncu Tümen Komutanlığının Doğu Cephesi Komutanlığına Vezinköy ve civarında yapılan muharebeler hakkındaki yazısı.
4108	14 Ekim 1920	12 nci Tümen Komutanlığının Doğu Cephesi Komutanlığına Çermeli istikametinde yapılan taarruzda Ermenilerin geri atıldığı hakkındaki yazısı.
4109	20 Ekim 1920	12 nci Tümen Komutanlığının Doğu Cephesi Komutanlığına Kars'a yapılacak taarruz hakkındaki görüşlerini bildiren yazısı.
4110	1 Kasım 1920	12 nci Tümen Komutanlığının Doğu Cephesi Komutanlığına Kars müstahkem mevkiinde yapılan muharebelerde Ermeni birliklerinin durumu ve zayiatı hakkındaki yazısı.

4111	2 Kasım 1920	12 nci Tümen Komutanlığının Doğu Cephesi Komutanlığına 35 nci Alayın yaptığı taarruz ve verilen zayiat hakkındaki yazısı.

BELGELER

A. GENELKURMAY BAŞKANLIĞININ YAZIŞMALARI

Belge No:4070

A	
D	
F	2.6

ONKUR ATASE ARSIVI

قارطاه عمومی
26/10/20
26/10/20
9 صوکاه

[illegible]

[illegible]

[illegible]

Belge No: 4070

Karargâh-ı Umûmi
20.10.36
2 0.10.36
s. 9 sonra

Ş.C.K.

Ermeni ve Gürcüler aleyhine Türk Rus harekât-ı müşterekesini dahil-ii hesab eden Gürcüler seferberlikleriyle Kafkasya'da hakim bir vaziyet almakdadır. Tiflis etrafındaki tahaşşüde Ruslar tarafından da harekete başlamak ihtimaline karşın bidâyette daha ziyade tedafü' bir mahiyet atfolunabilir.

Bu zamanda Gürcülerin harekâtında dikkat olunacak en mühim haberler Ardahan'da kuvvetlerin tezâyüd etmesi veyahut Tiflis'den Kars'a nakliyat yapılmasıdır ki bu haberler aleyhimizde muharebeye karar verdiklerine artık bir şübhe bırakmaz. Diğer taraftan Gürcüler seferberlik ve tahaşşüd esnâsında Ermenilerle aralarındaki mesâili hal ederek münaziün fih araziyi bilfiil işgale çalışıyorlar. Bu mesaii esnasında Ermenilerle Gürcüler arasında ihtilaf ve mümanaat haberlerinin tevsikine pek ziyâde ehemmiyet verilmelidir. Herhalde seferberliğin hitâmını müteakip Rusların tereddüdü ve dermansızlığı sebebiyle onlar tarafından yakında bir hareket vaki' olmayacağı anlaşılırsa Gürcistan'ın bütün kuvvetiyle veya mühim bir kuvvetle Ermenileri takviye ederek evvela Türk ordusunu mağlub etmeye çalışmaları muhtemel ve bu hal bizim için en tehlikeli şekildir. O zamana kadar henüz münferid bulunan Ermeni ordusunu mağlub etmek için bütün kuvvetimizi sür'at ve katiyetle bilâ-tereddüt isti'mal etmek mecburiyetindeyiz. Diğer taraftan ordumuzun mevcudunu elimizdeki eslihâyı kullanabilecek adade serian iblağa çalışmalıyız. Bu hususda acilen cevaba intizâr ederiz. Gürcülerle münasebât-ı siyasiye hüsn-ü suretle idâme olunacak ve bu hususda ayrıca ma'lûmat verilecekdir.

Bu şifre 2015 numaralıdır.

Erkânı Harbiye-i Umumiye Reisi
İsmet

Koleksiyon : ISH
Kutu : 752
Gömlek : 66
Belge : 66-1

Belge No: 4070

Genel Karargâh

20.10.1920

20.10.1920

Saat 21.^{00}

Doğu Cephesi Komutanlığına

Ermeni ve Gürcüler aleyhine Türk Rus ortak harekâtını hesaplayan Gürcüler seferberlikleriyle Kafkasya'da hâkim bir durum almaktadır. Tiflis etrafındaki toplanma, Ruslar tarafından da harekete başlama ihtimaline karşın, başlangıçta daha çok savunma mahiyetinde olduğu kabul edilebilir. Şimdi Gürcülerin harekâtında dikkat edilecek en önemli haberler Ardahan'da kuvvetlerin arttırılması veya Tiflis'ten Kars'a nakliyat yapılmasıdır ki, bu haberler aleyhimizde muharebeye karar verdiklerine artık bir şüphe bırakmaz. Diğer taraftan Gürcüler seferberlik ve yığınaklar yapılması sırasında Ermenilerle aralarındaki problemleri hâllederek üzerinde tartışılan araziyi bilfiil işgale çalışıyorlar. Bu çalışma sırasında Ermenilerle Gürcüler arasında ihtilâf ve engelleme haberlerinin doğrulanmasına çok fazla önem verilmelidir. Herhâlde seferberliğin bitimini takiben Rusların tereddüdü ve dermansızlığı sebebiyle onlar tarafından yakında bir hareket yapılamayacağı anlaşılırsa Gürcistan'ın bütün kuvvetiyle veya mühim bir kuvvetle Ermenileri takviye ederek, öncelikle Türk ordusunu mağlûp etmeye çalışmaları muhtemeldir. Bu durum bizim için en tehlikeli olaydır. O zamana kadar henüz tek başına olan Ermeni ordusunu mağlûp etmek için bütün kuvvetimizi hızla ve kesin olarak kullanmak zorundayız. Diğer taraftan ordumuzun mevcudunu elimizdeki silâhı kullanabilecek sayıya hızla ulaştırmaya çalışmalıyız. Bu konuda acilen cevap bekleriz. Gürcülerle siyasî ilişkiler iyi bir şekilde devam ettirilecek ve bu konuda ayrıca bilgi verilecektir.

Bu şifre 2015 numaralıdır.

Genelkurmay Başkanı

İsmet

Koleksiyon : İSH

Kutu : 752

Gömlek : 66

Belge : 66-1

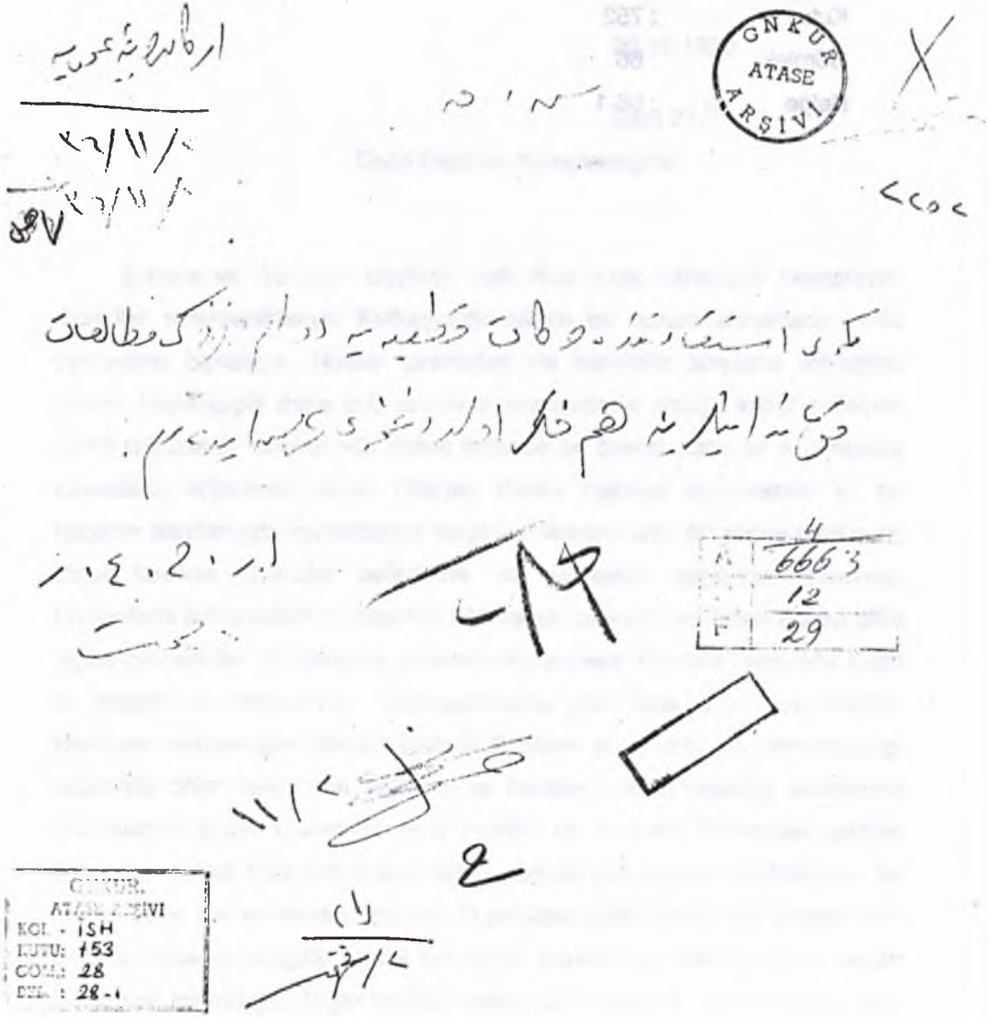

2252 Erkân-ı Harbiye-i Umumiye

2.11.36

2.11.36

s. 7

Ş.K.

Gümrü istikametinde harekât-ı kat'iyyeye devam hakkındaki mütalaât-ı kumandanîlerine hemfikir olduğumuzu arz ederim.

Er. H.U.R

İsmet

Koleksiyon : İSH
Kutu : 753
Gömlek : 28
Belge : 28-1

Belge No: 4071

2252

Genelkurmay

2.11.1920

2.11.1920

Saat 19.00

Doğu Cephesi Komutanlığına

Gümrü istikametinde kesin harekâta devam konusunda sizinle aynı fikirde olduğumuzu arz ederim.

Genelkurmay Başkanı

İsmet

Koleksiyon : İSH
Kutu : 753
Gömlek : 28
Belge : 28-1

B.DOĞU CEPHESİ KOMUTANLIĞININ YAZIŞMALARI

Belge No:4072

قرار

٢٦/١٠/١٤

نوت ١٢ نه

[redacted]

A
U
F

١ - [illegible] مسئولك تحت حاكم رحمت انجنه ٤٥٠ ص .

٢ - جهاد م يانيه محاربه دوام ايديكنه كوره دشمنك مقاومتك قاما
[illegible]
قيريله نه كرمه آلمسى وبونك ايچون اهالى [redacted] اهلى
[illegible]
مراقبه اولونمسى .

كچه وباسه صباح محاربه دوام ايتسى اهالى نه شى اهالى الايكنه
[illegible]
واياب ايديسه [redacted] طوپى قوتك م جلب ايله دشمنك طوردى
[illegible]
اسباينك استكمالى وقطعا نزك امنى استحصال ايده جك
تدابيرك اتخاذى [redacted] وصولنه خطر جكتوردى
[illegible]

[illegible]

[illegible]

GNKUR ATASE ARSIVI

GNKUR ATASE ARSIVI
KOL : ISH
KUTU: 751
DOM.: 171
BEL. : 171-1

Belge No: 4072

Karargâh

14.10.36

Fırka 12 K.

1. 9. F. cephesindeki düşman kâmilen ric'at etmişdir. S. 4.45 s.

2. Cephede yakından muharebe devam ettiğine göre düşmanın mukavemetinin tamamen kırılarak geriye atılması ve bunun için ihtiyatınızdan kuvvet celbi muvafık olurdu.

Gece ve yarın sabah muharebe devam etmesi ihtimaline karşı ihtiyat alayınızdan kâfi kuvvet ve icâb ederse topçu kuvvetinin de celbi ile düşmanın tardı esbâbının istikmâli ve kıtaatımızın emniyetini istihsal edecek tedâbirin ittihâzı ve tutulan hattan çekilmemesi lâzımdır.

Fırka 12'de Fehmi Efendiye yazdırıldı./14 minh.

Koleksiyon : İSH
Kutu : 751
Gömlek : 171
Belge : 171-1

Belge No: 4072

Karargâh

14.10.1920

12 nci Tümen Komutanlığına

1. 9 ncu Tümen cephesindeki düşman tamamen geri çekilmiştir. Saat 16.45

2. Cephede yakından muharebe devam ettiğine göre düşmanın mukavemetinin tamamen kırılarak geriye atılması ve bunun için ihtiyatınızdan kuvvet gönderilmesi uygun olurdu.

Gece ve yarın sabah muharebenin devam etmesi ihtimaline karşı, ihtiyat alayınızdan yeterli kuvvet ve gerekirse topçu kuvvetinin de gönderilmesi ile düşmanın geri püskürtülmesinin tamamlanması ve birliklerimizin güvenliğini sağlayacak tedbirlerin alınması ve tutulan hattan çekilinmemesi lâzımdır.

12 nci Tümende Fehmi Efendiye yazdırıldı. 14'de

Doğu Cephesi Komutanı
Kâzım Karabekir

Koleksiyon : İSH
Kutu : 751
Gömlek : 171
Belge : 171-1

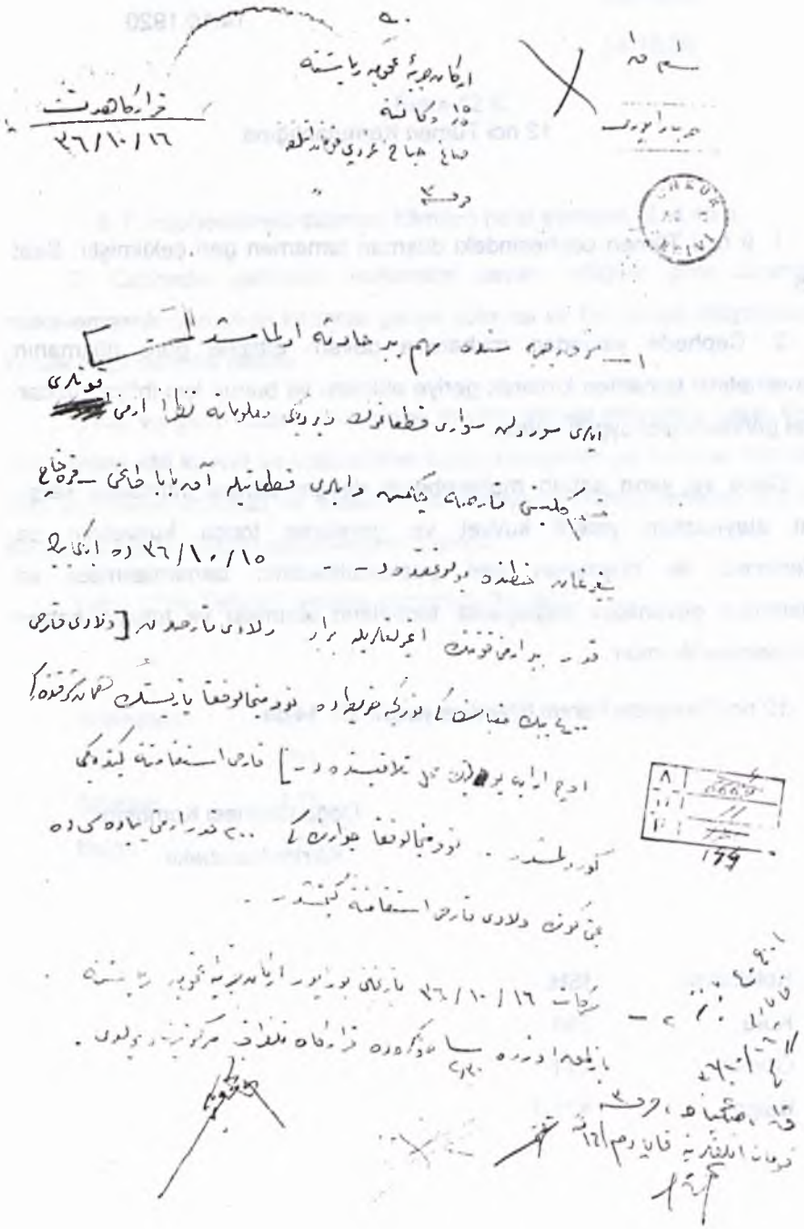

S.1.K.1

Karargâhdan

Harp raporu

16.10.36

Erkân-ı Harbiye-i Umumiye Riyâsetine

15 K. Vekâletine

Sağ Cenah Grup Kumandanlığına

Fırka 3 Kumandanlığına

1. Şark Cephesi'nde mühim bir hadise olmamışdır. İleri sürülen süvari kıtaatımızın verdiği malûmata nazaran Ermeni kuvvetleri kısm-ı küllisini Kars'a çekmiş ve ileri kıtaatıyla Akbaba dağı-Karahaç-Çığırgan hattında bulunmaktadır. 15.10.36'da iki bin kadar bir Ermeni kuvvetinin ağırlıklarıyla beraber Viladi Kars'dan (Viladi Kars 400 bin mikyasındaki Türkçe harita Novomincalofka yazısının hemen şarkındaki üç araba yolunun da mahal-i telâkisindedir.) Kars istikametine gittiği görülmüşdür. Novomincalofka civarındaki 200 kadar Ermeni piyadesi de aynı günde Viladi Kars istikametine gitmişdir.

2. Harekât 16.10.36 tarihli bu rapor Erkân-ı Harbiye-i Umumiye Riyâsetine yazılmak üzere s.2.30 sonrada karargâh telgraf merkezine verildi.

E.H.U Riyâsetine kapadım.

16.10.36

15 K. Sağ Cenah, Fırka 3

kumandanlıklarına kapadım. 16 minh.

Koleksiyon : İSH
Kutu : 752
Gömlek : 19
Belge : 19-1

Belge No: 4073

Şube 1
Kısım 1

Karargâhtan

Harp raporu

16.10.1920

Genelkurmay Başkanlığına
15 nci Kolordu Vekâletine
Sağ Kanat Grubu Komutanlığına
3 ncü Tümen Komutanlığına

1. Doğu Cephesi'nde önemli bir olay olmamıştır. İleri sürülen süvari birliklerimizin verdiği bilgiye göre, Ermeni kuvvetleri bütün birliklerini Kars'a çekmiş ve ileri birlikleriyle Akbaba dağı-Karahaç-Çığırgan hattında bulunmaktadır. 15.10.1920'de 2.000 kadar bir Ermeni kuvvetinin ağırlıklarıyla beraber Viladi Kars'tan (Viladi Kars 400 bin ölçekli Türkçe haritada Novomincalofka yazısının hemen doğusundaki 3 araba yolunun kesiştiği mahaldedir.) Kars yönüne gittiği görülmüştür. Novomincalofka civarındaki 200 kadar Ermeni piyadesi de aynı gün Viladi Kars istikametine gitmiştir.

2. Harekât 16.10.1920 tarihli bu rapor, Genelkurmay Başkanlığına yazılmak üzere saat 14.30'da karargâh telgraf merkezine verildi.

Genelkurmaya Başkanlığına kapadım.
16.10.1920
15 nci Kolordu, Sağ Kanat, 3 ncü Tümen
komutanlıklarına kapadım. 16'da

Doğu Cephesi Komutanı
Kâzım Karabekir

Koleksiyon : İSH

Kutu : 752

Gömlek : 19

Belge : 19-1

Belge No: 4074

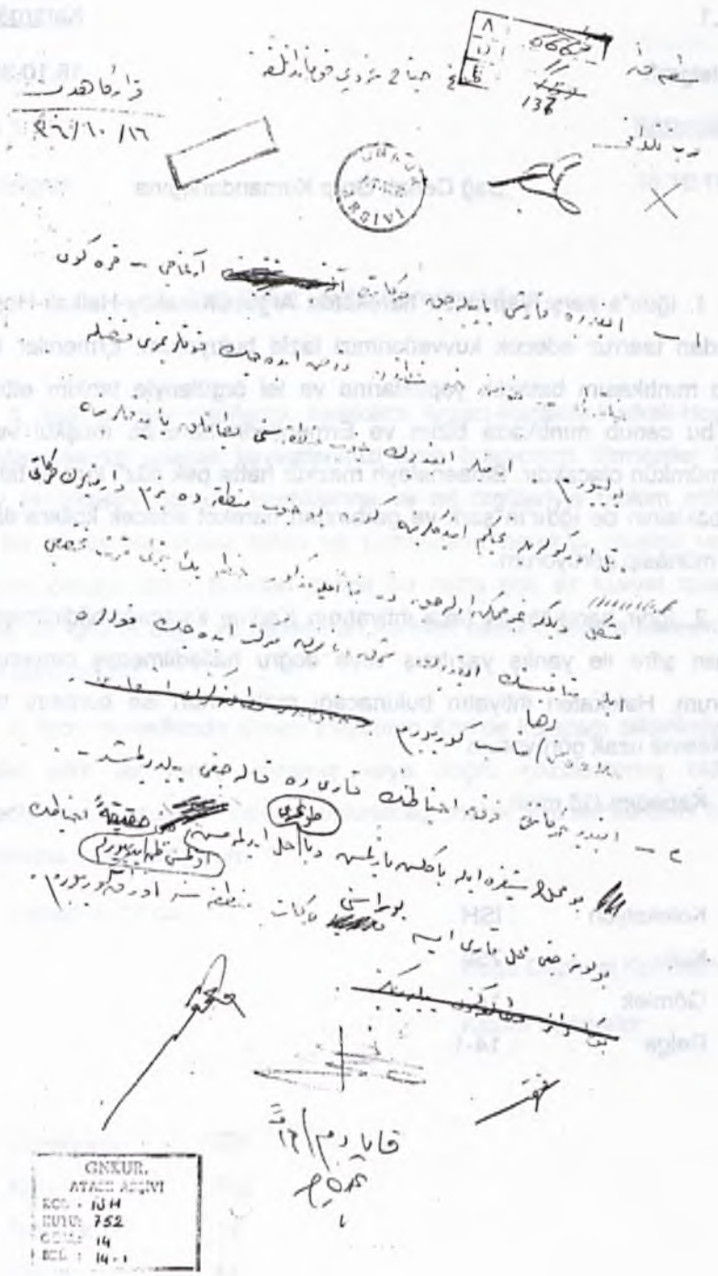

GNKUR.
ATATÜRK ARŞİVİ
KOL : İSH
KUTU: 752
GÖMLEK: 14
BEL : 14-1

Belge No:4074

Ş.1 K.1 — Karargâhdan

Harp telgrafı — 16.10.36

Sağ Cenah Grup Kumandanlığına

1. Iğdır'a karşı yapılacak harekâtda Argacı-Karaköy-Halkalı-Hoşhaber hattından taarruz edecek kuvvetlerimizi fazla buluyorum. Ermeniler Iğdır'ın cenub mıntıkasını bataklık yaptıklarına ve tel örgüleriyle tahkim ettiklerine göre bu cenub mıntıkada bizim ve Ermenilerin harekâtı müşkül ve belki gayrimümkün olacakdır. Binaenaleyh mezkûr hatta pek cüz'i kuvvet tahsis ile mütebâkisinin de Iğdır'ın şark ve garbından hareket edecek kollara ilâvesini daha münâsip görüyorum.

2. Iğdır harekâtında fırka ihtiyatının Kari'de kalacağı bildirilmişdir. Bu mahalin şifre ile yanlış yazılmış veya doğru halledilmemiş olmasını zan ediyorum. Hakikaten ihtiyatın bulunacağı mahal Kari ise burasını harekât mıntıkasına uzak görüyorum.

Kapadım./16 minh

Koleksiyon : İSH
Kutu : 752
Gömlek : 14
Belge : 14-1

Belge No:4074

Şube 1

Kısım 1 — Karargâhtan

Harp telgrafı — 16.10.1920

Sağ Kanat Grubu Komutanlığına

1. Iğdır'a karşı yapılacak harekâtta Argacı-Karaköy-Halkalı-Hoşhaber hattından taarruz edecek kuvvetlerimizi fazla buluyorum. Ermeniler Iğdır'ın güney mıntıkasını bataklık yaptıklarına ve tel örgüleriyle tahkim ettiklerine göre bu güney mıntıkada bizim ve Ermenilerin harekâtı müşkül ve belki mümkün olmayacaktır. Bundan dolayı bu hatta çok az kuvvet tahsisi ile kalanın da Iğdır'ın doğu ve batısından hareket edecek kollara ilâvesini daha uygun görüyorum.

2. Iğdır harekâtında tümen ihtiyatının Kari'de kalacağı bildirilmiştir. Bu mahalin şifre ile yanlış yazılmış veya doğru çözülememiş olduğunu zannediyorum. Gerçekten ihtiyatın bulunacağı mahal Kari ise burasını harekât mıntıkasına uzak görüyorum.

Kapadım./16'da

Doğu Cephesi Komutanı

Kâzım Karabekir

Koleksiyon : İSH
Kutu : 752
Gömlek : 14
Belge : 14-1

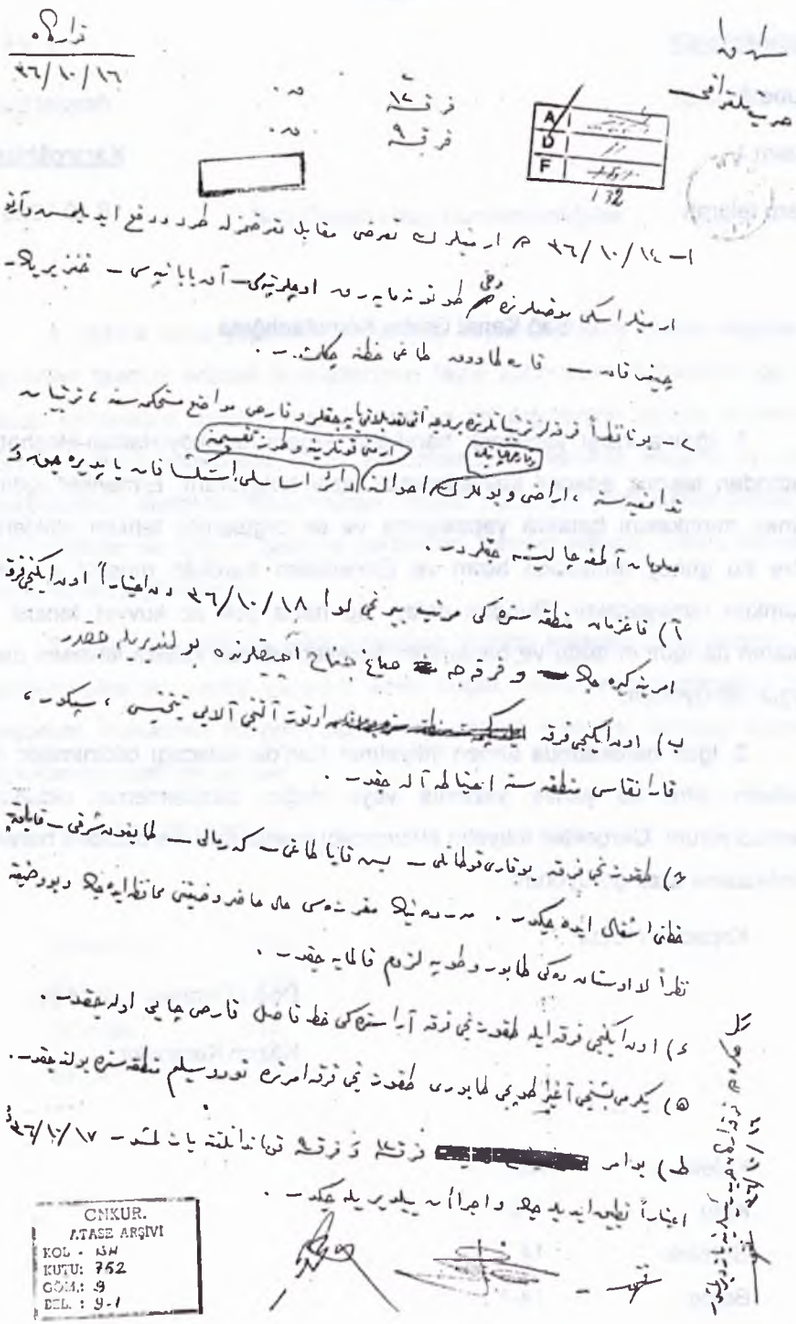

Ş.1 K.1 — Karargâh

Harp telgrafı — 16.10.1336

Fırka 12 K.

Fırka 9 K.

1. 14.10.36'da Ermenilerin taarruzu mukabil taarruzumuzla tard ve def' edilmiş ve artık Ermeniler eski mevzilerinde dahi tutunamayarak Üçler tepesi-Akbaba tepesi-Hınzırık-Çığırkan-Karatavuk dağı hattına çekilmişdir.

2. Buna nazaran fırkalar tertibâtlarında ber vech-i âti ta'dilâtı yapacaklar ve Kars mevâzi-i müstahkemesine, tertibât-ı tedâfûiyyesine, arazi ve yolların ve Kars çayının ahvaline Ermeni kuvvetlerine ve tarz-ı taksimine dair esaslı istikşafât yapdıracak ve malûmat almağa çalışacaklardır.

a. Kağızman mıntıkasındaki Mürettep Birinci Liva 18.10.36'dan itibaren On İkinci Fırka emrine girecek ve fırkaca, sağ cenah açıklarında bulundurulacakdır.

b. On İkinci Fırka Otuz Altıncı Alayı Tıhnıs-Sipikor-Karankas mıntıkasına ihtiyata alacakdır.

c. Dokuzuncu Fırka Yukarı Kotanlı-Beşkaya dağı-Germalı-Taygun şarkı-Kabaktepe hattını işgal edecekdir. Merdenik Müfrezesi hâl-i hâzır vaziyetini muhafaza edecek ve bu vaziyete nazaran Laustan'daki tabur ve topa lüzum kalmayacakdır.

d. On İkinci Fırka ile Dokuzuncu Fırka arasındaki hatt-ı fâsıl Kars çayı olacakdır.

e. Yirmi Beşinci Ağır Topçu Taburu Dokuzuncu Fırka emrinde Novoselim mıntıkasında bulunacakdır.

f. Bu emir Fırka 12 ve Fırka 9 Kumandanlığına yazılmışdır. 17.10.36'dan itibaren tatbik edilecek ve icraat bildirilecekdir.

S. 11 sonrada fırka erkân-ı harb reislerine yazdırılmışdır.

16.10.36

Koleksiyon : İSH
Kutu : 752
Gömlek : 9
Belge : 9-1

Belge No:4075

Şube 1
Kısım 1
Harp telgrafı

Karargâh

16.10.1920

12 nci Tümen Komutanlığına

9 ncu Tümen Komutanlığına

1. 14.10.1920'de Ermenilerin taarruzu, karşı taarruzumuzla püskürtülüp uzaklaştırılmış ve Ermeniler eski mevzilerinde de tutunamayarak Üçler tepesi-Akbaba tepesi-Hınzırık-Çığırkan-Karatavuk dağı hattına çekilmiştir.

2. Buna göre, tümenler tertibatlarında aşağıdaki değişikliği yapacaklar ve Kars müstahkem mevzilerine savunma düzenlemelerine, arazi ve yolların ve Kars çayının durumuna, Ermeni kuvvetlerine ve konuşlarına dair esaslı inceleme yaptıracak ve bilgi almaya çalışacaklardır.

a. Kağızman mıntıkasındaki Mürettep 1 nci Tugay, 18.10.1920'den itibaren 12 nci Tümen emrine girecek ve tümence sağ kanat açıklarında bulundurulacaktır.

b. 12 nci Tümen, 36 ncı Alayı Tıhnıs-Sipikor-Karankas mıntıkasına ihtiyata alacaktır.

c. 9 ncu Tümen, Yukarı Kotanlı-Beşkaya dağı-Germalı-Taygun doğusu-Kabaktepe hattını işgal edecektir. Merdenek müfrezesi mevcut durumunu koruyacak ve bu duruma göre Laustan'daki tabur ve topa gerek kalmayacaktır.

d. 12 nci Tümen ile 9 ncu Tümen arasındaki ara hattı Kars çayı olacaktır.

e. 25 nci Ağır Topçu Taburu 9 ncu Tümen emrinde Novoselim bölgesinde bulunacaktır.

f. Bu emir 12 nci Tümen ve 9 ncu Tümen Komutanlığına yazılmıştır. 17.10.1920'den itibaren uygulanacak ve yapılanlar bildirilecektir.

Saat 23'te Tümen Kurmay başkanlıklarına yazdırılmıştır.

16.10.1920

Doğu Cephesi Komutanı

Kâzım Karabekir

Koleksiyon : İSH
Kutu : 752
Gömlek : 9
Belge : 9-1

Belge No: 4076

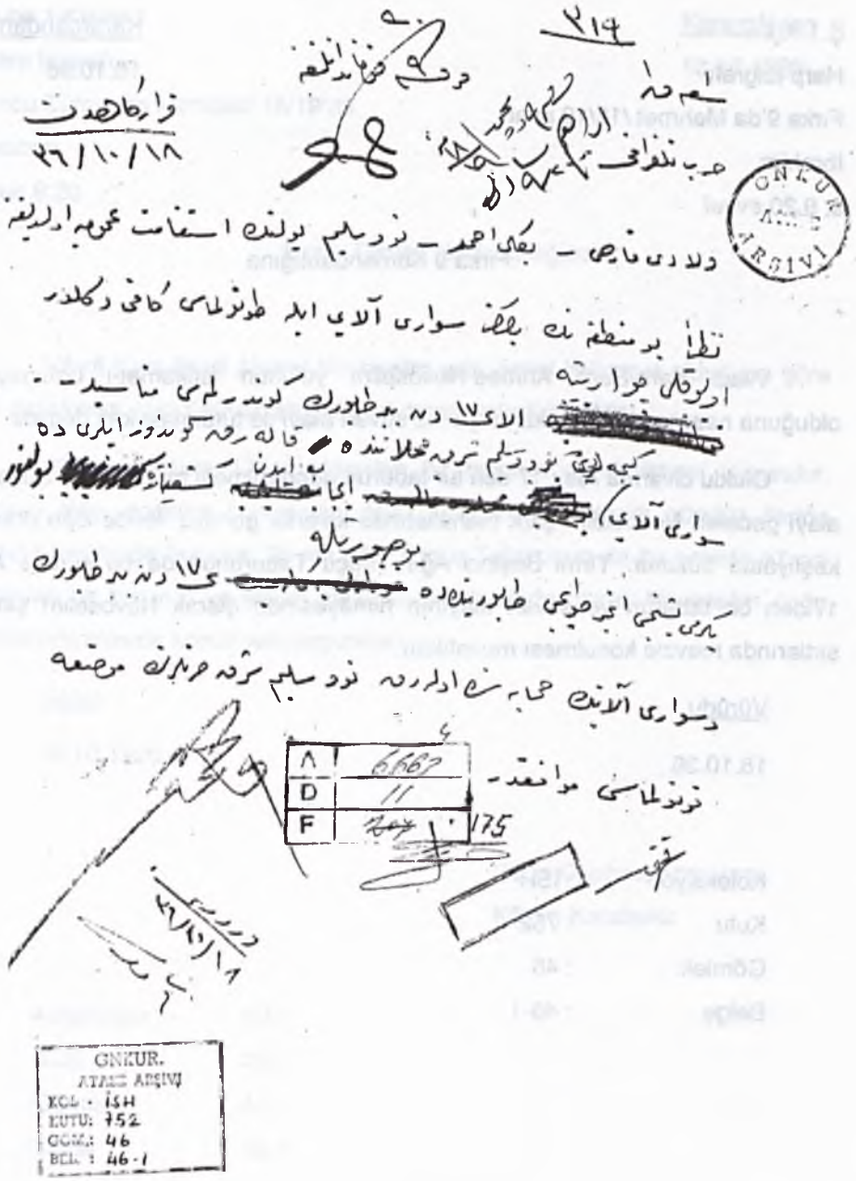

Belge No: 4076

Ş.1 K.1 — Karargâhdan

Harp telgrafı — 18.10.36

Fırka 9'da Mehmet /18/19 minh

İbrahim

s. 9.20 evvel

Fırka 9 Kumandanlığına

Viladi Kars-Benli Ahmed-Novoselim yolunun istikamet-i umumiye olduğuna nazaran bu mıntıkanın yalnız süvari alayı ile tutulması kâfi değildir.

Oluklu civarına Alay 17'den bir taburun gönderilmesi münâsibdir. Süvari alayı geceleri Novoselim şark mahallatında kalarak gündüz ileride icab eden keşfiyâtda bulunur. Yirmi Beşinci Ağır Topçu Taburunun da bu suretle A. 17'den bir taburun ve süvari alayının himâyesinde olarak Novoselim şark sırtlarında mevzie konulması muvafıkdır.

Vürûdu

18.10.36

Koleksiyon	: İSH
Kutu	: 752
Gömlek	: 46
Belge	: 46-1

Belge No: 4076

Şube 1 Kısım 1 — Karargâhtan

Harp telgrafı — 18.10.1920

9 ncu Tümende Mehmet/ 18/19'da

İbrahim

Saat 9.20

9 ncu Tümen Komutanlığına

Viladi Kars-Benli Ahmet-Novoselim yolu genel istikamet olduğuna göre bu mıntıkanın yalnız süvari alayı ile tutulması yeterli değildir.

Oluklu civarına 17 nci Alaydan bir taburun gönderilmesi uygundur. Süvari alayı geceleri Novoselim doğu taraflarında kalarak gündüz ileride gerekli keşiflerde bulunur. 25 nci Ağır Topçu Taburunun da bu şekilde 17 nci Alaydan bir taburun ve süvari alayının himayesinde olarak Novoselim doğu sırtlarında mevzie konulması uygundur.

Gelişi

18.10.1920

Doğu Cephesi Komutanı

Kâzım Karabekir

Koleksiyon	: İSH
Kutu	: 752
Gömlek	: 46
Belge	: 46-1

ATASE ARSIVI

A 6667
D //
F 270
176-1

GNKUR.
ATASE ARŞİVİ
KOL : 104
KUTU: 792
GCM.: 42
BEL. : 42-2

ATASE ARSIVI

A 6667
D //
F 270
176

Belge No: 4077

Ş. 1 K. 1

Zata mahsusdur. Karargâh

Harp telgrafı 18.10.36

Fırka 12 K.

Fırka 9 K.

1. Kars'a karşı bir hareket icrâsı takarrür ederse hareketi şu tarzda yapmak tasavvur ediyorum. Kars Mevki-i Müstahkemine çatmamak ve Ermenileri kal'a haricinde muharebeye mecbur etmek için bidayetde Merdenik Müfrezesiyle Dokuzuncu Fırkadan bir alay ve bir aşiret alayını Germalı-Şaki ve ağır topçu taburuyla beraber bir alayı Benli Ahmed-Kars şosesi (dâhil)-Beşkaya dağı (dâhil) hattında bırakarak ve işgal muharebesi yapdırarak düşmanı bu cephede tesbite çalışmak.

On İkinci Fırkadan iki alayla Üçler tepesi-Akbaba tepesi hattına taarruz etmek bu tepeleri işgale çalışmakla beraber bu cephede dahi düşmanı tesbit ve işgal etmek. Yamançayır-Türkmenaşan mıntıkasında toplanacak Dokuzuncu ve On İkinci Fırkadan iki piyade alayı ve nizamiye ve Azerbaycan süvari alayları ve Müretteb Birinci Liva kıtaatından mürekkeb bir müretteb fırka ile Vezinköy-Mağaracık mıntıkalarının Kars'ın şark ve şark-ı cenubisi istikametinde taarruz-u hakikîyi yapmak bu esnada aşiret kıtaatını Yahniler istikametine sevk etmek. Bundan sonra inkişaf edecek vaziyete ve Ermeni kuva-yı müsellahasının imhasıyla Kars'ın işgali esasına göre harekâtı sevk ve idare etmek.

Bugün harekete tamamen karar verildikten sonra yapılacak istihzârâtdan olmak üzere birinci günü gece yürüyüşüyle Otuz Beşinci Alayı Kurudere mıntıkasına Dokuzuncu Fırkadan bir piyade alayıyla süvari alayını Berna-Karakilise mıntıkasına aldırmak. İkinci günü yine gece yürüyüşüyle Fırka 9'dan bir piyade alayıyla süvari alayını On İkinci Fırkanın Otuz Altıncı Alayını ve Azerbaycan Süvari Alayını Türkmenâşan-Yamançayır mıntıkasına götürmek, üçüncü günü kıtaata istirahat vermek ve taarruz istihzarâtını ikmâl etmek. Bu zamana kadar On Birinci Aşiret Alayı iltihak etmemiş ise Dokuzuncu Fırka emrine bir aşiret alayı vermek.

Bu tertibât alınıb, erzak, cephane vaziyeti, muhabere hususu da tanzim ve istihzarât ikmâl edildiği takdirde dördüncü günü harekât-ı taarruziyeye başlamak.

2. Yarın (19.10.36)'da arazi üzerinde tedkikâtda bulunmak üzere, Beşkaya dağına geleceğim. On İkinci ve Dokuzuncu Fırka kumandanlarının da yarın bildirilecek saatde mezkur mahalde bulunmalarını ve şimdiye kadar arazi ve düşman kuvvetleri hakkında yapdıkları istikşâfât netayiciyle bu hareketin tarz-ı icrâsına dair olan mütalaalarını tahriri ve şifahi olarak bana bildirmelerini rica eylerim.

3. Fırka 12 ve Fırka 9 kumandalıklarına yazılmışdır. 18.10.36 Harekât Kapadım./ 18 minh

Koleksiyon : İSH
Kutu : 752
Gömlek : 47
Belge : 47-1, 2

Belge No: 4077

Şube 1 Kısım 1

Kişiye özel — Karargâh

Harp telgrafı — 18.10.1920

12 nci Tümen Komutanlığına

9 ncu Tümene Komutanlığına

1. Kars'a karşı bir hareket yapılması kararlaştırılırsa hareketi şu şekilde yapmayı tasavvur ediyorum. Kars müstahkem mevkiine çatmamak ve Ermenileri kale dışında muharebeye mecbur etmek için başlangıçta Merdenek Müfrezesiyle 9 ncu Tümenden bir alay ve bir aşiret alayını Germalı-Şaki ve ağır topçu taburuyla beraber bir alayı Benliahmet-Kars şosesi (dâhil) Beşkaya dağı (dâhil) hattında bırakarak ve işgal muharebesi yaptırarak düşmanı bu cephede tespite çalışmak.

12 nci Tümenden iki alayla Üçler tepesi-Akbaba tepesi hattına taarruz etmek, bu tepeleri işgale çalışmakla beraber bu cephede de düşmanı tespit ve işgal etmek.

Yamançayır, Türkmenaşan mıntıkasında toplanacak 9 ncu ve 12 nci Tümenden iki piyade alayı ve Nizamiye ve Azerbaycan süvari alayları ve Mürettep 1 nci Tugay birliklerinden oluşan bir Mürettep tümen ile de Vezinköy-Mağaracık mıntıkalarının Kars'ın doğu ve güneydoğu yönünde asıl taarruzu yapmak, bu sırada aşiret birliklerini Yahniler yönüne sevk etmek. Bundan sonra oluşacak durum ve Ermeni silâhlı kuvvetlerinin imhasıyla Kars'ın işgali esasına göre harekâtı sevk ve idare etmek.

Bugün harekete tamamen karar verildikten sonra yapılacak hazırlıklardan olmak üzere; birinci günü gece yürüyüşüyle 35 nci Alayı Kurudere mıntıkasına, 9 ncu Tümenden bir piyade alayıyla, süvari alayını Berna-Karakilise mıntıkasına aldırmak. İkinci günü, yine gece yürüyüşüyle 9 ncu Tümenden bir piyade alayıyla süvari alayını 12 nci Tümenin 36 ncı Alayını ve Azerbaycan Süvari Alayını Türkmenaşan-Yamançayır mıntıkasına götürmek. Üçüncü günü, birliklere istirahat verme ve taarruz hazırlıklarını tamamlamak. Şimdiye kadar 11 nci Aşiret Alayı katılmamış ise 9 ncu Tümen emrine bir aşiret alayı vermek.

Bu tertibat alınıp, erzak, cephane durumu, muharebe konusu da düzenlenip hazırlıklar tamamlandığı takdirde dördüncü günü taarruz harekâtına başlamak.

2. Yarın (19.10.1920) arazi üzerinde incelemede bulunmak üzere Beşkaya dağına geleceğim. 12 nci ve 9 ncu Tümen komutanlarının da yarın bildirilecek saatte, belirtilen bölgede bulunmalarını ve şimdiye kadar arazi ve düşman kuvvetleri hakkında yaptıkları araştırma sonuçlarıyla, bu harekâtın yapılış tarzına dair olan görüşlerini yazılı ve sözlü olarak bana bildirmelerini rica ederim.

3. 12 nci Tümen ve 9 ncu Tümen komutanlıklarına yazılmıştır.
18.10.1920 Harekât

Kapadım./ 18'de

Doğu Cephesi Komutanı
Kâzım Karabekir

Koleksiyon	: İSH
Kutu	: 752
Gömlek	: 47
Belge	: 47-1, 2

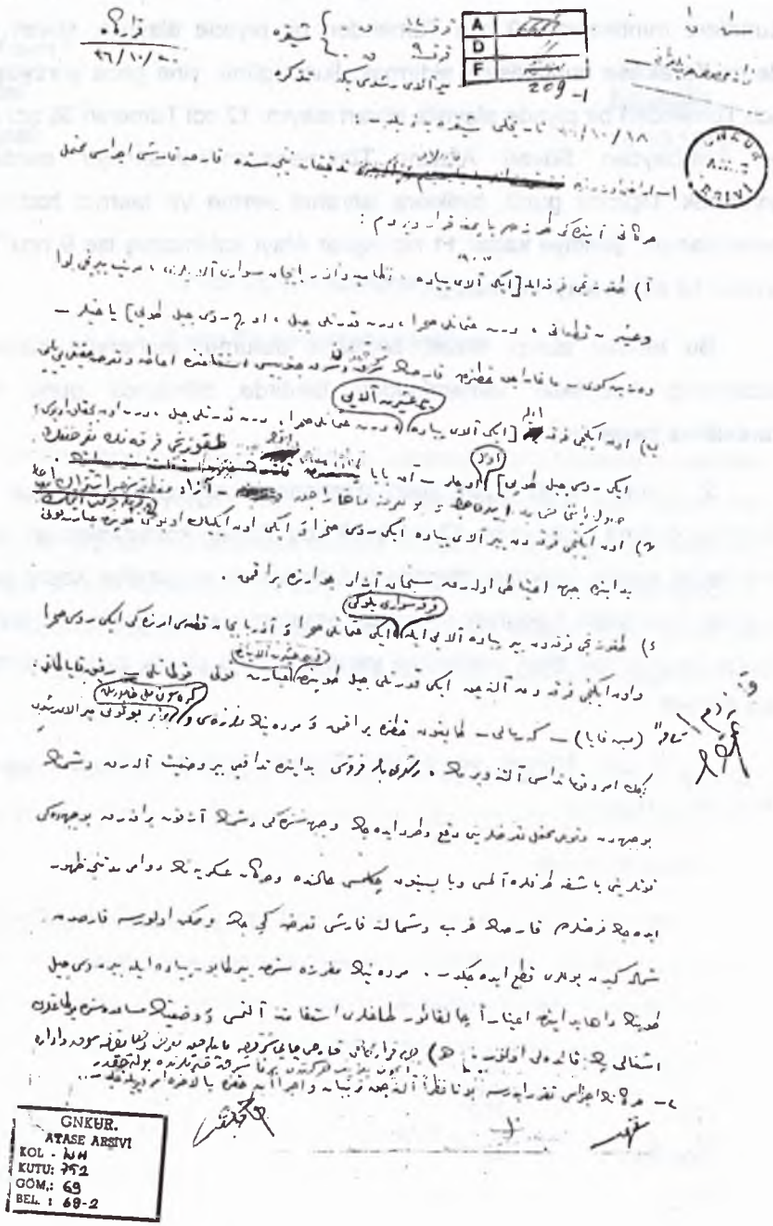

GNKUR.
ATASE ARŞİVİ
KOL - 1/H
KUTU: 752
GOM.: 69
BEL. : 69-2

Ş.1 K.1 — Karargâh

Zata mahsus harp telgrafı — 20.10.36

Fırka 12 K. } Şifre
Fırka 9 K. }
Miralay Rüşdü Beye — Tezkire

18.10. 36 tarihli şifreye zeyildir:

1. Arazi üzerinde yapılan tedkikat neticesinde Kars'a karşı icrası muhtemel harekâtı âtideki tarzda yapmaya karar verdim.

a. Dokuzuncu Fırka ile [iki alay piyade (17, 29), nizamiye ve Azerbaycan Süvari alayları, Mürettep Birinci Liva ve Aşiret kıtaatı, dört Osmanlı sahra, dört kudretli cebel, üç Rus cebel topu] Yahniler-Vezinköy-Mağaracık hattından Kars'ın şark ve şarki cenûbisi istikametinde ihâta ve taarruz-u hakîkiyi yapmak.

b. On İkinci Fırka ile [iki alay piyade, bir aşiret alayı, dört Osmanlı sahra, dört kudretli cebel, dört on buçukluk obüs, iki Rus cebel topu] evvela Üçler-Akbaba hattını işgal etmek, badehu Dokuzuncu Fırkanın taarruzunun sol yanını himaye edecek ve bu taarruza Mağaracık-Azad mıntıkasından iştirak edecek bir cihetle hareket etmek.

c. On İkinci Fırkadan bir alay piyade, iki Rus sahra ve iki on ikilik obüs topundan ibaret kuvveti bidâyetde cephe ihtiyatı olarak Sübhanâzad civarında bırakmak.

ç. Dokuzuncu Fırkadan bir piyade alayı ile fırka süvari bölüğü, iki Osmanlı sahra ve Azerbaycan kıt'ası emrindeki iki Rus sahra ve On İkinci Fırkadan alınacak iki kudretli cebel topundan ve bir aşiret alayından ibaret

kuvveti Kotanlı-Refik Kayadağı (Beşkaya)-Germalı-Taygun hattında bırakmak ve Merdenik Müfrezesi ve Giresun millî taburuyla beraber bu kuvveti Miralay Rüşdü Beyin emir ve kumandası altına vermek, Rüşdü Bey Fırkası bidâyetde tedafüiyye bir vaziyet alarak düşmanın bu cepheden vukuu muhtemel taarruzlarını def' ve tard edecek ve cephesindeki düşmanın az kuvvet bırakarak bu cephedeki kuvvetlerini başka taraflara alması veya büsbütün çekilmesi halinde ve harekât-ı askeriyenin devamı müddetince zuhûr edecek fırsatlarda Kars'ın garb ve şimaline karşı taarruza geçecek ve mümkün olursa Kars'dan şimale giden yolları kat' edecekdir. Merdenik Müfrezesinden bir tabur piyade ile bir Rus cebel topunun daha bidâyetten itibaren Çalkaur dağları istikametine alınması ve vaziyetin müsaadesinde bu dağların işgali pek faideli olur.

d. Cephe karargâhı Kars çayı şarkından yapılacak taarruzu daha fazla sevk ve idare için bidayet-i hareketde Berna şark sırtlarında bulunacakdır.

2. Harekâtın icrası takarrür ederse buna nazaran alınacak tertibât ve icraat hakkında bil-âhire emir verilecekdir.

Kapadım./ 20 minh.

Koleksiyon	: ISH
Kutu	: 752
Gömlek	: 69
Belge	: 69-2

Belge No: 4078

Şube 1 Kısım 1 — Karargâh

Kişiye özel — 20.10.1920

Harp telgrafı

12 nci Tümen Komutanlığına
9 ncu Tümen Komutanlığına } Şifre
Albay Rüştü Beye — Yazı

18.10.1920 tarihli şifreye ektir:

1. Arazi üzerinde yapılan inceleme sonucunda, Kars'a karşı yapılması muhtemel harekâtı aşağıdaki şekilde yapmaya karar verdim:

a. 9 ncu Tümen ile [iki alay piyade (17, 29), nizamiye ve Azerbaycan Süvari alayları, Mürettep 1 nci Tugay ve aşiret birlikleri, 4 Osmanlı sahra, 4 kudretli dağ, 3 Rus dağ topu] Yahniler-Vezinköy-Mağaracık hattından Kars'ın doğu ve güneydoğu yönünde kuşatma ve asıl taarruz yapmak.

b. 12 nci Tümen ile [2 alay piyade, 1 aşiret alayı, 4 Osmanlı sahra, 4 kudretli dağ, 4 10.5'luk obüs, 2 Rus dağ topu] öncelikle Üçler-Akbaba hattını işgal etmek, daha sonra 9 ncu Tümenin taarruzunun sol yanını himaye edecek ve bu taarruz Mağaracık-Azad mıntıkasından katılacak bir şekilde hareket etmek.

c. 12 nci Tümenden bir alay piyade, 2 Rus sahra ve iki 12'lik obüs topundan ibaret kuvveti başlangıçta cephe ihtiyatı olarak Sübhanâzad civarında bırakmak.

ç. 9 ncu Tümenden bir piyade alayı ile tümen süvari bölüğü, iki Osmanlı sahra ve Azerbaycan birliği emrindeki iki Rus sahra ve 12 nci Tümenden alınacak iki kudretli dağ topundan ve bir aşiret alayından ibaret kuvveti Kotanlı- Refik Kayadağı (Beşkaya)-Germalı-Taygun hattında bırakmak ve

Merdenek Müfrezesi ve Giresun Millî Taburuyla beraber bu kuvveti Albay Rüştü Beyin emir ve kumandası altına vermek. Rüştü Bey Tümeni başlangıçta savunma düzeni alarak düşmanın bu cepheden yapılması muhtemel taarruzlarını uzaklaştıracak ve cephesindeki düşmanın az kuvvet bırakarak bu cephedeki kuvvetlerini başka taraflara alması veya büsbütün çekilmesi hâlinde ve harekâtın devamı müddetince ortaya çıkacak fırsatlarda Kars'ın batı ve kuzeyine karşı taarruza geçecek ve mümkün olursa Kars'tan kuzeye giden yolları kesecektir. Merdenek Müfrezesinden bir tabur piyade ile iki Rus dağ topunun daha başlangıçtan itibaren Çalkaur dağları istikametine alınması ve durumun uygunluğuna göre bu dağların işgali çok faydalı olur.

d. Cephe karargâhı, Kars çayı doğusundan yapılacak taarruzu daha fazla sevk ve idare için başlangıç harekâtında Berna doğu sırtlarında bulunacaktır.

2. Harekâtın yapılması kararlaştırılırsa buna göre alınacak düzenlemeler ve yapılanlar hakkında daha sonra emir verilecektir.

Kapadım./ 20'de

Doğu Cephesi Komutanı
Kâzım Karabekir

Koleksiyon	: İSH
Kutu	: 752
Gömlek	: 69
Belge	: 69-2

Belge No: 4079

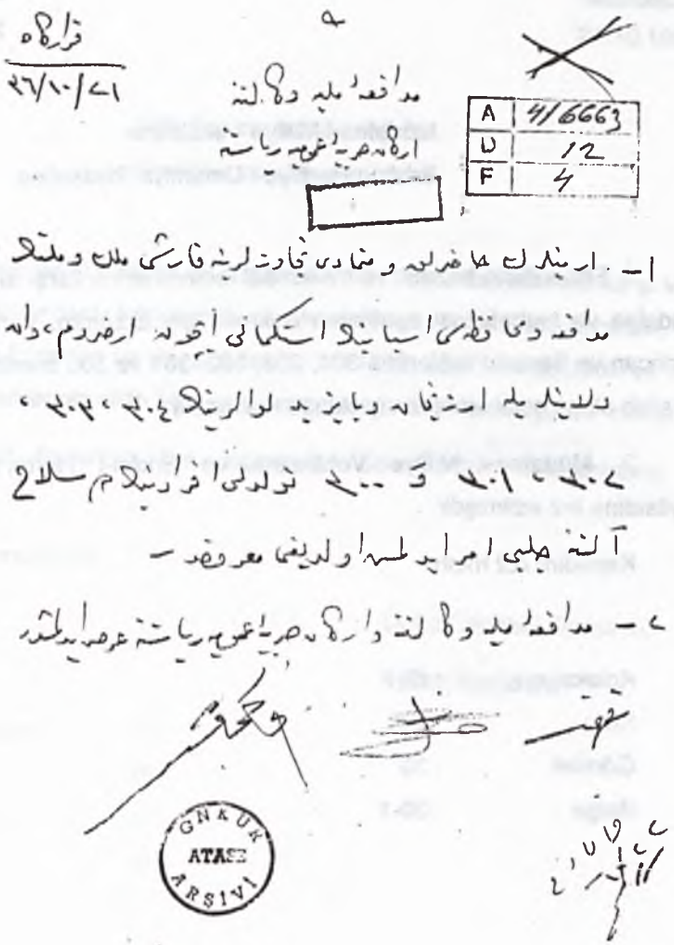

Belge No: 4079

Karargâh
21.10.36

Müdafaa-i Milliye Vekâletine
Erkân-ı Harbiye-i Umumiye Riyâsetine

1. Ermenilerin hazırlık ve mütemâdi tecavüzlerine karşı mülk ve milletin müdafaa ve muhafazası esbâbının istikmâli için Erzurum, Van vilayetleriyle Erzincan ve Bayezid livalarının 304, 303, 302, 301 ve 300 tevellüdlü efrâdının da silah altına celbi emredilmiş olduğu ma'ruzdur.

2. Müdafaa-i Milliye Vekâletine ve Erkân-ı Harbiye-i Umûmiye Riyâsetine arz edilmişdir.

Kapadım./22 minh

Koleksiyon : İSH
Kutu : 751
Gömlek : 30
Belge : 30-1

Belge No: 4079

Karargâh
21.10.1920

Millî Savunma Bakanlığına
Genelkurmay Başkanlığına

1. Ermenilerin hazırlık ve sürekli devam eden tecavüzlerine karşı vatan ve milletin korunması konusunda gerekenlerin yapılması için Erzurum, Van vilâyetleriyle Erzincan ve Beyazıt livalarının 1888, 1887, 1886, 1885 ve 1884 doğumlu erkeklerinin silâh altına alınmasının emredilmiş olduğu arz olunur.

2. Millî Savunma Bakanlığına ve Genelkurmay Başkanlığına arz edilmiştir.

Kapadım./22'de

Doğu Cephesi Komutanı
Kâzım Karabekir

Koleksiyon : İSH
Kutu : 751
Gömlek : 30
Belge : 30-1

Ş.1 K.1 — Karargâhdan

Harp telgrafı — 21.10.36

Sağ Cenah Grubu Kumandanlığına

Iğdır harekâtını yaptıktan sonra Ermenilerin nazar-ı dikkatini o tarafa celb etmek ve şaşırtmak için Iğdır mıntıkasına iki alayımızın geldiği havadisler çıkarılması ve bu havadislerin Ermenilere gidebilecek tarzda işaası lazımdır.

Kapadım./ 21 minh

Koleksiyon	: ISH
Kutu	: 751
Gömlek	: 40
Belge	: 40-1

Belge No: 4080

Şube 1

Kısım 1 — Karargâhtan

Harp telgrafı — 21.10.1920

Sağ Kanat Grubu Komutanlığına

Iğdır harekâtını yaptıktan sonra Ermenilerin dikkatlerini o tarafa çekmek ve şaşırtmak için Iğdır mıntıkasına iki alayımızın geldiği haberlerinin çıkarılması ve bu haberlerin Ermenilere gidecek şekilde yayılması gerekir.

Doğu Cephesi Komutanı

Kâzım Karabekir

Kapadım./ 21'de

Koleksiyon	: İSH
Kutu	: 751
Gömlek	: 40
Belge	: 40-1

Belge No: 4081

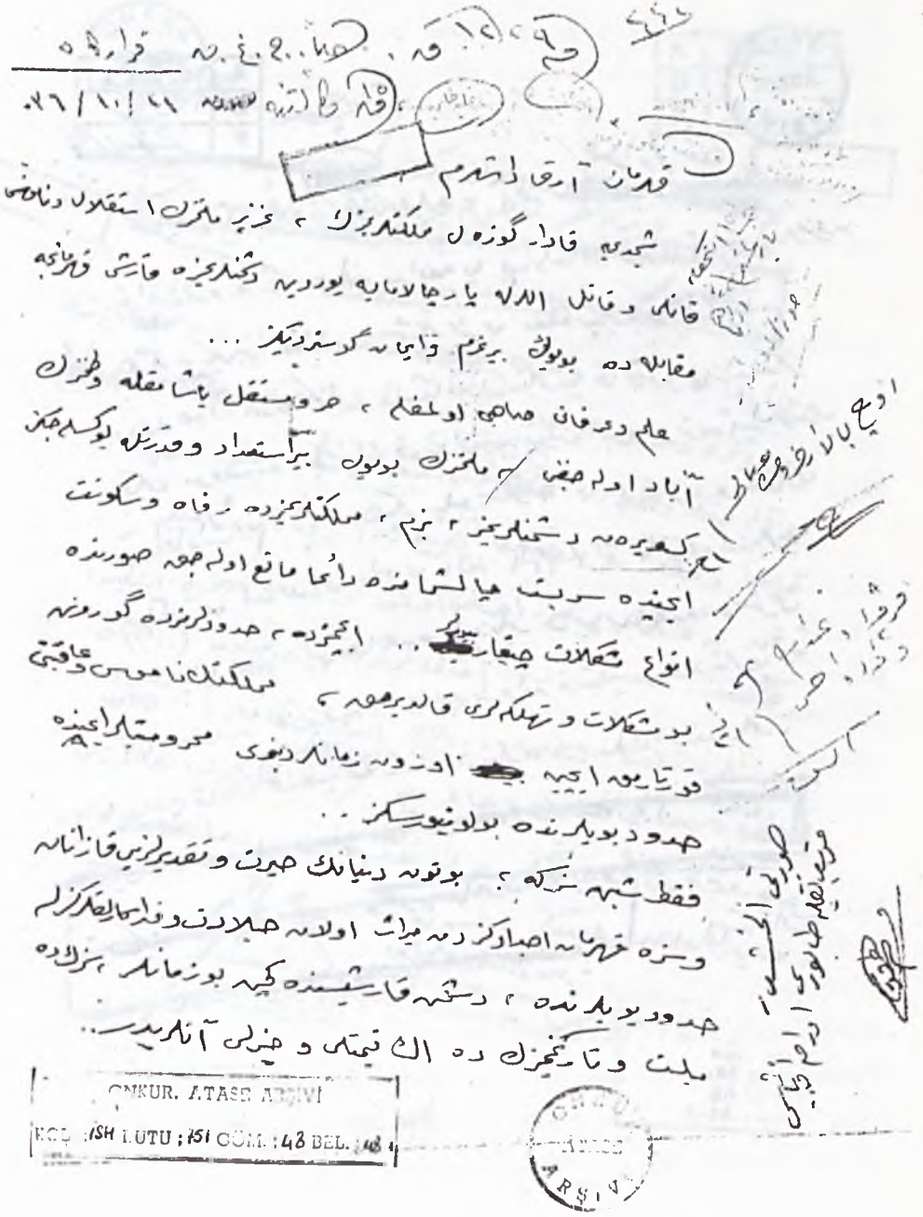

ONKUR. ATASE ARŞİVİ
KOL: İSH KUTU: 751 GÖM.: 48 BEL.: 48

ONKUR ATASE ARSIVI

A 41663
D 12
F 23-1

— ٢ —

جواب

غرب آنادولوده یونانلیلره، آلمانلره فرانسزلره قاشی وطنی مدافعه یه صاواشان قهرمان آرقادشلرمزده هرگونه یکی بر خلفله دشمنلریمزی مغلوب ایله دوچار ایتیور..

هله صون حرکاتکزله طاشنافه ارمنیلرنیه قاشی قازاندیغکز یکی موفقیت وطنزك قورتولوسه یولن بوسبوتونه آیدینلاتدی آرقادشلرم!.. هیچ بیلیورسکزکه: انقره و متفقلری مملکتزی کندی اداره لری آلتنه آلمجه و ملتزی کندیلرینه اسیر یاپاجه بر معاهده یاپدیلر و بو معاهده ده شرقی آناطولودن طربزوندن، ارضروم، وان و تبلیس ولایتلرینی ده اسلام قاتلی اولدیغی طاشنافه ارمنیلره ویرمك ایستدیلر.

[redacted]

اولمشاقلرکه

ONKUR ATASE ARSIVI
KOL. : ISH
KUTU: 751
C. : 48
DOS. : 48-2

ONKUR ATASE ARSIVI

A 41663
D 12
F 23-2

— ٣ —

قهرمانه صولتلرنی اوکنده [redacted]

[redacted]

الهلرنی عنایتی و ملتزك [redacted] هر درلو معاونت و قوتی سایسنده جبهه کزی دشمنك هر تجاوزنه قهرمانجه طوتا جغکزه [redacted] و آلم جغکز وظیفه لری [redacted] وطنه عشقی و ملت محبتی کلمه ایله تماماً و مظفراً یاپاجغکزه شهیکزه آیری آیری آغلیم..

آنجه نه عسکر کبی بر تجربه اصحابی اولمه اوزره [ارضروم، ارتغانه، [redacted]] منطقه لرنده کی (٣٠٥) دن (٣٠٠) ه قادر اولدیغنه اینانیرم. سلاح آرقادشلرکزه، [redacted] ناموس مجاهده سنه چاغیریم. دها قوتلی و دها امنیتلی اولمه ایچه ایچه جهاد و فدا نفسه جناب حقك توفیق و عنایتی هر وقتکز اولسون.

[redacted]

ONKUR ATASE ARSIVI
KOL. : ISH KUTU : 751 DOS. : 48 BEL. : 48-3

Belge No: 4081

Karargâh
21.10.36

9 F. 12 F. S.C.G.K.

15 K. Vekâletine

Kahraman Arkadaşlarım,

Şimdiye kadar güzel memleketlerimizin, aziz milletimizin istiklâl ve namusunu kanlı ve katil ellerle parçalamaya yürüyen düşmanlarımıza karşı kahramanca mukabelede büyük bir azim ve iman gösterdiniz...

İlim ve irfan sahibi olmakla, hür ve müstakil yaşamakla vatanımızın âbâd olacağını, milletimizin büyük bir isti'dâd ve kudretle yükseleceğini kesdiren düşmanlarımız, bizim, memleketlerimizde refah ve sükûnet içinde serbest çalışmamıza daima mani' olacak suretde enva' müşkülât çıkarıyorlar... İçimizde, hudutlarımızda görünen bu müşkülât ve tehlikeleri kaldırmak, memleketin namus ve âkibetini kurtarmak için uzun zamanlardan beri mahrumiyetler içinde hudud boylarında bulunuyorsunuz...

Fakat şüphesiz ki; bütün dünyanın hayret ve takdirlerini kazanan ve size kahraman ecdadınızdan miras olan celâdet ve fedakârlıklarınızla hudud boylarında, düşman karşısında geçen bu zamanlar, sizin de millet ve tarihimizin de en kıymetli ve hayırlı anlarıdır. Garbî Anadolu'da Yunanlılara, Adana civarlarında Fransızlara karşı vatanı müdâfaaya savaşan kahraman arkadaşlarımız da her gün yeni bir zaferle düşmanlarımızı mağlubiyetlere düçâr ediyor. Hele son harekâtınızla Taşnak Ermenilerine karşı kazandığınız yeni muvaffakiyet vatanımızın kurtuluş yolunu büsbütün aydınlatdı.

Arkadaşlarım !... Hepiniz biliyorsunuz ki: İngiltere ve müttefikleri memleketimizi kendi idareleri altına alacak ve milletimizi kendilerine esir yapacak bir muahede yapdılar ve bu muahede de Şarkî Anadolu'dan Trabzon, Erzurum, Van ve Bitlis vilâyetlerini de İslam kanlı olan Taşnak Ermenilere vermek istediler. O Taşnaklar ki kahramanca savletleriniz önünde kaçmakdan ve silahsız ma'sum halka zulüm yapmakdan başka bir şey bilmezler. Allah'ın inayeti ve milletimizin her türlü muavenet ve kuvveti sayesinde cephenizi düşmanın her tecavüzüne karşı kahramanca tutacağınıza ve alacağınız vazifeleri din gayreti vatan aşkı ve millet muhabbeti ile tamamen ve muzafferen yapacağınıza, hepinizden ayrı ayrı eminim...

Ancak yine askerlikçe bir tedbir ihtiyatı olmak üzere [Erzurum, Van vilayetleriyle, Erzincan ve Bayezid livaları] mıntıkalarındaki (305)'den (300)'e kadar olan esnan erbabını da silah arkadaşlığınıza, vatan ve namus mücahedesine çağırdım... Daha kuvvetli ve daha emniyetli olarak ifâ edeceğiniz vezaifde cenâb-ı hakkın tevfik ve inayeti rehberiniz olsun.

2. 15 K. Vekâletine, 9 Fırka, 12 Fırka, Sağ Cenah Grubuna, 15. İstihkâm T., Mürettep Nakliye Taburu, Tayyare İstasyonu, Şark Cephesi Karargâhı Telgraf Bölüğü kumandanlıklarına.

15 T. İstihkama yazılmışdır.
İbrahim
Suretleri verildi. 23 minh
Üç bâlâ Erzurum'da Salih
Fırka 9'da Abdullah
Fırka 12'da Ahmed } 21
Sureti alınmışdır.
Mürettep Nakliye Taburu
Evrak Onbaşısı

Koleksiyon : İSH
Kutu : 751
Gömlek : 48
Belge : 48-1, 2, 3.

Belge No: 4081

Karargâh
21.10.1920

9 ncu Tümen Komutanlığına

12 nci Tümen Komutanlığına

Sağ Kanat Grup Komutanlığına

15 nci Kolordu Vekâletine

Kahraman arkadaşlarım,

Şimdiye kadar güzel memleketlerimizin, aziz milletimizin bağımsızlık ve namusunu kanlı ve katil ellerle parçalamaya yürüyen düşmanlarımıza karşı kahramanca direnmede büyük bir azim ve iman gösterdiniz...

İlim ve irfan sahibi olmakla hür ve bağımsız yaşamakla, vatanımızın bayındır olacağını milletimizin büyük bir kabiliyet ve kudretle yükseleceğini kestiren düşmanlarımız, bizim memleketlerimizde refah ve sükûnet içinde serbest çalışmamıza daima engel olacak şekilde pek çok zorluk çıkarıyorlar. İçimizde, sınırlarımızda görünen bu zorluk ve tehlikeleri kaldırmak, memleketin namus ve geleceğini kurtarmak için uzun zamanlardan beri yokluklar içinde sınır boylarında bulunuyorsunuz...

Fakat şüphesiz ki; bütün dünyanın hayret ve takdirlerini kazanan ve size kahraman atalarınızdan miras olan, kahramanlık ve fedakârlığınızla sınır boylarında düşman karşısında geçen bu zamanlar sizin de millet ve tarihimizin de en kıymetli ve hayırlı anlarıdır. Batı Anadolu'da Yunanlılara Adana civarlarında Fransızlara karşı vatanı savunmak için savaşan kahraman arkadaşlarımız da her gün yeni bir zaferle düşmanlarımızı mağlûbiyete

uğratıyor. Hele son harekâtımızla, Taşnak Ermenilerine karşı kazandığımız yeni başarı vatanımızın kurtuluş yolunu büsbütün aydınlattı.

Arkadaşlarım! Hepiniz biliyorsunuz ki; İngiltere ve müttefikleri, memleketimizi kendi idareleri altına alacak ve milletimizi kendilerine esir yapacak bir anlaşma yaptılar. Ve bu anlaşmada, Doğu Anadolu'dan Trabzon, Erzurum, Van ve Bitlis vilâyetlerini de Müslüman olan Taşnak Ermenilere vermek istediler. O Taşnaklar ki kahramanca saldırılarınız önünde kaçmaktan ve silâhsız masum halka zulüm yapmaktan başka bir şey bilmezler. Allah'ın yardımı ve milletimizin her türlü yardım ve kuvveti sayesinde cephenizi düşmanın her tecavüzüne karşı kahramanca tutacağınıza ve alacağınız görevleri din gayreti, vatan aşkı ve millet sevgisi ile tamamen ve muzafferen yapacağınıza hepinizden ayrı ayrı eminim...

Ancak yine askerlikçe bir ihtiyat olmak üzere [Erzurum, Van vilâyetleriyle, Erzincan ve Beyazıt livaları] bölgelerindeki 1889'dan 1884'e kadar olan doğumluları da silâh arkadaşlığınıza, vatan ve namus savaşına çağırdım. Daha kuvvetli ve daha emniyetli olarak yapacağınız görevlerde Allah'ın yardımı rehberiniz olsun.

2. 15 nci Kolordu Vekâletine, 9 ncu Tümen, 12 nci Tümen, Sağ Kanat Grubuna, 15 nci İstihkâm Taburuna, Mürettep Nakliye Taburu, Tayyare İstasyonu, Doğu Cephesi Karargâhı Telgraf Bölüğü komutanlıklarına.

Doğu Cephesi Komutanı

Kâzım Karabekir

15 nci İstihkâm Taburuna yazılmıştır.

İbrahim

Suretleri verildi./ 23'de

3 bâlâ Erzurum'da Salih

9 ncu Tümende Abdullah
12 nci Tümende Ahmet } 21

Sureti alınmıştır.

Mürettep Nakliye Taburu

Evrak Onbaşısı

Koleksiyon : İSH

Kutu : 751

Gömlek : 48

Belge : 48-1, 2, 3

ÇANKIRI.
ATATÜRK ARŞİVİ
KOL : İSH
KUTU: 751
GÖM.: 48
BEL. : 48-4

İSH-12
K:751
B:48-4

ÇANKIRI.
ATATÜRK ARŞİVİ
KOL : İSH
KUTU: 751
GÖM.: 48
BEL. : 48-4

Belge No: 4082

Erzurum'da Fahri Efendi — Karargâh

35 18 21 — 21.10.36

15 K. Kumandanlığı Vekâletine

9 K. Ahz-ı Asker Heyeti Riyâsetine

9. F., 12 F. Kumandanlıklarına

Erzurum Van Vilâyetine

Erzincan Bayezid Mutasarrıflıklarına

Sağ Cenah Grubu K.

Seferberlik Beyannamesi

Fedakâr Anadolu Evlatlarına

Kahraman Hemşehrilerim!

Vatanımıza her tarafdan saldıran düşmanlara karşı cenâb-ı ileyhin inâyeti ve peygamber efendimizin ruhâniyetiyle her yerde arslanlar gibi karşı koymağa ahd etmiş idik. Memleketimizi parçalamak ve hepimizi köle yapmak isteyen düşmanlardan biri de sevgili Anadolu'muzun en güzel parçasına, bizim illerimize göz diken Taşnak Ermenileridir. Kan içmekten bıkmayan bu canavarlar bir seneden fazla zamandan beri Bayezid, Kulb, Kağızman, Kars taraflarında ve hele Oltu civarında oturan din kardaşlarımıza karşı yapmadık cefa ve cinayet bırakmadılar. Taşnak baltasından kaçabilen çoluk çocuk binlerle muhâcir memleketimize döküldü ve bunları görmek yüreklerimizi parçaladı. Cinayet ve zulümden vazgeçmelerini Taşnaklara birkaç defalar

bildirdik ise de dinlemediler. Ve fazla olarak askerlerimize de saldırmaya başladılar. İşte bunun üzerine sabrımız kalmadı. Bundan beş ay evvel fedakâr hemşehrilerimin bir kısmını silah başına çağırdım. Durup dinlenmeyen bu alçak düşmana yaptıklarının cezasını verdik ve Allah'ın izniyle Kağızman, Sarıkamış, Oltu taraflarından vahşileri çıkardık. Ve oralarda kalabilen mazlum halkı zalim düşman elinden kurtardık. Bunun üzerine korkak düşman yaygara kopardı. Ve cihana kendisini mazlum ve bizi haksız göstermeğe savaşdı. Bir tarafdan da olanca kuvvetini karşımızda topladı. Ve nasihatımızı dinleyerek bizimle anlaşacağı ve zulümden vazgeçeceği yerde askerlerimize hücum sevdasına düşdü ve her defasında biiznillah kırıldı ve def' oldu. Bir türlü uslanmayan ve her taraftan gelen Ermenileri ordumuza saldıran bu akılsız düşmana lazım olduğu gibi karşı koymak ve bugüne kadar çarpışan arkadaşlarınızın yaptığı gibi bundan böyle de vatanımızı milletimizi murdar ayaklara çiğnetmemek lazımdır. Düşman karşısındaki kardaşlarınıza katışarak bu millet ve vatan borcunu yapmağa genç ihtiyar hepinizin hazır olduğunuzu bilirim. Fakat Allah'a çok şükür, bu gün düşman karşısında arslanlar gibi kükreyen kahraman evladlarınız ihtiyar atalarına bu zahmeti vermeden, düşmanın hakkından gelmekdedirler. Bununla beraber onlara biraz yardım ederek yüklerini hafifletmek de geride kalanlarımızın boyunlarına borçdur. İşte bu sebebden, 304, 303, 302, 301, 300 tevellüdlü olan fedakâr hemşehrilerimizi de silah başına çağırıyorum. Muzaffer ve kahraman arkadaşlarınızın şanlı şerefli gavgalarla yükselttikleri al sancağımızın dalgalandığı cephelere koşunuz. Bu haklı davamızda Allah da bizimle beraberdir.

9. Fırkada Abdullah /22 minh

s. 2

Fırka 12'de Salih'e/ 21 minh

s.11 s.

Koleksiyon : İSH
Kutu : 751
Gömlek : 48
Belge : 48-4

Belge No: 4082

Erzurum'da Fahri Efendi — Karargâh

35 18 21 — 21.10.1920

15 nci Kolordu Komutanlığı Vekâletine

9 ncu Kolordu Asker Alma Heyeti Başkanlığına

9 ncu Tümen, 12 nci Tümen Komutanlıklarına

Erzurum Van Vilâyetine

Erzincan Bayezid Mutasarrıflıklarına

Sağ Kanat Grubu Komutanlığına

Seferberlik Beyannâmesi

Fedakâr Anadolu Evlâtlarına

Kahraman Hemşehrilerim!

Vatanımıza her taraftan saldıran düşmanlara karşı Allah'ın yardımı ve peygamberimizin ruhaniyetiyle her yerde aslanlar gibi karşı koymaya yemin etmiştik. Memleketimizi parçalamak ve hepimizi köle yapmak isteyen düşmanlardan biri de sevgili Anadolu'muzun en güzel parçasına, bizim illerimize göz diken Taşnak Ermenileridir. Kan içmekten bıkmayan bu canavarlar bir seneden fazla zamandan beri Beyazıt, Kulp, Kağızman, Kars taraflarında ve hele Oltu civarındaki din kardeşlerimize karşı yapmadık eziyet ve cinayet bırakmadılar. Taşnak baltasından kaçabilen çoluk çocuk binlerce göçmen memleketimize döküldü ve bunları görmek yüreklerimizi parçaladı. Cinayet ve zulümden vazgeçmelerini Taşnaklara birkaç defa bildirdik ise de

dinlemediler ve fazla olarak askerlerimize de saldırmaya başladılar. İşte bunun üzerine sabrımız kalmadı. Bundan 5 ay önce fedakâr hemşehrilerimin bir kısmını silâh başına çağırdım. Durup dinlenmeyen bu alçak düşmana yaptıklarının cezasını verdik. Ve Allah'ın izniyle Kağızman, Sarıkamış, Oltu taraflarından vahşileri çıkardık ve oralarda kalabilen mazlum halkı zalim düşman elinden kurtardık. Bunun üzerine korkak düşman yaygara kopardı. Ve dünyaya kendisini mazlum ve bizi haksız göstermeye çalıştı. Bir taraftan da olanca kuvvetini karşımızda topladı. Ve nasihatımızı dinleyerek bizimle anlaşacağı ve zulümden vazgeçeceği yerde askerlerimize hücum sevdasına düştü. Ve her defasında Allah'ın izniyle kırıldı ve defoldu. Bir türlü uslanmayan ve her taraftan gelen Ermeniler ordumuza saldıran bu akılsız düşmana gerektiği gibi karşı koymak ve bugüne kadar çarpışan arkadaşlarımızın yaptığı gibi bundan böyle de vatanımızı milletimizi pis düşman ayaklara çiğnetmemek gerekir. Düşman karşısındaki kardeşlerinize katışarak bu millet ve vatan borcunu ödemeye genç ihtiyar hepinizin hazır olduğunuzu bilirim. Fakat Allah'a çok şükür, bugün düşman karşısında aslanlar gibi kükreyen kahraman evlâtlarımız ihtiyar atalarına bu zahmeti vermeden düşmanın hakkından gelmektedirler. Bununla beraber onlara biraz yardım ederek yüklerini hafifletmek de geride kalanlarımızın boyunlarına borçtur. İşte bu sebepten, 1888, 1887, 1886, 1885, 1884 doğumlu olan fedakâr hemşehrilerimizi de silâh başına çağırıyorum. Muzaffer ve kahraman arkadaşlarımızın şanlı şerefli savaşlarla yükselttikleri al sancağımızın dalgalandığı cephelere koşunuz. Bu haklı davamızda Allah da bizimle beraberdir.

Doğu Cephesi Komutanı

Kâzım Karabekir

9 ncu Tümende Abdullah / 22'de

Saat 02.00

12 nci Tümende Salih'e/ 21'de

Saat 23.00

Koleksiyon	: İSH
Kutu	: 751
Gömlek	: 48
Belge	: 48-4

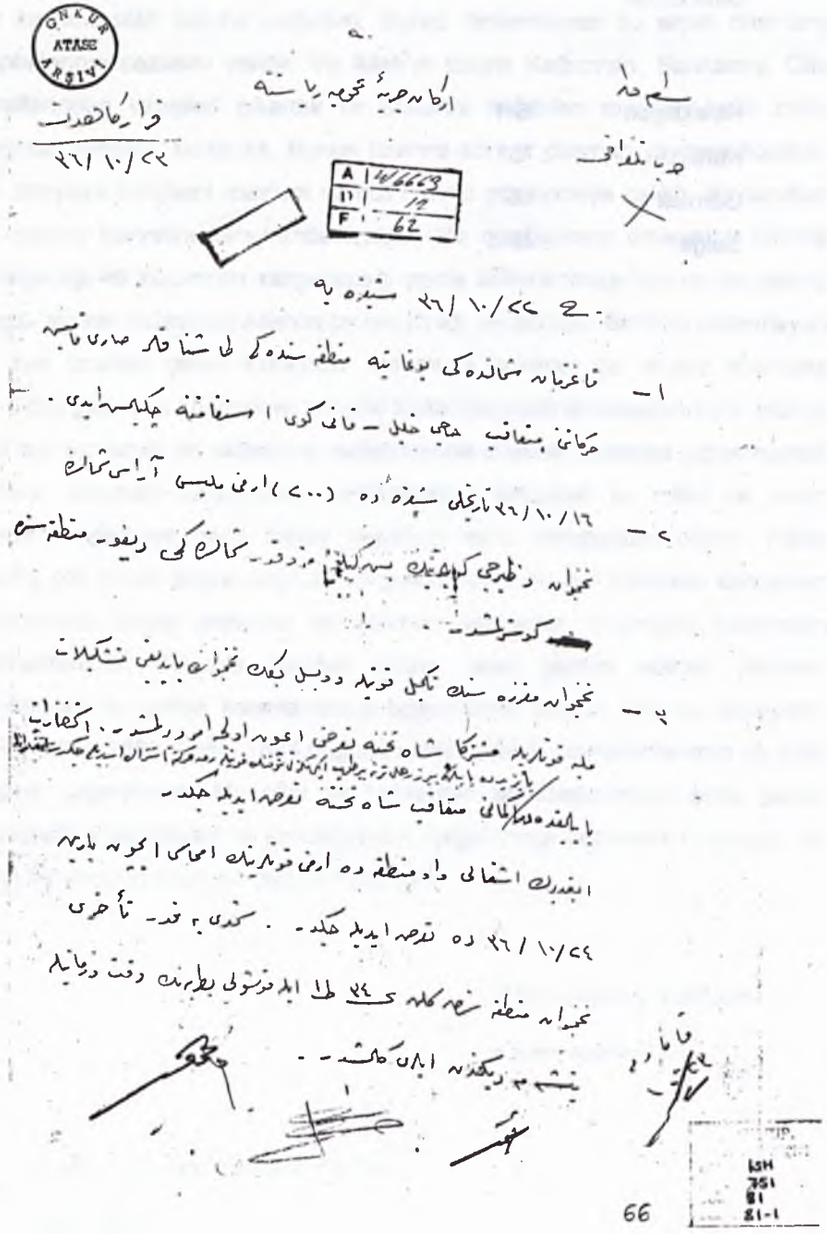

Belge No: 4083

Ş.1 K.1 — Karargâhdan

Harp telgrafı — 23.10.36

Erkân-ı Harbiye-i Umumiye Riyâsetine

C. 22.10.36 şifreye

1. Kağızman şimâlindeki Buğatepe mıntıkasındaki Taşnaklar Sarıkamış harekâtını müteâkib Hacı Halil-Kaniköy istikametine çekilmiş idi.

2. 16.10.36 tarihli şifrede (200) Ermeni milis Aras şimâlinde Nahcivan ve Zırcı köyünün beş kilometre kadar şimalindeki Digor mıntıkasında gösterilmiştir.

3. Nahcivan müfrezesinin tekmil kuvvetiyle ve Veysel Beyin Nahcivan'da yaptığı teşkilat-ı milliye kuvvetleriyle müştereken Şahtahtı'na taarruz için evvelce emir verilmiştir. İstihzârât yapılmaktadır. Bayezid'de yapılan bir zırhlı trene bir top iki makineli tüfenk konularak harekete iştirak ettirilecektir. İstihzârâtın ikmalini müteâkip Şahtahtı'na taarruz edilecektir.

Iğdır'ın işgali ve o mıntıkada Ermeni kuvvetlerinin imhası için yarın 24.10.36'da taarruz edilecektir. Şimdiye kadar te'hiri, Nahcıvan mıntıkasından gelen A. 34 T.1 ile koşulu bataryanın vakt ve zamanıyla yetişemediğinden ileri gelmiştir.

Kapadım./ 23 minh.

Koleksiyon	: İSH
Kutu	: 751
Gömlek	: 81
Belge	: 81-1

Belge No: 4083

Şube 1 Kısım 1 — Karargâhtan

Harp telgrafı — 3.10.1920

Genelkurmay Başkanlığına

Cevap: 22.10.1920 şifreye

1. Kağızman kuzeyindeki Buğatepe mıntıkasında Taşnaklar, Sarıkamış harekâtını takiben Hacı Halil-Kaniköy istikametine çekilmiş idi.

2. 16.10.1920 tarihli şifrede 200 Ermeni milis Aras güneyinde Nahcivan ve Zırcı köyünün 5 kilometre kadar kuzeyindeki Digor mıntıkasında gösterilmiştir.

3. Nahcivan Müfrezesinin bütün kuvvetiyle ve Veysel Beyin Nahcivan'da yaptığı millî teşkilât kuvvetiyle ortak olarak Şahtahtı'na taarruz yapılması için daha önce emir verilmişti. Hazırlıklar yapılmaktadır. Beyazıt'ta yapılan bir zırhlı trene bir top iki makineli tüfek konularak harekete iştirak ettirilecektir. Hazırlıkların tamamlanmasını takiben Şahtahtı'na taarruz edilecektir.

Iğdır'ın işgali ve o bölgede Ermeni kuvvetlerinin imhası için yarın 24.10.1920'de taarruz edilecektir. Şimdiye kadar ertelenmesi; Nahcivan bölgesinden gelen 34 ncü Alay, 1 nci Tabur ile koşulu bataryanın zamanında gelemediğindendir.

Kapadım./ 23'te.

Doğu Cephesi Komutanı

Kâzım Karabekir

Koleksiyon : İSH

Kutu : 751

Gömlek : 81

Belge : 81-1

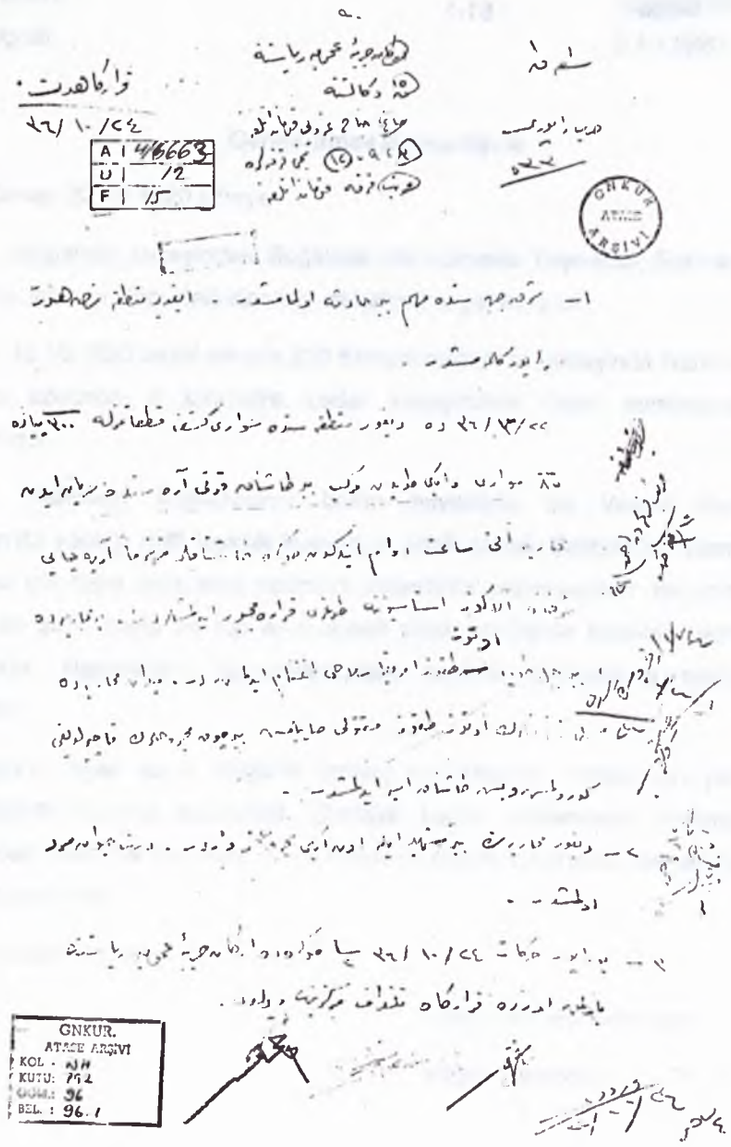

Ş.1 K.1
Harp raporu
533

Karargâhdan
24.10.36

Erkân-ı Harbiye-i Umûmiye Riyâsetine
15 K. Vekâletine
Sağ Cenah Grubu Kumandanlığına
3, 9, 12 nci Fırkalara
Mürettep Fırka Kumandanlığına

1. Şark Cephesi'nde mühim bir hadise olmamıştır. Iğdır mıntıkasından henüz rapor gelmemiştir.

22.10.36'da Digor mıntıkasında süvari keşif kıtaatımızla 300 piyade, 85 süvari ve iki topdan mürekkeb bir Taşnak kuvveti arasında cereyan eden muharebe 6 saat devam ettikten sonra Taşnaklar münhezimen Arpaçayı şarkında Alagöz İstasyonu'na doğru firara mecbur edilmişlerdir. Bu muharebede bir cebel topu otuz dokuz Amerika silâhı iğtinâm edilmiştir. Meydan-ı muharebede Taşnakların otuz dokuz maktûlü sayılmış birçok mecruhların kaçırıldığı görülmüş ve beş Taşnak esir edilmiştir.

2. Digor muharebesinde bir şehit ile on iki mecruhumuz vardır. Dört civanmerd ölmüştür.

3. Bu rapor harekât 24.10.36 s. 2 sonrada Erkân-ı Harbiye-i Umûmiye Riyâsetine yazılmak üzere karargâh telgraf merkezine verildi.

Mürettep Fırkada Ahmed/ 24 minh.
s. 10 sonra
4 Bâlâ Erzurum'da Rüşdü/ 24 minh.
s. 4.15 sonra

Fırka 12'de Ahmed İbrahim

s. 8.25 sonra

Vürudu

24.10.36

s. 4

Koleksiyon : İSH

Kutu : 752

Gömlek : 96

Belge : 96-1

Belge No: 4084

Şube 1

Kısım 1

Harp raporu

533

Karargâhtan

24.10.1920

Genelkurmay Başkanlığına

15 nci Kolordu Vekâletine

Sağ Kanat Grubu Komutanlığına

3 ncü, 9 ncu ve 12 nci Tümenlere

Mürettep Tümen Komutanlığına

1. Doğu Cephesi'nde önemli bir olay olmamıştır. Iğdır mıntıkasından henüz rapor gelmemiştir.

22.10.1920'de Digor mıntıkasında süvari keşif birliklerimizle 300 piyade 85 süvari ve 2 toptan oluşan bir Taşnak kuvveti arasında yapılan muharebe, 6 saat devam ettikten sonra, Taşnaklar yenilgiye uğrayarak Arpaçayı doğusunda Alagöz İstasyonu'na doğru firara mecbur edilmişlerdir. Bu muharebede bir dağ topu 39 Amerika silâhı ele geçirilmiştir. Muharebe meydanında Taşnakların 36 ölüsü sayılmış birçok yaralının kaçırıldığı görülmüş ve beş Taşnak esir edilmiştir.

2. Digor muharebesinde bir şehit ile 12 yaralımız vardır. Dört civanmert ölmüştür.

3. Bu rapor harekât 24.10.1920 saat 14.00'de Genelkurmay Başkanlığına yazılmak üzere karargâh telgraf merkezine verildi.

Doğu Cephesi Komutanı

Kâzım Karabekir

Mürettep Tümende Ahmet/ 25'te

Saat 22.00

4 bâlâ Erzurum'da Rüştü/ 24'te

Saat 16.15

12 nci Tümende Ahmet İbrahim

Saat 20.25

Gelişi

24.10.1920

Saat 4.

Koleksiyon	: İSH
Kutu	: 752
Gömlek	: 96
Belge	: 96-1

Belge No: 4085

A 4/663
D 17
F 5-2

26/10/74

جبهه امرلری

تذکره

۱- ۲۶/۱۰/۷۴ تاریخلی استخباراته امر ویلدیریلیه وضعیت آلنجه استخبارات واکتشافات اکمای ایدلوکدنصکره احوال یاشنه دیر لوحه‌کی ایجابه ایدیرمه‌ساب ۲۶/۱۰/۷۰ تاریخلی امرده یلدیریلیه طوتدم [redacted]

[redacted] ۲۶/۱۰/۷۷ م [redacted]

ارکان حرب قوای اعلیه‌سی

تعرضیه‌یه کچه‌جکدر. صرف تعرضیه‌ده هدف قارشی ایچون دیده و یا قارشی متقابل تعقیب ایله اجرا ایتمکدر.

۲- طقوزنجی و اون ایکنجی فرقه‌لر ۲۶/۱۰/۷۷ ۶ اولدم نیه اولنانه هدفلره قارشی صرف تعرضیه‌یه باشلایه‌جقلردر.

۳- فرقه‌لر یکدیگریله ارتباطی محافظه [redacted] و طقوزنجی فرقه صرف تنی اون ایکنجی فرقه صرف ایله توحید ایتملیدر. طقوزنجی فرقه‌نک اون ایکنجی فرقه ایله ارتباط تأسیس ایتدیکی اونده توپچیلر آتشانه - [redacted] خوشاب و قایا استحکامنه صرف اولنه‌جقدر

جانب ایله مقرره‌کی سوره‌ای [redacted] دیو مقرره، طوزنجی فرقه‌ایچون مناسب اولان توپدن متعدد اوچلر تپه‌سی - اله‌بابا قطعه ایله‌دولو وقطه اولان اون ایکنجی فرقه‌نک متقابل و متراوح غزاسی حالنده عرض ترتیل ایتمکدر طقوزنجی فرقه‌نک [redacted] - وه‌ت یه‌کوی - نماز اجه قطعه‌سنی اشغال ایتدکده صره سوایدیه

خلیف اوغلی و دلها شرقه شمال سوره‌سنک دیدیولی دشوسه‌لری قطع و تخریب ایتدیرمسی و نسم کلیسه‌سی قارصه طابیه‌لرینه چارپمایه‌رق طابیه‌لر قطعه‌سنک غاز جنه قارصی شرقه و شرق شمالیه اعاطه [redacted] و کریله اولانلره موافکنی تماماً قطع ایده‌جک ارمنی اردوسنی انهزام اوغراتمه‌یه چالشمه‌لر.

GNKUR.
ATASE ARŞİVİ
KOL - İSH
KUTU: 752
GÖM.: 90
BEL. : 90-3

GNKUR.
ATASE ARŞİVİ
KOL : İSH
KUTU: 792
DOSY.: 90
DEL. : 90-5

GNKUR.
ATASE ARŞİVİ
KOL : İSH
KUTU: 792
DOSY.: 90
DEL. : 90-5

Belge No: 4085

Tezkire

Karargâhdan

24.10.36

Cephe Emri

1. 23.10.36 tarihli istihzarât emrinde bildirilen vaziyet alınub, istihzârât ve istikşâfât ikmâl edildikten sonra ahvâl başkadır. O hareketi icab ettirmez ise 20.10.36 tarihli emirde bildirilen tarzda 27.10.36'da harekât-ı taarruziyeye geçilecektir. Harekât-ı taarruziyenin hedefi Ermeni kuvâ-yı asliyesini Kars içerisinde veya Kars'ı müteakib takib ile imha etmekdir.

2. Dokuzuncu ve On İkinci Fırkalar 27.10.36 s. 6 evvelde tayin olunan hedeflere karşı harekât-ı taarruziyeye başlayacaklardır.

3. Fırkalar yek diğeriyle irtibâtı muhafaza ve Dokuzuncu Fırka harekâtını On İkinci Fırka harekâtıyla tevhid etmelidir. Dokuzuncu Fırkanın On İkinci Fırka ile irtibat te'sis etmek üzere Türkmenâşân-Kurşakkaya istikâmetinde sırtlar üzerinden bir cânibdâr müfrezesi sevk ve bu müfreze topçu terfik etmesi münasib olur. Bundan maksad Üçler tepesi-Akbaba hattına ilerleyecek olan On İkinci Fırkanın mukavemete uğraması hâlinde hareketi teshil etmektir.

Dokuzuncu Fırkanın Yahniler-Vezinköy-Mağaracık hattını işgal ettikden sonra süvarilerini Halifoğlu ve daha şarkdan şimale sürerek demir yolu ve şoseleri bir an evvel kat' ve tahrib etdirmesi ve kısm-ı külliyesiyle de Kars'ın tabyalarına çarpmayarak tabyalar hattının haricinden Kars şark ve şark-ı şimalinden ihata diğeriyle olan muvâlasını tamamen kat' ederek, Ermeni ordusunu inhizâma uğratmak pek mühimdir.

7. Aşiret kıtaatı da dahil olmak üzere tekmil kıtaatda flamalar bulunmalı ve işgal olunan yerler flamalarla gösterilmelidir. Düşmanın gece hücum etmesi halinde fırkalar yanlarında bulunan tenvir raketleriyle hücum ilan etmelidir.

Hücumun şiddetini ve devamını göstermek için müteaddid tenvir raketleri atılmalıdır.

8. Muhaberenin sür'atle te'sisine en büyük ehemmiyet verilmelidir.

4. Alaylara cebel topları ve birkaç ümera-i milis terfik edilmesi ve piyadenin topçu muavenetinden mahrum bırakılmaması lazımdır.

9. Mümkün olduğu kadar en az zayiat ve cebhane sarfiyatıyla maksadı istihsâl etmek daima nazar-ı dikkatte tutulmalıdır.

10. Esir edilecek ve köylerde kalacak silahsız halkın hayat ve hukuklarının muhafâzası ve hususât-ı saire hakkında 24 Eylül 36 tarihli emrin altıncı maddesi ahkâmına da tamamen riâyet edilecekdir.

11. Dokuzuncu ve On İkinci Fırkalar erzak ve cebhanesini Berna'da te'sis eden anbardan Rüşdü Bey Fırkası da Karahamza'daki anbardan ikmal edeceklerse de merkezde bulacakları mevâd-ı iaşesi ziyana uğratmayarak mümkün olduğu müddet iaşeyi ileriden te'mine çalışacaklar.

5. Sağ Cenah Grubuyla Fırka 9 arasındaki hatt-ı fâsıl Barnaut-Alacadağ-Başgedikler hattıdır. Bu hat Sağ Cenah Grubuna dahildir. Fırka 9 ile Fırka 12 arasında Hacıhalil dağı-Mağaracık ve Feyzi Paşa tabyesi hattıdır. Bu hat On İkinci Fırkaya dahildir. Fırka 12 ile Rüşdü Bey Fırkası arasında hatt-ı fâsıl Kars çayıdır. Kars çayı F. 12 mıntıkasına dahildir.

6. Kıtaatın ileri harekâta devam ederken çetelere vesaireye karşı köprü ve yanlarını temin etmek üzere icab eden nikât-ı hâkimede küçük kıt'alar bulundurması lazımdır.

12. Bu harekâta aid olmak üzere tertib edilen nizâm-ı harb cedveli de melfufdur.

13. Rüşdü Bey Fırkasına, 12. Fırka, 9. Fırka, 35 A. ve Ağır Topçu Taburuna yazılmışdır.

Koleksiyon : İSH
Kutu : 752
Gömlek : 90
Belge : 90-3, 4, 5

Belge No: 4085

Yazı Karargâhtan

24.10.1920

Cephe Emri

1. 23.10.1920 tarihli hazırlık emrinde bildirilen vaziyet alınıp hazırlıklar ve keşifler tamamlandıktan sonra durum başkadır. O hareketi gerektirmezse 20.10.1920 tarihli emirde bildirilen şekilde 27.10.1920'de taarruz harekâtına geçilecektir. Taarruz harekâtının hedefi Ermeni asıl kuvvetlerini Kars içerisinde veya Kars'tan sonra takip ile imha etmektir.

2. 9 ncu ve 12 nci tümenler, 27.10.1920 saat 06.00'da belirtilen hedeflere karşı taarruz harekâtına başlayacaklardır.

3. Tümenler diğerleriyle bağlantıyı korumalı ve 9 ncu Tümen harekâtını 12 nci Tümen harekâtıyla birleştirmelidir. 9 ncu Tümenin 12 nci Tümen ile bağlantı kurmak üzere Türkmenâşan-Kurşakkaya yönünde sırtlar üzerinden bir yancı müfrezesi sevk ve bu müfrezenin topçu ayırması uygun olur. Bundan amaç Üçler tepesi-Akbaba hattına ilerleyecek olan 12 nci Tümenin direnmeyle karşılaşması halinde hareketi kolaylaştırmaktır.

9 ncu Tümenin Yahniler-Vezinköy-Mağaracık hattını işgal ettikten sonra süvarilerini Halifoğlu ve daha doğudan kuzeye sürerek demir yolu ve şoseleri bir an önce kesmesi ve tahrip ettirmesi ve büyük bir kısmıyla da Kars'ın tabyalarına çarpmayarak tabyalar hattının dışından Kars doğu ve kuzeydoğusundan kuşatarak diğerleriyle olan bağlantısını tamamen keserek Ermeni ordusunu yenilgiye uğratmak çok önemlidir.

4. Alaylara dağ topları, milis birkaç komutan ayrılması ve piyadenin topçu desteğinden mahrum bırakılmaması gerekir.

5. Sağ Kanat Grubuyla 9 ncu Tümen arasındaki ara hattı Barnaut-Alacadağ-Başgedikler hattıdır. Bu hat Sağ Kanat Grubuna dâhildir. 9 ncu

Tümen ile 12 nci Tümen arası Hacıhalildağı- Mağaracık ve Feyzi Paşa Tabyası hattıdır. Bu hat 12 nci Tümene dâhildir. 12 nci Tümen ile Rüştü Bey Tümeni arasında ara hattı Kars çayıdır. Kars çayı 12 nci Tümen mıntıkasına dâhildir.

6. Birliklerin ileri harekâta devam ederken çetelere vs. karşı köprü ve yanlarını korumak üzere gerekli hâkim noktalarda küçük birlikler bulundurması gerekir.

7. Aşiret birlikleri de dâhil olmak üzere bütün birliklerde flâmalar bulunmalı ve işgal olunan yerler flâmalarla gösterilmelidir. Düşmanın gece hücum etmesi hâlinde tümenler yanlarında bulunan aydınlatma raketleriyle hücum ilân etmelidir. Hücumun şiddetini ve devamını göstermek için pek çok aydınlatma raketleri atılmalıdır.

8. Haberleşmenin hızla yapılmasına çok önem verilmelidir.

9. Mümkün olduğu kadar az zayiat ve cephane harcanmasıyla amacı elde etmek daima göz önünde tutulmalıdır.

10. Esir edilecek ve köylerde kalacak silâhsız halkın hayat ve haklarının korunması ve diğer konular hakkında 24 Eylül 1920 tarihli emrin 6' ncı maddesi hükümlerine de tamamen uyulacaktır.

11. 9 ncu 12 nci tümenler erzak ve cephanesini Berna'da kurulan ambardan Rüştü Bey Tümeni de Karahamza'daki ambardan ikmal edeceklerse de merkezde bulacakları, iaşe maddelerini ziyana uğratmayarak mümkün olduğu müddet iaşeyi ileriden temine çalışacaklardır.

12. Bu harekâta ait olmak üzere tertip edilen harp düzeni cetveli de ilişiktedir.

13. Rüştü Bey Tümenine, 12 nci Tümene, 9 ncu Tümene, 35 nci Alaya ve Ağır Topçu Taburuna yazılmıştır.

Doğu Cephesi Komutanı

Kâzım Karabekir

Koleksiyon : İSH
Kutu : 752
Gömlek : 90
Belge : 90-3, 4, 5

Belge No: 4086

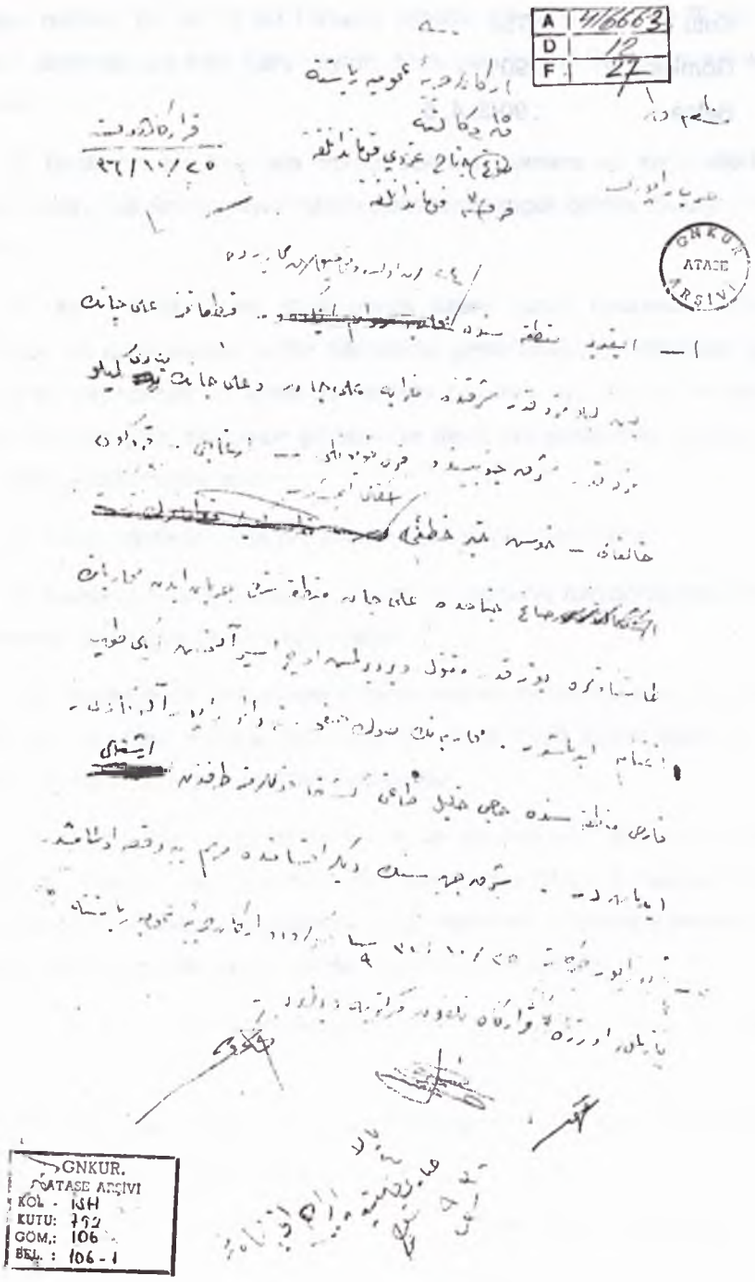

Belge No: 4086

Ş. 1 K.1 — Karargâhdan

Harp raporu — 25.10.36

Erkân-ı Harbiye-i Umûmiye Riyâsetine
15 K. Vekâletine
Sağ Cenah Grubu Kumandanlığına
Fırka 3 Kumandanlığına

1. Iğdır mıntıkasında 24 Teşrin-i evvelde vuku' bulan muharebede kıtaatımız Alican'ın beş kilometre kadar şarkında Harabe-i Alican ve Alican'ın yedi kilometre kadar şark-ı cenûbîsinde Karakoyunlu- Argacı-Karaköy-Halkalı-Hoşhaber hattını işgal etmişdir.

Sağ cenahda Alican mıntıkasında cereyan eden muharebatda Taşnaklara yüz kadar maktûl verdirilmiş, üç esir alınmış, iki top iğtinam edilmişdir. Muharebenin son safhasına dâir rapor alınamadı. Kars mıntıkasında Hacı Halil dağı keşif kollarımız tarafından işgâl edilmişdir. Şark Cephesi'nin diğer aksamında mühim bir vak'a olmamışdır.

2. Bu rapor harekât 25.10.36 s. 9 sonrada Erkân-ı Harbiye-i Umûmiye Riyâsetine yazılmak üzere karargâh telefon merkezine verildi.

4 Bâlâ
Sarıkamış'da İbrahim Efendiye/ 25 minh
9.30

Koleksiyon	: ISH
Kutu	: 752
Gömlek	: 106
Belge	: 106-1

Belge No: 4086

Şube 1 Kısım 1 — Karargâhtan

Harp raporu — 25.10.1920

Genelkurmay Başkanlığına
15 nci Kolordu Vekâletine
Sağ Kanat Grubu Komutanlığına
3 ncü Tümen Komutanlığına

1. Iğdır bölgesinde 24 Ekim'de yapılan muharebede birliklerimiz Alican'ın beş km kadar doğusunda Alican harabesi ve Alican'ın yedi km kadar güneydoğusunda Karakoyunlu- Argacı-Karaköy-Halkalı-Hoşhaber hattını işgal etmiştir.

Sağ kanatta Alican bölgesinde yapılan muharebelerde Taşnaklara 100 kadar ölü verdirilmiş, üç esir alınmış, iki top ele geçirilmiştir. Muharebenin son safhasına dair rapor alınamadı. Kars bölgesinde Hacı Halil dağı keşif kollarımız tarafından işgal edilmiştir. Doğu Cephesi'nin diğer kısımlarında önemli bir olay olmamıştır.

2. Bu rapor harekât 25.10.1920 saat 21.00'de Genelkurmay Başkanlığına yazılmak üzere karargâh telefon merkezine verildi.

Doğu Cephesi Komutanı
Kâzım Karabekir

4 Bâlâ
Sarıkamış'ta İbrahim Efendiye/ 25'te
9.30

Koleksiyon : İSH
Kutu : 752
Gömlek : 106
Belge : 106-1

A 4/1663
D 72
F 59

GNKUR.
ATASE ARŞİVİ

Ş. 1 K.1 — Karargâhdan

Harp raporu — 26.10.36

Erkân-ı Harbiye-i Umumiye Riyâsetine
15 K. Vekâletine
3, 9, 12 nci Fırkalara
Sağ Cenah Grubu Kumandanlığına

1. Iğdır mıntıkasında hafif muharebe devam ediyor. Ermeniler Iğdır içerisinde mukâvemete çalışıyorlar. Bugünkü muharebenin neticesine dâir henüz ma'lûmat alınamamışdır.

Diğer cephelerde mühim bir vak'a olmamışdır. Yalnız Benliahmed'e doğru ilerlemek isteyen yüz kadar Ermeni kuvveti ateşimizle tard edildi.

2. Bu rapor Erkân-ı Harbiye-i Umumiye Riyâsetine yazılmak üzere 26.10.36 s. 8.30 sonrada karargâh telgraf merkezine verildi.

4 Bâlâ
Erzurum'da Rüşdü/ 26 minh
s.10.47 sonra

Koleksiyon	: İSH
Kutu	: 752
Gömlek	: 130
Belge	: 130-1

Belge No: 4087

Şube 1 Kısım 1 | Karargâhtan

Harp raporu | 26.10.1920

Genelkurmay Başkanlığına

15 nci Kolordu Vekâletine

3 ncü, 9 ncu, 12 nci Tümenlere

Sağ Kanat Grubu Komutanlığına

1. Iğdır bölgesinde hafif muharebe devam ediyor. Ermeniler Iğdır içerisinde direnmeye çalışıyorlar. Bugünkü muharebenin sonucuna dair henüz bilgi alınamamıştır.

Diğer cephelerde önemli bir olay olmamıştır. Yalnız Benliahmet'e doğru ilerlemek isteyen 100 kadar Ermeni kuvveti ateşimizle uzaklaştırıldı.

2. Bu rapor Genelkurmay Başkanlığına yazılmak üzere 26.10.1920 saat 20.30'da karargâh telgraf merkezine verildi.

Doğu Cephesi Komutanı

Kâzım Karabekir

4 Bâlâ

Erzurum'da Rüştü/ 26'da

Saat 22.47

Koleksiyon	: İSH
Kutu	: 752
Gömlek	: 130
Belge	: 130-1

Belge No: 4088

ATASE ARŞİVİ

Belge No: 4088

Ş. 1 K. 1

Karargâhdan
26.10.36

Fırka 9
Fırka 12
Mürettep Fırka
} Kumandanlığına

1. Kıtaatın hareket edeceği mıntıkayı keşfetmesi ve düşman kuvvetleri hakkında esaslı ma'lûmât alması ve devamlı cereyânı pek muhtemel olan taarruz hareketini kuvvetli ve şiddetli yapmak üzere iyice istirâhat edilmesi için 27.10.36 s. 6 evvelde icrâsı bildiren harekât-ı taarruziyye 27/28.10.36 gecesi yapılacakdır. Taarruzun başlayacağı saat ayrıca bildirilecekdir. Buna nazaran fırkalar bil-hâssa bugün ve yarın keşif yapdırarak cephelerindeki düşman kuvvetleri hakkında esaslı ma'lûmat istihsâline çalışacakdır.

2. Rüşdü Bey Fırkası cephesinde Bozkal'a istikâmetinden (800) piyade (200) süvari kuvvetinin Kars'a doğru hareket ettiği 26.10.36'da görülmüşdür. Ermenilerin bu kuvveti, Fırka 9 cephesine sevk etmeleri ihtimâl dâhilindedir. Binaen-aleyh Dokuzuncu Fırka Kars istikâmetine atf-ı ehemmiyet ederek bugün veya yarın mezkûr istikâmetden cephesine Ermeni kuvveti gelip gelmediğini tarassud etdirecekdir. Arpaçayı istikâmeti yani sağ cenah ile sağ cenah gerisi de haiz-i ehemmiyetdir. Buralarda da esaslı keşif yapılmalıdır.

3. On İkinci Fırka sol cenahı ile Rüşdü Bey Fırkası cephelerindeki düşman harekâtını tarassud ile ve münasib görecekleri mühim istikâmetlere kuvvetli keşif kolları göndermek suretiyle mıntıkalarına gelen veya çekilen Ermeni kuvvetlerinin cins, mikdar, cihet-i hareket ve zamanını tesbit ve bu gibi faaliyetle cephelerindeki düşman kuvvetlerinin Kars şarkına çekilmelerine mâni olmağa gayret edecekdir. Rüşdü Bey Fırkası bil-hâssa Merdenek

cephesindeki Buğatepe, Hacı Ali ve Münla Hasan mıntıkalarında fa'aliyeti görülen Ermeniler hakkında doğru ma'lûmât almaya çalışacakdır. Bu cephelerdeki düşmanın bil-hâssa sahte hareketlerle işgâl ve nazar-ı dikkâtinin bu cephelere celb olunması mühimdir.

4. Fırka 9, Fırka 12 ve Rüşdü Bey Fırkasına yazılmışdır.

Kapadım./ 26 mih.

Koleksiyon : İSH
Kutu : 752
Gömlek : 132
Belge : 132-1

Belge No: 4088

Şube 1 Kısım 1 Karargâhtan

26.10.1920

9 ncu Tümen Komutanlığına.
12 nci Tümen Komutanlığına
Mürettep Tümen Komutanlığına

1. Birliklerin hareket edeceği bölgeyi keşfetmesi, düşman kuvvetleri hakkında esaslı bilgi alması ve sürekli olması ihtimali yüksek olan taarruz hareketini kuvvetli ve şiddetli yapmak üzere iyice dinlenilmesi için, 27.10.1920 saat 06.00'da yapılması bildirilen taarruz harekâtı 27/28.10.1920 gecesi yapılacaktır. Taarruzun başlayacağı saat ayrıca bildirilecektir. Buna göre tümenler özellikle bugün ve yarın keşif yaptırarak cephelerindeki düşman kuvvetleri hakkında esaslı bilgi sahibi olmaya çalışacaktır.

2. Rüştü Bey Tümeni cephesinde Bozkale istikametinden 800 piyade 200 süvari kuvvetinin Kars'a doğru hareket ettiği 26.10.1920'de görülmüştür. Ermenilerin bu kuvveti, 9 ncu Tümen cephesine sevk etmeleri ihtimali vardır. Bundan dolayı 9 ncu Tümen Kars istikametine önem vererek bugün veya yarın bu istikametten cephesine Ermeni kuvveti gelip gelmediğini gözetlettirecektir. Arpaçayı istikameti yani sağ kanat ile sağ kanat gerisi de önem taşımaktadır. Buralarda da esaslı keşif yapılmalıdır.

3. 12 nci Tümen sol kanadı ile Rüştü Bey Tümeni cephelerindeki düşman harekâtını gözetleme ile ve uygun görecekleri önemli istikametlere kuvvetli keşif kolları göndermek suretiyle bölgelerine gelen veya çekilen Ermeni kuvvetlerinin cins, miktar, hareket yönü ve zamanını tespit ve bu gibi çalışmalarla cephelerindeki düşman kuvvetlerinin Kars doğusuna çekilmelerine engel olmaya gayret edecektir. Rüştü Bey Tümeni özellikle

Merdenek cephesindeki Buğatepe, Hacı Ali ve Münla Hasan bölgelerinde faaliyeti görülen Ermeniler hakkında doğru bilgi almaya çalışacaktır. Bu cephelerdeki düşmanın özellikle sahte hareketlerle işgal ve dikkatinin bu cephelere verilmesi önemlidir.

4. 9 ncu Tümen, 12 nci Tümen ve Rüştü Bey Tümenine yazılmıştır.

Kapadım./ 26'da

Doğu Cephesi Komutanı
Kâzım Karabekir

Koleksiyon : İSH
Kutu : 752
Gömlek : 132
Belge : 132-1

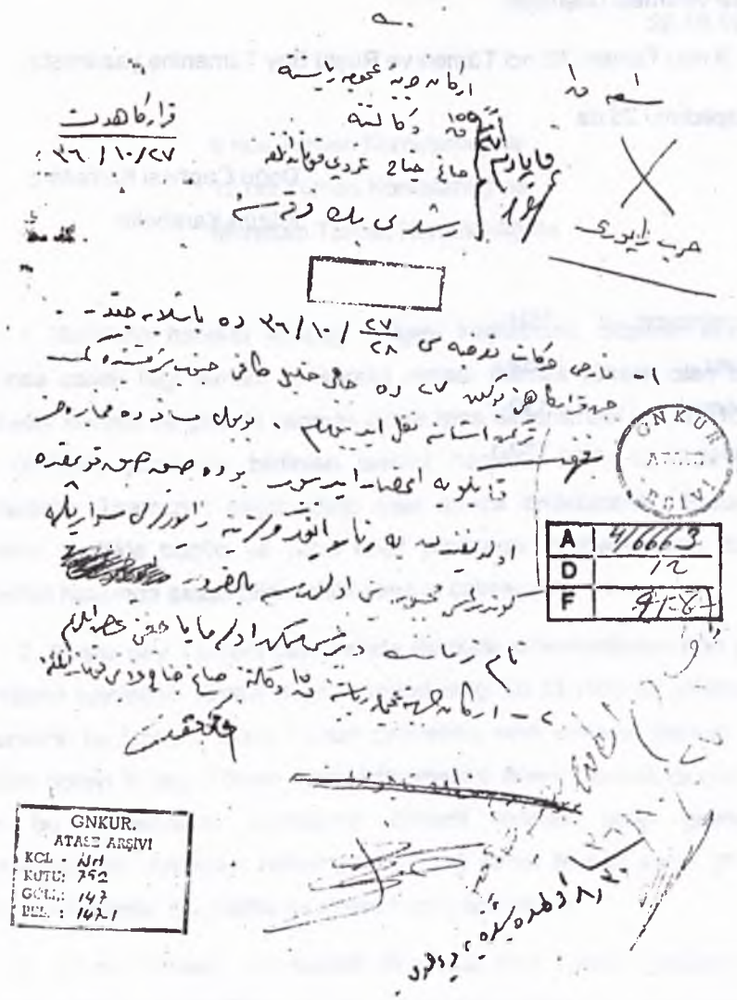

Ş. 1 K.1 — Karargâhdan

Harp raporu — 27.10.36

Erkân-ı Harbiye-i Umumiye Riyasetine

Kapadım/ 27 minh
- 15. K. Vekâletine
- Sağ Cenah Grubu Kumandanlığına
- Rüşdü Bey Fırkasına

1. Kars harekât-ı taarruziyyesi 27/28.10.36'da başlayacakdır. Cephe karargâhını bugün 27'de Hacı Halil dağı cenûbî şarkîsindeki Türkmenaşan'a naklediyorum. Büyük mesafede muhaberemiz kabloya inhisar ediyor. Bu da sık sık kopmakda olduğundan Berna rapor merkezine raporları süvariyle gönderilmesi mecburiyeti olursa biz-zarur tam zamanında verilmesi mümkün olamayacağını arz eylerim.

2. Erkân-ı Harbiye-i Umumiye Riyâsetine, 15 K. Vekâletine, Sağ Cenah Grubu Kumandanlığına

27.10.36 s. 8.30 evvelde şifreye verildi.

Koleksiyon	: İSH
Kutu	: 752
Gömlek	: 147
Belge	: 147-1

Belge No: 4089

Şube 1 Kısım 1 — Karargâhtan

Harp raporu — 27.10.1920

Genelkurmay Başkanlığına

Kapadım/ 27'de
- 15 nci Kolordu Vekâletine
- Sağ Kanat Grubu Komutanlığına
- Rüştü Bey Tümenine

1. Kars taarruzî harekâtı 27/28.10.1920'de başlayacaktır. Cephe karargâhını bugün (27.10.1920) Hacı Halil dağı güneydoğusundaki Türkmenaşan'a naklediyorum. Uzak mesafede haberleşmemiz kabloyu gerektiriyor. Bu da sık sık koptuğundan raporların Berna rapor merkezine süvari ile gönderilmesi mecburiyeti olursa zorunluluktan dolayı tam zamanında verilmesinin mümkün olamayacağını arz ederim.

2. Genelkurmay Başkanlığına, 15 nci Kolordu Vekâletine, Sağ Kanat Grubu Komutanlığına

27.10.1920 saat 8.30'da şifreye verildi.

Koleksiyon : İSH
Kutu : 752
Gömlek : 147
Belge : 147-1

Belge No: 4090

GNKUR. ATASE ARŞİVİ
KOL : İSH
KUTU: 752
GÖM.: 139
BEL. : 139-2

Belge No: 4090

Karargâh
27.10.36

Fırka 9 K.
Fırka 12 K.
Mürettep Fırka K.

1. Harekât-ı taarruziyyeye 27/28.10.36 gecesi başlanılacak ve Dokuzuncu Fırka Yahniler-Vezinköy-Mağaracık hattını, On İkinci Fırka Borluktepenin şimâlî garbî payeleri ve Hacı Halil köyünün garb sırtları hattını fecirle beraber işgal edecek ve ondan sonra evvelce verilen hedefler istikâmetinde harekâtı idame ettirecek surette kıtaatın harekâtını tanzim edeceklerdir.

Mürettep Fırka 28.10.36 sabahından itibaren cephesindeki keşif faaliyeti ve nümâyiş harekâtını tezyid ederek düşmanı iğfâl ve işgâle çalışacak, ahvâl ve vaziyeti müsâid gördüğü anda ciddi taarruza geçecektir.

2. İşgâl olunacak mevâki'de yezidî ve milel-i muhtelifeye mensub casusların kalması pek muhtemel olduğundan bu hususda gâyet tedbirli ve ihtiyatlı ve şüpheli eşhâs hakkında tedkikâtda bulunmak nazar-ı dikkate alınmalıdır.

3. Ermenilerin mükâleme me'mûrları vesaire göndererek harekâtımızı tevkife çalışmaları da ihtimâl dahilinde olduğundan bu suretle gelecek eşhâsın gözleri bağlanarak geri karargâhlara gönderilmesi ve bu yüzden harekâtın katiyen tevkif ve tehire uğratılmaması kıtaata tebliğ olunmalıdır.

4. Hasta ve yaralıların erzak ve cephane naklinde kullanılan vesaitten istifade edilerek Sarıkamış'a kadar müraffahen sevkleri te'min olunmalıdır.

5. Cephe karargâhı 27.10.36 akşamı Türkmenaşan'da ve 28.10.36 Borluktepesinde bulunacaktır. Berna'da muhabere merkezi vardır. Raporlar bu merkez vasıtasıyla bana yazdırılacaktır.

s. 8.50 sonra Fırka 9'da Mülazım Cemil Efendiye yazılmıştır.

Koleksiyon	: İSH
Kutu	: 752
Gömlek	: 139
Belge	: 139-2

Belge No: 4090

Karargâh
27.10.1920

9 ncu Tümen Komutanlığına
12 nci Tümen Komutanlığına
Mürettep Tümen Komutanlığına

1. Taarruzî harekâta 27/28.10.1920 gecesi başlanılacak ve 9 ncu Tümen Yahniler-Vezinköy-Mağaracık hattını, 12 nci Tümen Borluktepe'nin kuzeybatı payeleri ve Hacı Halil Köyü'nün batı sırtları hattını şafakla beraber işgal edecek ve ondan sonra önceden belirtilen hedefler doğrultusunda, harekâtını devam ettirecek şekilde birliklerin harekâtını düzenleyeceklerdir.

Mürettep Tümen 28.10.1920 sabahından itibaren cephesindeki keşif faaliyeti ve gösteriş harekâtını arttırarak, düşmanı yanıltıp işgale çalışacak, durumu uygun gördüğü anda ciddi taarruza geçecektir.

2. İşgal olunacak yerlerde yezidi ve çeşitli milletlere mensup casusların kalması pek muhtemel olduğundan bu konuda son derece tedbirli olunması ve şüpheli kişiler hakkında araştırmalar yapılması dikkate alınmalıdır.

3. Ermenilerin görüşme için memurlar vesaire göndererek harekâtımızı durdurmaya çalışmaları da ihtimal dahilinde olduğundan bu şekilde gelecek kişilerin gözleri bağlanarak geri karargâhlara gönderilmesi ve bu yüzden harekâtın kesinlikle durdurulması ve geciktirilmemesi birliklere tebliğ edilmelidir.

4. Hasta ve yaralıların, erzak ve cephane naklinde kullanılan araçlardan yararlanılarak Sarıkamış'a kadar rahat bir şekilde sevkleri sağlanmalıdır.

5. Cephe Karargâhı 27.10.1920 akşamı Türkmenaşan'da ve 28.10.1920 Borluktepesi'nde bulunacaktır.

Berna'da haberleşme merkezi vardır. Raporlar bu merkez aracılığıyla bana yazdırılacaktır.

Doğu Cephesi Komutanı
Kâzım Karabekir

Koleksiyon : İSH
Kutu : 752
Gömlek : 139
Belge : 139-2

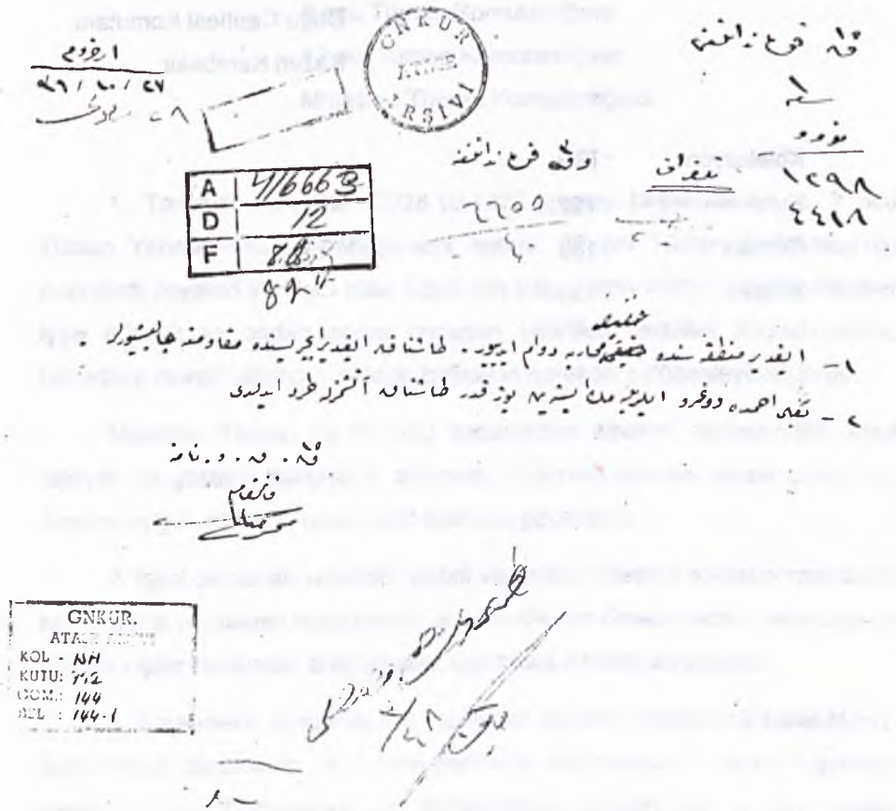

15 K. Kumandanlığı — Erzurum

Ş. 1. — 27.10.36

Numro	Telgraf	Fırka 3 Kumandanlığına
1298	Saat	
4418	20	

1. Iğdır mıntıkasında hafif muharebe devam ediyor. Taşnaklar Iğdır içerisinde mukavemete çalışıyorlar.

2. Benliahmed'e doğru ilerlemek isteyen yüz kadar Taşnak ateşimizle tard edildi.

15 K.K.V namına
Kaim-makam

Koleksiyon : İSH
Kutu : 752
Gömlek : 144
Belge : 144-1

Belge No: 4091

15 nci Kolordu Komutanlığı — Erzurum

Şube 1 — 27.10.1920

Numara — Telgraf

1298 — Saat 20

4418

3 ncü Tümen Komutanlığına

1. Iğdır mıntıkasında hafif muharebe devam ediyor. Taşnaklar Iğdır içerisinde direnmeye çalışıyorlar.

2. Benliahmet'e doğru ilerlemek isteyen 100 kadar Taşnak ateşimizle uzaklaştırıldı.

15 nci Kolordu Komutanlığı
Vekâleti namına
Yarbay

Koleksiyon : İSH
Kutu : 752
Gömlek : 144
Belge : 144-1

Belge No: 4092

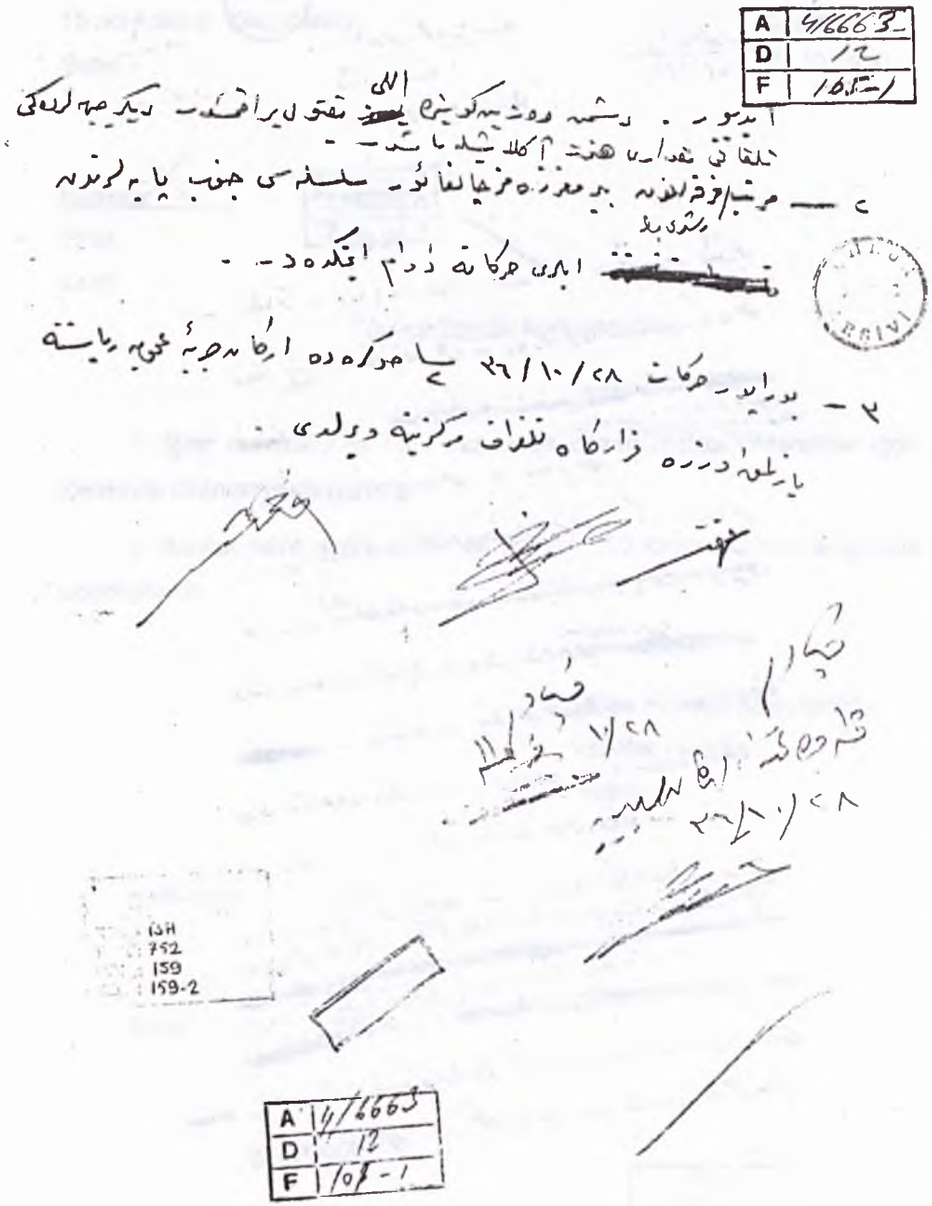

Ş.1 K.1 — Karargâhdan

Harp raporu — 28.10.36

Erkân-ı Harbiye-i Umumiye Riyasetine

15 K. Vekâletine

Sağ Cenah Grubu Kumandanlığına

1. Kıtaatımız 28.10.36 sabahı Kars'a taarruza başlayarak Dokuzuncu Fırka s. 6.30 evvelde hafif müsademe ile Büyük Yahni-Vezinköy-Tekneliköy hattını işgâl etmişdir. On İkinci Fırka sağ cenahı ile Mağaracık-Aktaş hattını ve sol cenahı ile Çermeli şimâl sırtlarını işgal etmişdir. Aktaş-Akbaba'nın şarkında ve Ardos köyünün iki buçuk kilometre kadar şimâlî şarkîsindeki yolların mahal-i telâkisindedir.

Mürettep Fırka Benliahmed-Karahaç dağı-Mihralı şark sırtları hattındadır. Merdenek Müfrezesinin vaziyetinde tebeddül yoktur. On İkinci Fırkanın sol cenahı ile Mürettep Fırka karşısındaki Ermeni kuvvetlerini tesbit ve işgâl etmeğe çalışıyor. Vezinköyü'nden çekilen 300 kişilik kuvvetin Kars istikâmetinden gelen 1700 piyade ve iki batarya topçudan ibaret bir kuvvetle takviye edilerek Dokuzuncu Fırkaya mukâbil bir hareket teşebbüsünde bulunduğu görülmüş ve mukâbil tedbir ittihaz edilmişdir. Ve On İkinci Fırkanın sağ cenahında taarruzumuz devam ediyor. Düşman Vezinköyü'nde elli maktûl bırakmıştır. Diğer cephelerdeki telefâtı mikdârı henüz anlaşılamamıştır.

2. Mürettep Rüşdü Bey Fırkasından bir müfrezemiz Çalkaur silsilesi cenub payelerinden ileri harekâta devam etmektedir.

3. Bu rapor harekât 28.10.36 s. 2 sonrada Erkân-ı Harbiye-i Umumiye Riyasetine yazılmak üzere karargâh telgraf merkezine verildi.

Kapadım./ 28.10

Koleksiyon : ISH
Kutu : 752
Gömlek : 159
Belge : 159-1, 2

Belge No: 4092

Şube 1 Kısım 1 — Karargâhtan
Harp raporu — 28.10.1920

Genelkurmay Başkanlığına
15 nci Kolordu Vekâletine
Sağ Kanat Grubu Komutanlığına

1. Birliklerimiz 28.10.1920 sabahı Kars'a taarruza başlayarak 9 ncu Tümen saat 6.30'da hafif çarpışma ile Büyük Yahni-Vezinköy-Tekneliköy hattını işgal etmiştir.

12 nci Tümen sağ kanadı ile Mağaracık-Aktaş hattını ve sol kanadı ile Çermeli kuzey sırtlarını işgal etmiştir. Aktaş-Akbaba'nın doğusunda ve Ardos köyünün iki buçuk km kadar kuzeydoğusundaki yolların birleştiği yerdedir.

Mürettep Tümen Benliahmet-Karahaç dağı-Mihrali doğu sırtları hattındadır. Merdenek Müfrezesinin durumunda değişiklik yoktur. 12 nci Tümenin sol kanadı ile Mürettep Tümen karşısındaki Ermeni kuvvetlerini tespit ve işgal etmeye çalışıyor. Vezinköyü'nden çekilen 300 kişilik kuvvetin, Kars istikametinden gelen 1700 piyade ve iki batarya topçudan ibaret bir kuvvetle takviye edilerek 9 ncu Tümene karşı bir hareket teşebbüsünde bulunduğu görülmüş ve buna karşı tedbir alınmıştır. Ve 12 nci Tümenin sağ kanadında taarruzumuz devam ediyor. Düşman Vezinköyü'nde 50 ölü bırakmıştır. Diğer cephelerdeki ölü miktarı henüz anlaşılamamıştır.

2. Mürettep Rüştü Bey Tümeninden bir müfrezemiz Çalkaur silsilesi güney payelerinden ileri harekâta devam etmektedir.

3. Bu rapor harekât 28.10.1920 saat 14.00'te Genelkurmay Başkanlığına yazılmak üzere karargâh telgraf merkezine verildi.

Doğu Cephesi Komutanı
Kâzım Karabekir

Kapadım./ 28.10

Koleksiyon	: İSH
Kutu	: 752
Gömlek	: 159
Belge	: 159-1, 2

Belge No: 4093

A 4/1663
D 12
F 118 115
116
ONKUR. İSTİSLİ ARŞİVİ
KOL : İSH
KUTU: 752
GÖM.: 159
BEL : 159-1

Belge No: 4093

Karargâh
28.10.336
Vusulü 29.10.336

15 K.K.

1. Kars etrafındaki muharebât akşama doğru kesb-i sükûnet etmişdir. Bugün akşama kadar hava sisli ve soğuk idi. Fasılalı kar yağdı. Dokuzuncu Fırkanın sağ cenahında ilerleyen süvari kıtaatımız Kars-Gümrü demir yolunu tahrib etmiş ve telgraf hatlarını kesmişdir. Tesadüf ettiği Ermeni kıt'asını mağlub ederek kırk maktûl verdirmiş ve on beş esir almışdır. Gümrü garbında Kızılçakçak mıntıkasına giden süvarilerimizden henüz haber gelmedi. Dokuzuncu Fırka kısm-ı küllisiyle Küçük Yahni-Vezinköy-Tekneli hattındadır. Emniyet kıtaatını bu hattın ilerisine sürmüşdür.

On İkinci Fırkanın sağ cenahı Mağaracık-Ardosköy şimâlî şarkîsindeki Aktaş-Çermeli şimâlî şarkî sırtlarındadır. Bu fırka bir kısım kuvveti ile bugün öğleden sonra Akbaba'yı işgâl etmek üzere taarruz etmişdir. Taarruzun neticesine dair henüz ma'lûmat alınamadı. Mürettep Rüşdü Bey Fırkasının kısm-ı küllisi sabah raporuyla bildirilen hattadır. Kuvvetli keşif müfrezelerini ileri sürmüşdür. Bu müfrezeler düşmanla teması muhâfaza edecek ve işgâl ettiği yeri elden bırakmayacakdır. Bu fırkadan Çalıkaver silsilesi cenup payelerinden Kars şimâline doğru gönderilen müfreze de rapor alınamadı. Merdenik Müfrezesi vaziyetinde tebeddül yokdur.

2. Ermenilerin Kars ile Vezinköy arasında iki bin Mağaracık ile Akbaba Dağı cephesinde yedi yüz ve Kars çayı garbındaki mıntıkada beş yüz kuvveti görülmüşdür.

3. Bu rapor harekât 28.10.36 saat 9 sonrada Erkân-ı Harbiye-i Umumiye Riyasetine yazılmak üzere karargâh telgraf merkezine verildi.

Şark Cephesi K.

Kâzım Karabekir

Koleksiyon : İSH
Kutu : 752
Gömlek : 171
Belge : 171-1

Belge No: 4093

Karargâh
28.10.1920
Gelişi: 29.10.1920

15 nci Kolordu Komutanlığına

1. Kars etrafındaki muharebeler akşama doğru durmuştur. Bugün akşama kadar hava sisli ve soğuktu. Aralıklarla kar yağdı. 9 ncu Tümenin sağ kanadında ilerleyen süvari birliklerimiz Kars-Gümrü demir yolunu tahrip etmiş ve telgraf hatlarını kesmiştir. Tesadüf ettiği Ermeni birliğini mağlûp ederek 40 ölü verdirmiş ve 15 esir almıştır. Gümrü batısında, Kızılçakçak bölgesine giden süvarilerimizden henüz haber gelmedi. 9 ncu Tümen büyük kısmıyla Küçük Yahni-Vezinköy-Tekneli hattındadır. Emniyet birliklerini bu hattın ilerisine sürmüştür.

12 nci Tümenin sağ kanadı Mağaracık-Ardosköy kuzeydoğusundaki Aktaş-Çermeli kuzeydoğu sırtlarındadır. Bu Tümen bir kısım kuvveti ile bugün öğleden sonra Akbaba'yı işgal etmek üzere taarruz etmiştir. Taarruzun sonucuna dair henüz bilgi alınamadı.

Mürettep Rüştü Bey Tümenin büyük kısmı sabah raporuyla bildirilen hattadır. Kuvvetli keşif müfrezelerini ileri sürmüştür. Bu müfrezeler düşmanla teması koruyacak ve işgal ettiği yeri elden bırakmayacaktır. Bu Tümenden Çalıkaver silsilesi güney payelerinden Kars kuzeyine doğru gönderilen müfrezeden de rapor alınamadı.

Merdenek Müfrezesinin durumunda değişiklik yoktur.

2. Ermenilerin Kars ile Vezinköy arasında 2000, Mağaracık ile Akbaba dağı cephesinde 700 ve Kars çayı batısındaki bölgede 500 kişilik kuvveti görülmüştür.

3. Bu rapor harekât 28.10.1920 saat 21.00'de Genelkurmay Başkanlığına yazılmak üzere karargâh telgraf merkezine verildi.

Doğu Cephesi Komutanı
Kâzım Karabekir

Koleksiyon : İSH
Kutu : 752
Gömlek : 171
Belge : 171-1

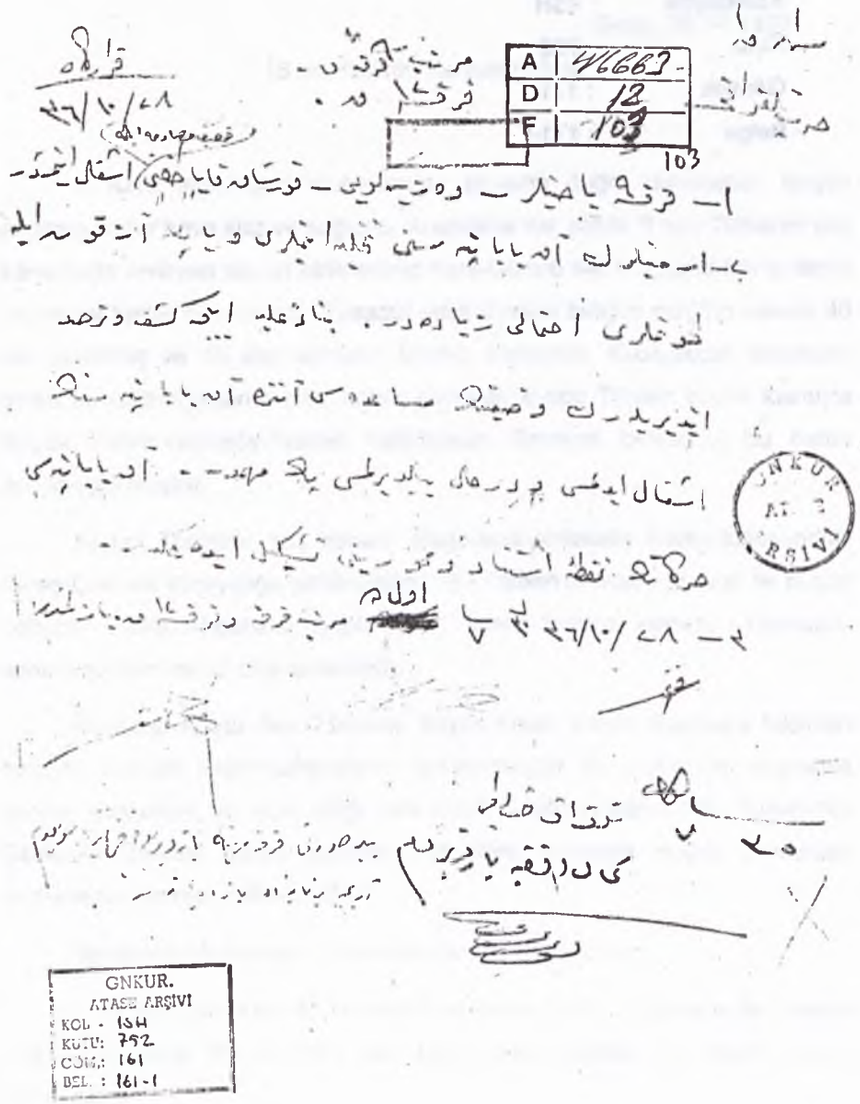

Ş.1 K.1 — Karargâh

Harp telgrafı — 28.10.36

Mürettep Fırka K.

Fırka 12 K.

1. Fırka 9 Yahniler-Vezinköyü-Kurşakkaya hattını hafif müsâdeme ile işgâl etmişdir.

2. Ermenilerin Akbaba tepesini tahliye etmeleri veya pek az kuvvet ile tutmaları ihtimâli ziyâdedir. Binâen-aleyh iyice keşf ve tarassud etdirilerek vaz'iyetin müsaadesi anında Akbaba tepesinin işgâl edilmesi ve derhâl bildirilmesi pek mühimdir. Akbaba tepesi harekâtın nokta-i istinâd ve mihverini teşkil edecekdir.

3. 28.10.36 s. 7 d. 30 evvelde Mürettep Fırka ve Fırka 12 K. yazılmışdır.

s. 7.35 evvel Telgraf Zabiti Kemal Efendiye yazdırdım.

Bir sureti Fırka-i Mürettebe yazdırılacağını ayrıca söyledim. Ayrıca bir Berna'ya da yazdırılmışdır.

Koleksiyon	: İSH
Kutu	: 752
Gömlek	: 161
Belge	: 161-1

Belge No: 4094

Şube 1 Kısım 1 — Karargâh

Harp telgrafı — 28.10.1920

Mürettep Tümen Komutanlığına

12 nci Tümen Komutanlığına

1. 9 ncu Tümen Yahniler-Vezinköyü-Kurşakkaya hattını hafif çarpışma ile işgal etmiştir.

2. Ermenilerin Akbaba tepesini boşaltmaları veya çok az kuvvetle tutmaları ihtimali yüksektir. Bundan dolayı iyice keşif ve gözetleme yaptırılarak durumun elverdiği anda Akbaba tepesinin işgal edilmesi ve hemen bildirilmesi çok önemlidir. Akbaba tepesi harekâtın eksenini ve dayanak noktasını oluşturacaktır.

3. 28.10.1920 saat 7.30'da Mürettep Tümen ve 12 nci Tümen Komutanlığına yazılmıştır.

Doğu Cephesi Komutanı

Kâzım Karabekir

Saat 07.35'te telgraf subayı Kemal Efendiye yazdırdım. Bir sureti Mürettep Tümene yazdırılacağını ayrıca söyledim. Ayrıca Berna'ya da yazdırılmıştır.

Koleksiyon : İSH

Kutu : 752

Gömlek : 161

Belge : 161-1

Belge No: 4095

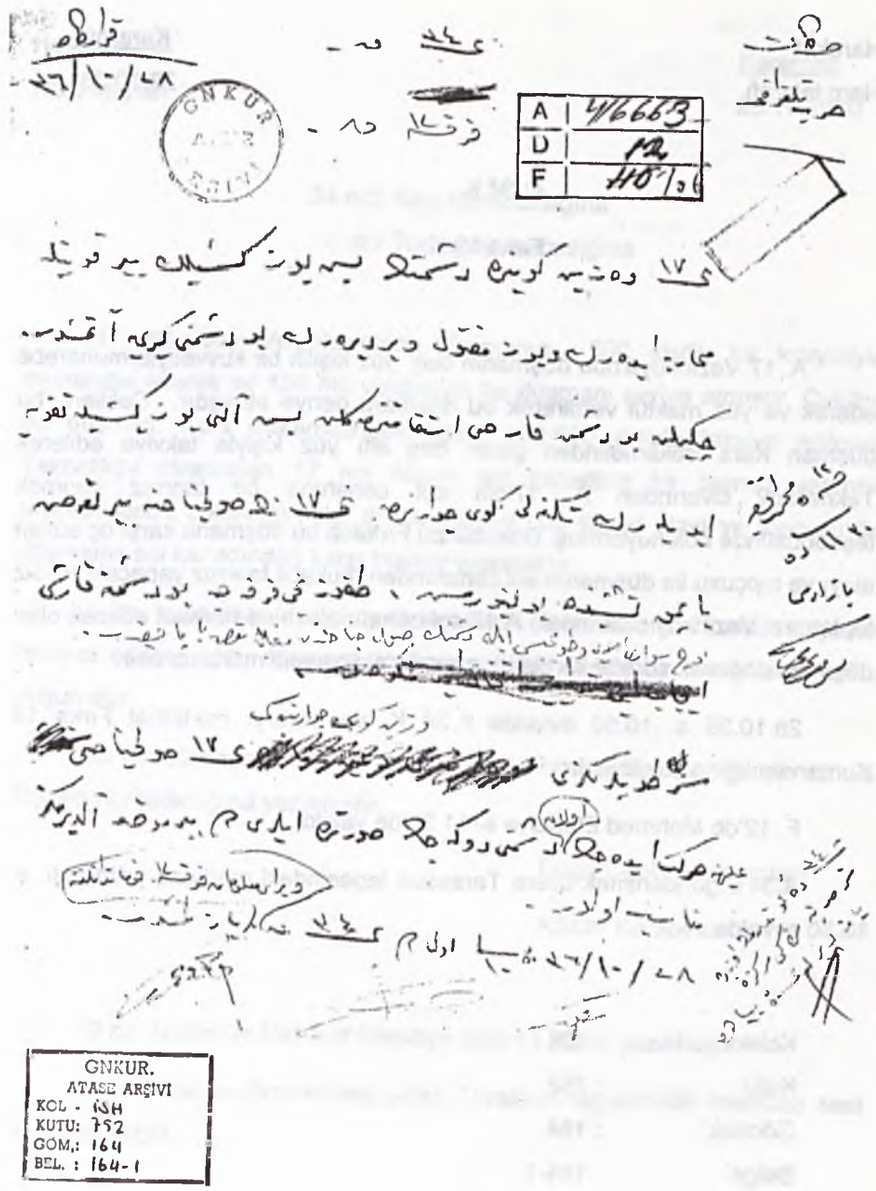

GNKUR.
ATASE ARŞİVİ
KOL - İSH
KUTU: 752
GÖM.: 164
BEL. : 164-1

Belge No: 4095

Harekât
Harp telgrafı

Karargâh
28.10.36

A. 34 K.

Fırka 12 K.

A. 17 Vezinköyü'nde düşmanın beş yüz kişilik bir kuvvetiyle muharebe ederek ve yüz maktûl verdirerek bu düşmanı geriye atmışdır. Çekilen bu düşman Kars istikâmetinden gelen beş altı yüz kişiyle takviye edilerek Tekneliköy civarından A. 17'nin sol cenahına bir taarruz yapmak teşebbüsünde bulunuyormuş. Dokuzuncu Fırkaca bu düşmana karşı üç süvari alayı ve topçusu ile düşmanın sol cenahından mukabil taarruz yapacakdır. Siz toplarınızı Vezinköy civarındaki A.17 sol cenahı aleyhine hareket edecek olan düşmanı döğecek surette ileride bir mevzi'e aldırmanız münasib olur.

28.10.36 s. 10.50 evvelde A.34 K. ve bera-yı ma'lûmât Fırka 12 Kumandanlığına yazılmışdır.

F. 12'de Mehmed Efendiye s. 11.30'da yazıldı.

A.34'e gönderilmek üzere Tarassud tepesindeki merkeze yazdırıldı. s. 10.50 evvelde

Koleksiyon : İSH
Kutu : 752
Gömlek : 164
Belge : 164-1

Belge No: 4095

Harekât
Harp telgrafı

Karargâh
28.10.1920

34 ncü Alay Komutanlığına
12 nci Tümen Komutanlığına

17 nci Alay. Vezinköyü'nde düşmanın 500 kişilik bir kuvvetiyle muharebe ederek ve 100 ölü verdirerek bu düşmanı geriye atmıştır. Çekilen bu düşman, Kars istikametinden gelen 500-600 kişiyle takviye edilerek Tekneliköy civarından 17 nci Alayın sol kanadına bir taarruz yapmak teşebbüsünde bulunuyormuş. 9 ncu Tümen üç süvari alayı ve topçusu ile düşmanın sol kanadından karşı taarruz yapacaktır.

Sizin, toplarınızı, Vezinköy civarındaki 17 nci Alayın sol kanadı aleyhine hareket edecek olan düşmanı dövecek şekilde ileride bir mevzi aldırmanız uygun olur.

28.10.1920 saat 10.50'de 34 ncü Alay Komutanlığı ve bilgi için 12 nci Tümen Komutanlığına yazılmıştır.

Doğu Cephesi Komutanı
Kâzım Karabekir

12 nci Tümende Mehmet Efendiye saat 11.30'da yazıldı.

34 ncü Alaya gönderilmek üzere Tarassud tepesindeki merkeze saat 10.50'de yazıldı.

Koleksiyon : İSH
Kutu : 752
Gömlek : 164
Belge : 164-1

Belge No: 4096

A	4663
D	
F	

GNKUR.
ATASE ARŞİVİ
KOL - İSH
KUTU: 752
GÖM.: 164
BEL. : 164-1

Belge No: 4096

Ş.1 Karargâh

Harp telgrafı 28.10.36

A. 34

1. Fırka 9 s. 6 d.30 evvelde hafif müsademe ile Yahniler-Vezin-Kurşakkaya hattını işgâl etmişdir. Kurşakkaya'da A. 17'den bir tabur piyade ve aşiret kıtaatı vardır.

2. Daha faal davranarak bir an evvel Üçler tepesinin düşürülmesi pek mühimdir.

3. 28.10.36 s. evvelde doğruca A. 34 Kumandanlığına yazılmış ve Fırka 12 Kumandanlığına ma'lûmât verilmişdir.

s. 9.48 evvelde Tarassud tepesinde Halil Efendiye yazdırdım. Ve (okunamadı) cephesinde bulunan A. 34 Kumandanlığından süvari ile götürmelerini ehemmiyetle söyledim.

Koleksiyon : İSH
Kutu : 752
Gömlek : 165
Belge : 165-1

Belge No: 4096

Şube 1 Karargâh

Harp telgrafı 28.10.1920

34 ncü Alay Komutanlığına

1. 9 ncu Tümen, saat 06.30'da hafif çarpışma ile Yahniler-Vezin-Kurşakkaya hattını işgal etmiştir. Kurşakkaya'da, 17 nci Alaydan bir tabur piyade ve aşiret birlikleri vardır.

2. Daha gayretli davranarak bir an evvel Üçler tepesinin düşürülmesi çok önemlidir.

3. 28.10.1920'de doğruca 34 ncü Alay Komutanlığına yazılmış ve 12 nci Tümen Komutanlığına bilgi verilmiştir.

Doğu Cephesi Komutanı

Kâzım Karabekir

Saat 09.48'de Tarassud tepesinde Halil Efendiye yazdırdım. Ve (okunamadı) cephesinde bulunan 34 ncü Alay Komutanlığından süvari ile götürmelerini özellikle söyledim.

Koleksiyon : İSH
Kutu : 752
Gömlek : 165
Belge : 165-1

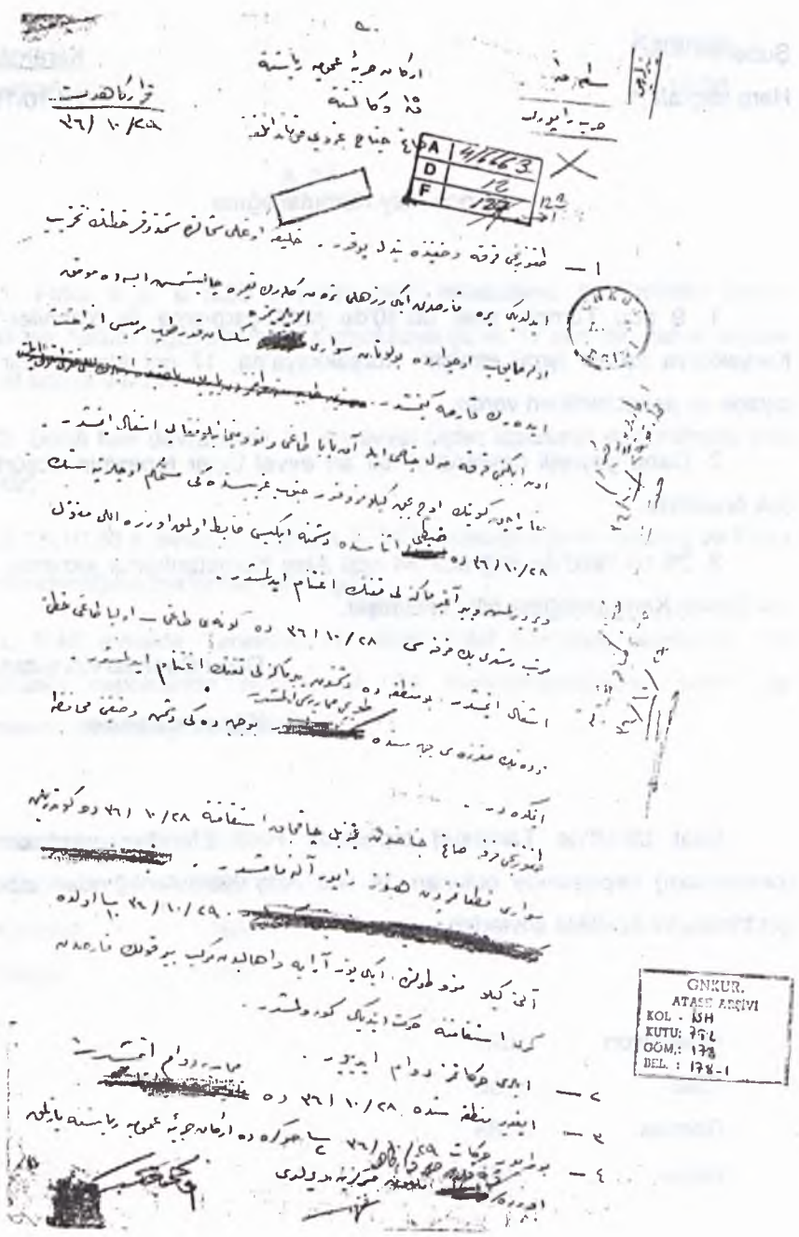

Yazılmayacak

Ş. 1 K.1 — Karargâhdan

Harp raporu — 29.10.36

Erkân-ı Harbiye-i Umumiye Riyâsetine

15 K.Vekâletine

Sağ Cenah Grubu Kumandanlığına

1. Dokuzuncu Fırka vaz'iyetinde tebeddül yokdur. Halifeoğlu şimâlinde şimendifer hattının tahrib edildiği yere Kars'dan iki zırhlı tren gelerek ta'mire çalışmış ise de muvaffak olamayıb o civarda bulunan süvari alaylarımıza seksen kadar top mermisi endaht ederek Kars'a gitmişdir. On İkinci Fırka sol cenahı ile Akbaba dağı ve Novomüncailofka'yı işgâl etmişdir. Mağaracık köyünün üç buçuk kilometre kadar cenubî garbisindeki müstahkem Üçler tepesinin 28.10.36'da zabtı esnasında düşmana ikisi zabit olmak üzere elli maktûl verdirilmiş ve bir ağır makineli tüfeng iğtinâm edilmişdir.

Mürettep Rüşdü Bey Fırkası 28.10.36'da Güney dağı-Evliya dağı hattını işgâl etmişdir. Bu mıntıkada düşmandan bir makineli tüfeng iğtinâm edilmişdir.

Merdenek Müfrezesi cephesinde topçu muharebesi olmuşdur. Bu cephedeki düşman vaz'iyetini muhâfaza etmekdedir. Dokuzuncu Fırka sağ cenahından Kızılçakçak istikâmetine 28.10.36'da gönderilen süvari kıtaatımızdan henüz rapor alınamamışdır.

29.10.36 s. 10 evvelde altı kilometre tûlunda iki yüz araba ve ahalinden mürekkeb bir kolun Kars'dan Gümrü istikâmetine hareket ettiği görülmüşdür.

2. İleri harekâtımız devam ediyor.

3. Iğdır mıntıkasında 28.10.36'da muharebe devam etmişdir.

4. Bu rapor harekât 29.10.36 s. 2 sonrada Erkân-ı Harbiye-i Umumiye Riyasetine yazılmak üzere Karakal'a'da cephe karargâhı telefon merkezine yazıldı.

Koleksiyon : İSH
Kutu : 752
Gömlek : 178
Belge : 178-1

Belge No: 4097

Yazılmayacak

Şube 1 Kısım 1 — Karargâhtan
Harp raporu — 29.10.1920

Genelkurmay Başkanlığına

15 nci Kolordu Vekâletine

Sağ Kanat Grubu Komutanlığına

1. 9 ncu Tümenin durumunda değişiklik yoktur. Halifeoğlu kuzeyinde demir yolu hattının tahrip edildiği yere Kars'tan iki zırhlı tren gelerek tamire çalışmış ise de başarılı olamayıp o civarda bulunan süvari alaylarımıza 80 kadar top mermisi atarak Kars'a gitmiştir.

12 nci Tümen sol kanadı ile Akbaba dağı ve Novomüncailofka'yı işgal etmiştir. Mağaracık köyünün üç buçuk km kadar güneybatısındaki müstahkem Üçler tepesinin 28.10.1920'de zaptı sırasında düşmana ikisi subay olmak üzere 50 ölü verdirilmiş ve bir ağır makineli tüfek ele geçirilmiştir.

Mürettep Rüştü Bey Müfrezesi 28.10.1920'de Güney dağı-Evliya dağı hattını işgal etmiştir. Bu bölgede düşmanın bir makineli tüfeği ele geçirilmiştir.

Merdenek Müfrezesi cephesinde topçu muharebesi olmuştur. Bu cephedeki düşman durumunu korumaktadır. 9 ncu Tümen, sağ kanadından Kızılçakçak istikametine 28.10.1920'de gönderilen süvari birliklerimizden henüz rapor alınamamıştır.

29.10.1920 saat 10.00'da altı km uzunluğunda 200 araba ve halktan oluşan bir kolun Kars'tan Gümrü istikametine hareket ettiği görülmüştür.

2. İleri harekâtımız devam ediyor.

3. Iğdır bölgesinde 28.10.1920'de muharebe devam etmiştir.

4. Bu rapor harekât 29.10.1920 saat 14.00'te Genelkurmay Başkanlığına yazılmak üzere Karakale'de cephe karargâhı telefon merkezine verildi.

Doğu Cephesi Komutanı

Kâzım Karabekir

Koleksiyon	: İSH
Kutu	: 752
Gömlek	: 178
Belge	: 178-1

Belge No: 4098

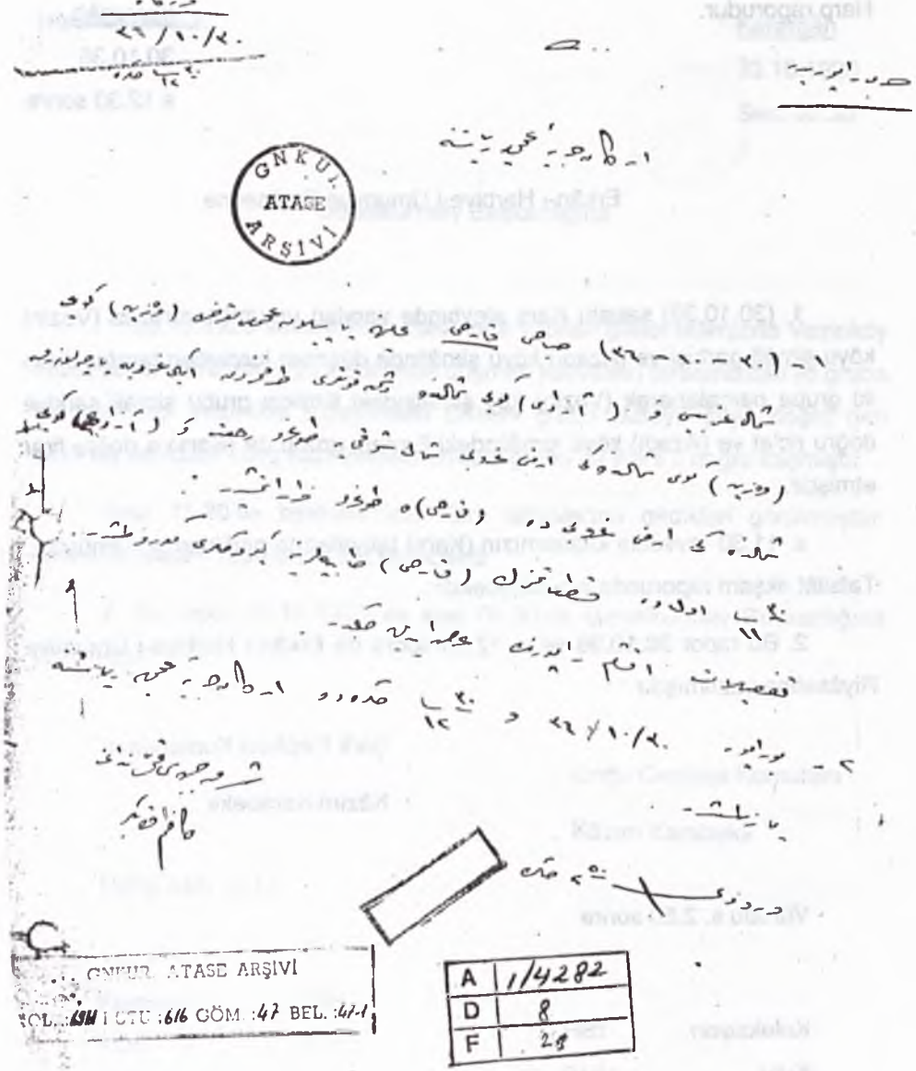

Belge No: 4098

Harp raporudur.

Karargâh
30.10.36
s.12.30 sonra

Erkân-ı Harbiye-i Umumiye Riyâsetine

1. (30.10.36) sabahı Kars aleyhinde yapılan umumî taarruzda (Vezin) köyü şimâlî garbisi ve (Azadi) köyü şimâlinde düşman kuvvetleri tarafımızdan iki gruba parçalanarak (Vezin) köy şimâlindeki Ermeni grubu şimâlî şarkiye doğru ric'at ve (Azadi) köyü şimâlindeki Ermeni grubu da (Kars) a doğru firar etmişdir.

s. 11.30 evvelde kıtaatımızın (Kars) tabyalarına girdikleri görülmüşdür. Tafsilât akşam raporunda arz edilecekdir.

2. Bu rapor 30.10.36 ve s. 12.30 sonra da Erkân-ı Harbiye-i Umumiye Riyâsetine yazılmışdır.

Şark Cephesi Kumandanı

Kâzım Karabekir

Vürudu s. 2.50 sonra

Koleksiyon : İSH
Kutu : 616
Gömlek : 47
Belge : 47-1

Belge No: 4098

Harp raporudur.

Karargâh
30.10.1920
Saat 00.30

Genelkurmay Başkanlığına

1. 30.10.1920 sabahı Kars aleyhinde yapılan genel taarruzda Vezinköy kuzeybatısı ve Azadi köyü kuzeyinde düşman kuvvetleri tarafımızdan iki gruba parçalanmış; Vezinköy kuzeyindeki Ermeni grubu kuzeydoğuya doğru geri çekilmiş ve Azadi köyü kuzeyindeki Ermeni grubu da Kars'a doğru kaçmıştır.

Saat 11.20'da birliklerimizin Kars tabyalarına girdikleri görülmüştür. Ayrıntılar akşam raporunda arz edilecektir.

2. Bu rapor 30.10.1920 ve saat 00.30'da Genelkurmay Başkanlığına yazılmıştır.

Doğu Cephesi Komutanı

Kâzım Karabekir

Gelişi saat 14.50

Koleksiyon : İSH
Kutu : 616
Gömlek : 47
Belge : 47-1

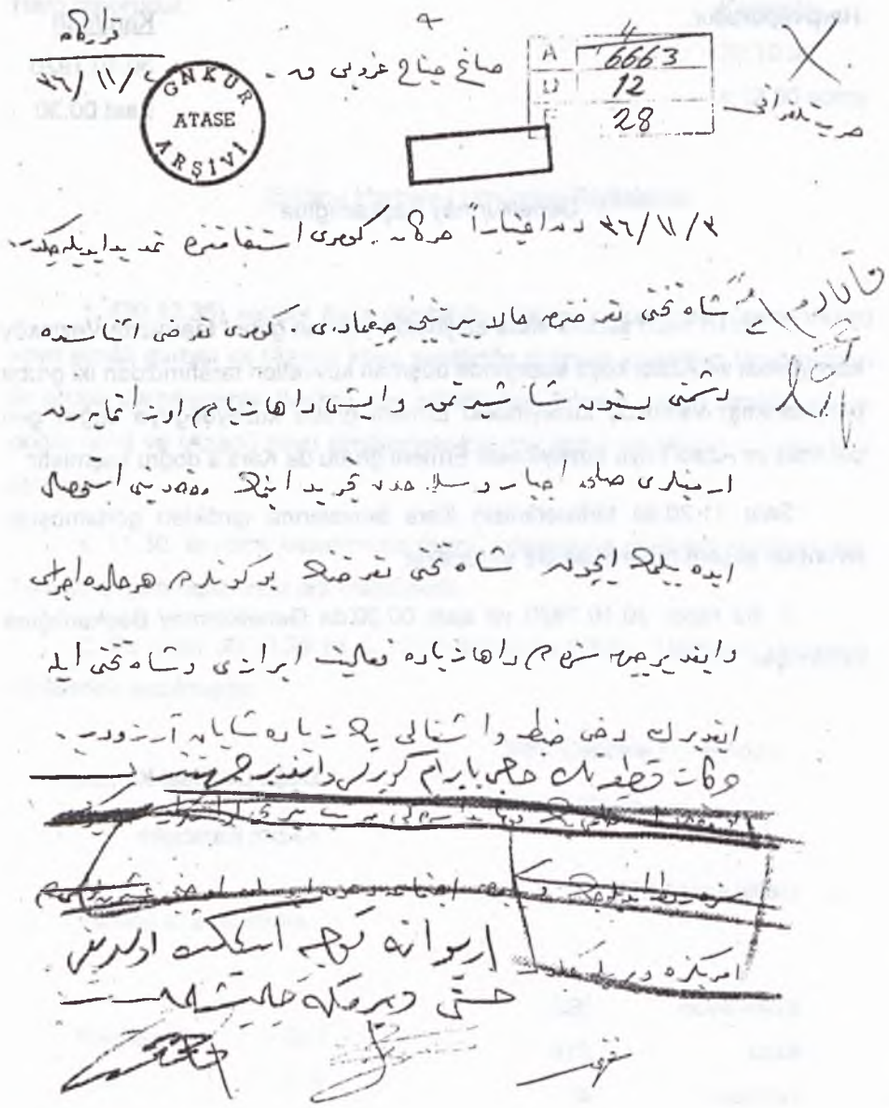

Harp telgrafı

Karargâh
2.11.36

Sağ Cenah Grubu K.

3.11.36'dan itibaren harekât Gümrü istikâmetinde temdid edilecekdir. Şahtahtı taarruzundan hâlâ bir netice çıkmadı. Gümrü taarruzu esnasında düşmanı büsbütün şaşırtmak ve işi daha ziyâde uzatmayarak Ermenileri sulha icbâr ve silahdan tecrid etmek maksadını istihsâl edebilmek için Şahtahtı taarruzunun bugünlerde her halde icrası ve Iğdır cephesindeki daha ziyâde fa'âliyet ibrâzı ve Şahtahtı ile Iğdır'ın dahi zabt ve işgâli pek ziyâde şâyân-ı arzudur.

Harekât-ı kat'iyyenin Hacıbayram köprüsü ve Iğdır cephesinden Erivan'a teveccüh etmekte olduğu hissini vermeğe çalışmalıdır.

Kapadım./ 12 minh

Koleksiyon	: İSH
Kutu	: 753
Gömlek	: 27
Belge	: 27-1

Belge No: 4099

Harp telgrafı

Karargâh
2.11.1920

Sağ Kanat Grubu Komutanlığına

3.11.1920'den itibaren harekât Gümrü istikametinde uzatılacaktır. Şahtahtı taarruzundan hâlâ bir sonuç çıkmadı. Gümrü taarruzu sırasında düşmanı büsbütün şaşırtmak, işi daha fazla uzatmayarak Ermenileri barışa zorlamak ve silâh bırakmasını sağlamak amacını elde edebilmek için Şahtahtı taarruzunun bugünlerde her durumda yapılması ve Iğdır cephesinde daha fazla gayret gösterilmesi ve Şahtahtı ile Iğdır'ın da ele geçirilmesi ve işgali çok fazla arzu edilmektedir.

Kesin harekâtın Hacıbayram köprüsü ve Iğdır cephesinden Erivan'a yönelmekte olduğu hissini vermeye çalışılmalıdır.

Doğu Cephesi Komutanı

Kâzım Karabekir

Kapadım./ 2'de

Koleksiyon	: İSH
Kutu	: 753
Gömlek	: 27
Belge	: 27-1

Belge No: 4100

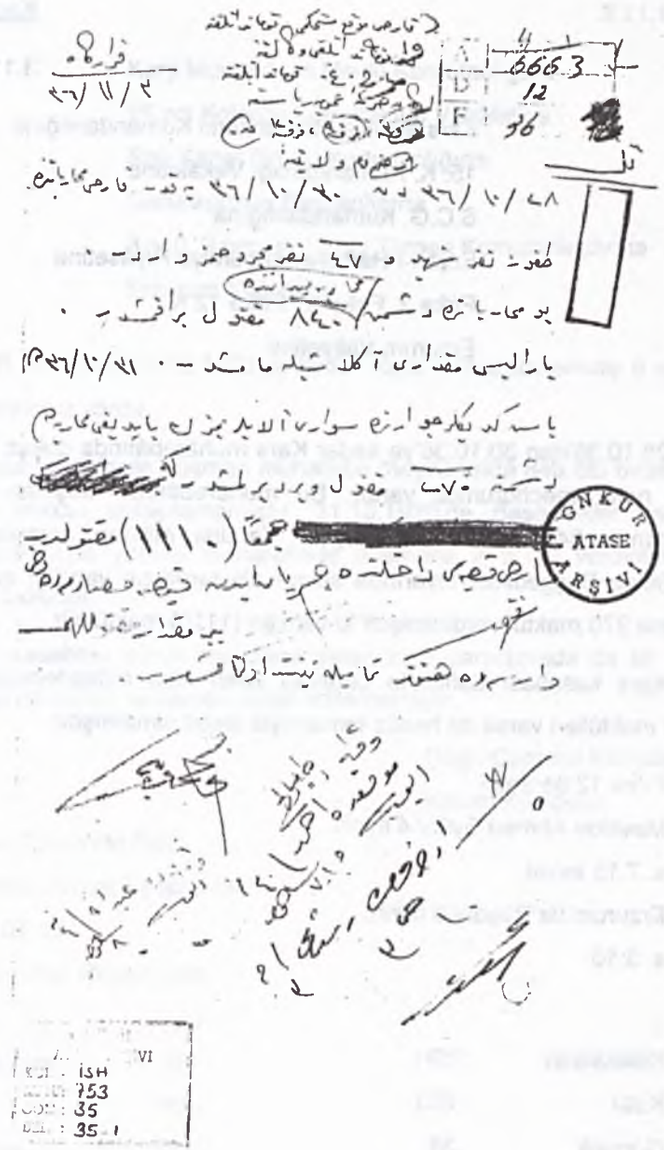

Belge No: 4100

Tel ___

Karargâh

3.11.36

Kars Mevki-i Müstahkemi Kumandanlığına
15. K. Kumandanlığı Vekâletine
S.C.G. Kumandanlığına
Erkân-ı Harbiye-i Umumiye Riyâsetine
Fırka 3, Fırka 9, Fırka 12 K.
Erzurum Vilâyetine

28.10.36'dan 30.10.36'ya kadar Kars muhârebâtında dokuz nefer şehit ve 47 nefer mechurumuz vardır. Bu muhârebâtda düşman muharebe meydanında 840 maktûl bırakmışdır. Yaralısı mikdarı anlaşılamamışdır. 31.10.36'da Başgedikler civarında süvari alaylarımızın yapdığı muharebede düşmana 270 maktûl verdirilmişdir ki cem'an (1110) maktûldür.

Kars kasabası dahilinde cereyân eden kısa müsademede dahi bir mikdar maktûlleri varsa da henüz tamamıyla tesbit olmamışdır.

Fırka 12'de Salih
Mevkide Ahmed Eyüb/ 4 minh.
s. 7.15 evvel
Erzurum'da Rüşdü/ 3 minh.
s. 3.10

Koleksiyon : İSH
Kutu : 753
Gömlek : 35
Belge : 35-1

Belge No: 4100

Karargâh

Telgraf

3.11.1920

Kars Müstahkem Mevki Komutanlığına
15 nci Kolordu Komutanlığı Vekâletine
Sağ Kanat Grubu Komutanlığına
Genelkurmay Başkanlığına
3 ncü, 9 ncu ve 12 nci Tümen Komutanlıklarına
Erzurum Vilâyetine

28.10.1920'den 30.10.1920'ye kadar Kars muharebelerinde 9 er şehit ve 47 er yaralımız vardır.

Bu muharebelerde düşman muharebe meydanında 840 ölü bırakmıştır. Yaralısının miktarı anlaşılamamıştır. 31.10.1920'de Başgedikler civarında süvari alaylarımızın yaptığı muharebede düşmana 270 ölü verdirilmiştir ki toplam 1110 ölüdür.

Kars kasabası içinde meydana gelen kısa çarpışmada da bir miktar ölüleri varsa da henüz tamamen tespit edilememiştir.

Doğu Cephesi Komutanı
Kâzım Karabekir

12 nci Tümende Salih
Mevkide Ahmet Eyüp/ 4'de
Saat 07.15
Erzurum'da Rüştü/ 3'de
Saat 3.10
Koleksiyon : İSH
Kutu : 753
Gömlek : 35
Belge : 35-1

ATASE ARŞİVİ

A	6663
D	12
F	63

Belge No: 4101

Mevkide Ahmed/ 4 minh — Karargâh

4 minh — 4.11.36

s. 10.35 s.

5.11.36 için Cephe Emri

Fırka 9. K.

Fırka 12. K.

Mevki-i Müstahkem K.

1. Karayel-Karakuzu dağı-Geçid hattında bulunan ve kuvveti bin beş yüz piyade ve iki top tahmin edilen düşmana bugün [4.11.36] Fırka 9 tarafından yapılan taarruzla düşman Gümrü istikametine tard edilmiş ve Karayel-Karakuzu dağı-Şahnalar-Terpenye hattı kıtaatımız tarafından işgâl olunarak Argınu-Kızılçakçak-Meküz hattına keşif kolları sürülmüştür.

2. Fırkalar yarın [5.11.36] ber vech-i âti tertibât alacaklardır.

a) Fırka 12: Emrindeki Mürettep Birinci Liva kısm-ı küllisini Cala'ya aldıracakdır.

Mezkûr Fırka kısm-ı külliyesiyle Gedikler Oğuzlu mıntıkasını işgâl edecek emniyet kıtaatını Kars çayının garb sırtlarına kadar gönderecekdir.

b) Fırka 9 kısm-ı külliyesiyle İncedere, Kuyrukdere, Paldırvan, Geçid mıntıkasını işgâl edecek emniyet kıtaatını Kızılçakçak cenûbî garbî sırtları-Terpenye şimâlî şarkî sırtları hattında bulunduracakdır.

c) Düşmana tesâdüf edilemediği surette keşif kolları Arpaçayı'na kadar sürülecekdir.

d) İki fırka arasındaki keşif ve emniyet hatt-ı fasılı Gümrü'ye giden şosedir. Şose Fırka 9'a dâhildir.

3. Giresun Milli Taburu Kars'da Mevki-i Müstahkem Kumandanlığı emrinde kalacak A. 8'den bir tabur yarın [5.11.36] Kars'dan hareketle Gediksatılmış'a gidecek ve cephe emrinde bulunacakdır.

4. Cephe karargâhı 5.11.36 akşamı Yukarı Parken de bulunacakdır.

Fırka 12, Fırka 9 (okunamadı) Erkân-ı Harp Fahri Beyin emriyle Alay 29' a yazılıp oradan süvari ile Fırka 9 gönderilecekdir. Fırka 9 da bir suretini Fırka 12 ye gönderecekdir. /Alay 29 da Hüseyin/ 4 minh s. 1.30 evvel

Koleksiyon : İSH

Kutu : 753

Gömlek : 62

Belge : 62-1

Belge No: 4101

Mevkide Ahmet — Karargâh

4'te — 4.11.1920

Saat 22.35

5.11.1920 Günü İçin Cephe Emri

9 ncu Tümen Komutanlığına

12 nci Tümen Komutanlığına

Müstahkem Mevki Komutanlığına

1. Karayel–Karakuzu dağı-Geçit hattında bulunan ve kuvveti 1500 piyade ve iki top tahmin edilen düşmana bugün (4.11.1920) 9 ncu Tümen tarafından yapılan taarruzla düşman Gümrü istikametine geri atılmış ve Karayel-Karakuzu dağı-Şahnalar-Terpenye hattı birliklerimiz tarafından işgal edilerek Argınu-Kızılçakçak-Meküz (Üçpınar) hattına keşif kolları sürülmüştür.

2. Tümenler yarın (5.11.1920) aşağıdaki tertibâtı alacaklardır:

a) 12 nci Tümen: emrindeki Mürettep 1 nci Tugay, büyük kısmını Cala'ya aldıracaktır.

Bu Tümen; büyük kısmıyla Gedikler-Oğuzlu bölgesini işgal edecek, emniyet birliklerini Kars çayının batı sırtlarına kadar gönderecektir.

b) 9 ncu Tümen, büyük kısmıyla İncedere, Kuyrukdere, Paldırvan (Duraklı) Geçit bölgesini işgal edecek, emniyet birliklerini Kızılçakçak güneybatı sırtları-kuzeydoğu sırtları hattında bulunduracaktır.

c) Düşmana tesadüf edilemediği takdirde keşif kolları Arpaçayı'na kadar sürülecektir.

d) İki tümen arasındaki keşif ve emniyet ara hattı, Gümrü'ye giden şosedir. Şose 9 ncu Tümene dâhildir.

3. Giresun Millî Taburu, Kars'ta Müstahkem Mevki Komutanlığı emrinde kalacak, 8 nci Alaydan bir tabur yarın (5.11.1920) Kars'tan hareket ederek Gedik Satılmış'a gidecek ve cephe emrinde bulunacaktır.

4. Cephe karargâhı 5.11.1920 akşamı Yukarı Parken'de bulunacaktır.

Doğu Cephesi Komutanı

Kâzım Karabekir

12 nci Tümen, 9 ncu Tümen (okunamadı) Kurmay Fahri Beyin emriyle 29 ncu Alaya yazılıp oradan süvari ile 9 ncu Tümene gönderilecektir. 9 ncu Tümen de bir suretini 12 nci Tümene gönderecektir. 29 ncu Alayda Hüseyin 4'te saat 01.30.

Koleksiyon	: ISH
Kutu	: 75t
Gömlek	: 62
Belge	: 62-1

Belge No: 4102

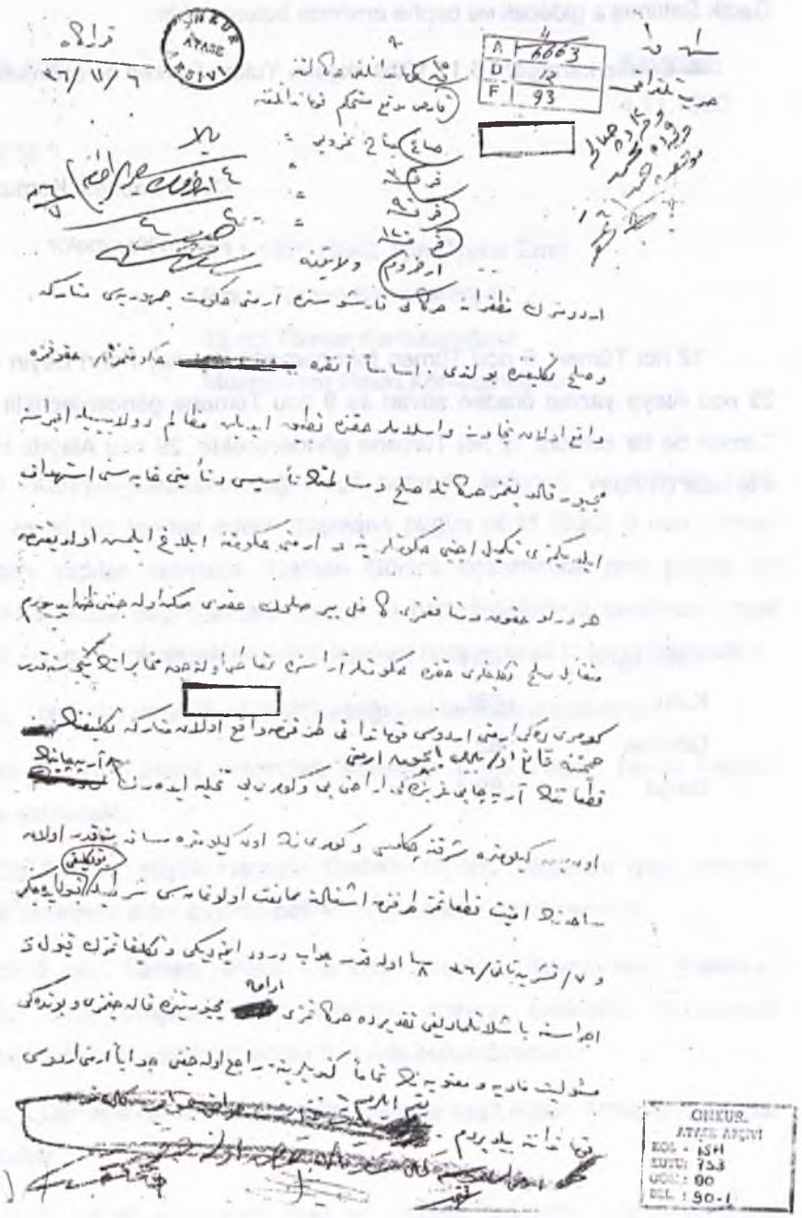

Belge No: 4102

Ş.1 K.1 — Karargâh

Harp telgrafı — 6.11.36

Fırka 12'de Salih'e

Fırka 9'da Mehmed

Mevkide Ahmed /6'da

15 K. Kumandanlığı Vekâletine

Kars Mevki-i Müstahkem Kumandanlığına

Sağ Cenâh Grubu Kumandanlığına

Fırka 3 Kumandanlığına

Fırka 9 Kumandanlığına

Fırka 12 Kumandalığına

Erzurum Vilâyetine

Ordumuzun muzafferâne harekâtı karşısında Ermeni Hükûmet-i Cumhuriyesi mütareke ve sulh teklifinde bulundu. Esasen Ankara Hükûmetimiz de hukukumuza vâki' olan tecavüz ve İslâmlar hakkında tatbik edilen mezâlim dolayısıyla icrasına mecbur kaldığımız harekâtla sulh ve müsâlemetin te'sis ve te'mini gâyesini istihdâf eylediğimizi tekmil ecnebi hükûmetlerine ve Ermeni Hükûmetine iblâğ eylemiş olduğundan her türlü hukuk ve menâfiimizi kâfil bir sulhün akdi mümkün olacağını zannediyorum. Mütekâbil sulh teklifleri hakkında hükûmetler arasında teâti olunacak muhaberatın neticesine kadar Gümrü'deki Ermeni ordusu kumandanı tarafından vâki' olan mütâreke teklifinin samimiyetine kani olabilmek için Ermeni kıtaatının Arpaçayı garbındaki araziyi ve Gümrü'yü tahliye ederek Arpaçayı'nın on beş kilometre şarkına çekilmesi ve Gümrü'nün on kilometre mesafesine kadar olan sahanın emniyet kıtaatımız tarafından işgâline mûmana'at olunmaması şartıyla bu teklifi kabul edeceğimiz ve 7 Teşrin-i sani 36 s. 8 evvele kadar cevab vûrud etmediği ve teklifâtımızın kabul ve icrâsına

başlanılmadığı takdirde harekâtımızı idame mecburiyetinde kalacağımızı ve bundaki mes'ûliyet-i maddiye ve ma'neviyenin tamâmen kendilerine râci olacağını cevâben Ermeni ordusu kumandanına bildirdim. Ta'mim eylerim.

4 Bâlâ Erzurum'da Hayri Efendiye/ 6/7 minh.

Koleksiyon : İSH
Kutu : 753
Gömlek : 90
Belge : 90-1

Belge No: 4102

Şube 1 Kısım 1 — Karargâh
Harp telgrafı — 6.11.1920
12 nci Tümende Salih'e
9 ncu Tümende Mehmet
Mevkide Ahmet /6'da

15 nci Kolordu Komutanlığı Vekâletine
Kars Müstahkem Mevki Komutanlığına
Sağ Kanat Grubu Komutanlığına
3 ncü Tümen Komutanlığına
9 ncu Tümen Komutanlığına
12 nci Tümen Komutanlığına
Erzurum Vilâyetine

Ordumuzun muzafferâne başarılı harekâtı karşısında Ermeni Cumhuriyet Hükûmeti ateşkes ve barış teklifinde bulundu. Aslında Ankara Hükûmetimiz de hukukumuza yapılan saldırı ve Müslümanlara uygulanan mezalim dolayısıyla yapmaya mecbur kaldığımız harekâtla, barışın kurulması ve sağlanması amacını güttüğümüzü bütün yabancı hükûmetlere ve Ermeni Hükûmetine bildirmiş olduğundan, her türlü hukuk ve menfaatlerimizi koruyacak bir barış yapılmasının mümkün olacağını zannediyorum. Karşılıklı barış teklifleri hakkında hükûmetler arasında yapılacak haberleşmelerin sonucuna kadar Gümrü'deki Ermeni ordusu komutanı tarafından yapılan ateşkes teklifinin samimiyetine inanabilmek için Ermeni birliklerinin Arpaçayı batısındaki araziyi ve Gümrü'yü boşaltarak, Arpaçayı'nın 15 km doğusuna çekilmesi ve Gümrü'nün 10 km uzaklığına kadar olan sahanın emniyet birliklerimiz tarafından işgalinin engellenmemesi şartıyla bu teklifi kabul edeceğimizi, 7 Kasım 1920 saat 08.00'e kadar cevap gelmediği ve bu tekliflerimizin kabul ve uygulanmaya başlanılmadığı takdirde harekâtımızı

devam ettirmek zorunda kalacağımızı, bundaki maddî ve manevî sorumluluğun tamamen kendilerine ait olacağını cevap olarak Ermeni ordusu komutanına bildirdim. Tamim ederim.

Doğu Cephesi Komutanı

Kâzım Karabekir

4 bâlâ Erzurumda
Hayri Efendiye 6/7'de

Koleksiyon : İSH
Kutu : 753
Gömlek : 90
Belge : 90-1

C.SAĞ KANAT GRUBU KOMUTANLIĞININ, 9 NCU,12 NCİ TÜMEN KOMUTANLIKLARININ YAZIŞMALARI

Belge No: 4103

A	4/6663
D	12
F	41

GNKUR. ATASE ARŞİVİ

26/1/65

1- 26/10/65 تاریخ ... مرکزه بر قدر اوچنجی لوا هیئت سوق و ادارهسی ... ورکشه بولوندی
لوردوسنده ۲. لوانک غروبه 26/10/65 تاریخ اولده واصول لازمه سیله
اشغال ایلدیلر روحی معلومات وارده:
دشمنده ایکیلیه و تخمیناً ایکیوز قدر سواره سی اولوب اقره قوتلری لازمی ایدوکلر
بوسنه موقعه کلمه دن اول قوتلرینه ایدیه مرکز قوتلرنه یاره آلدی ... صوکره
ایدیه سه دوقوف ایلمشدر.
ب) جنه آباد طوغانه سالاری شاسا طوغانه شاد لویلتا ... بوسنه ایله
بولانه دشمن قوتلری صاغ قولنده سرعت مرکزیه مهرماً مالغاره به بورولمشدر و مالغاره
شمالنده کی لوجیسنده محاصره آلتنده بولنان قوتلرینه بیشه صاغ قولنده مرکز تشکیل ایلمشدر
دشمنه 60 : 80 قدر مقتول ویرمشدر و مالغاره جنوبیه اغزیه عدی جانب قدر
ایدیلدیکه موزه لرکز ... ایراقلشدرلر
ج- صوکره دن اختیار ایدیلن جبکه دوالفقار مالغاره جهتی
سوسی اوزرنده ایدیلدیکه ایدیه دشمن قوتلری کوردکلری قوتلرینه
طاغینه وغیر منتظم برحالده کوردکلرنه و لوجیزن آلتنده مغلوب ایلمشدر. صاغ جناح
قولنی دشمنک جهتنه تاثیر بابیجه ایجون تحریه ایدیلمشدر. بو تحریه ده عرضه ایدیلنلر
دشمن مرکزی ولدیبیله ایدوریه میاه مرکز قولنی تقویه ایلمشدر و شمالنه سوق ایدیلمشدر
د) طوغانه شاد جاده سی اختیار ایدیلمه ایکی فرقه ایله دوسانطه
مفقودیتنه رغم بولانک چاپ موریلاسی بو زمانده کمیه آلتنده و قاماری جیقاریلمه مجبور
اکلاشیلیور کی عدو کیده قوتلری غرب قراباغ کوندرلمشدر.
ه) لوا قراباغ طاسه یوردنک آ کیلومتره غرب هوجسنه در.
2- استانبله افاده لری خلاصه سی آروجه معروضدر
2- صوقیاده ۲. لوانک وضعیت تقدیری و قوتلری مرکز ایدریلمک اوزره شاده
قوماندانی ۲. لوا کمیسنده مرکز منظمسنده آلماجی فرقه جنوبی
قولنا غزاه بیدنده در. کشف قوتلری ده ایدی سوق ایدلمشدر.
4- غرب قراباغ اوزرنده اوزرنده قاد جسرا بنشدر.
5- بو ایدیه اوغوف شمالنده 26/10/65 تاریخ اولده سوق ایدیلمشدر

GNKUR.
ATASE ARŞİVİ
KOL - ISH
KUTU: 95.2
GÖM.: 119
BEL. : 117-1

Belge No: 4103

(Üsera ifadesi merbut)

Vusulü
25.10.36
Saat 5 sonra

Şark Cephesi Kumandanlığına

F. 12 Kumandanlığına

1. 24/25.10.36 gecesi saat 9 sonraya kadar Üçüncü Liva cephesinden muharebe devam etmiş ve düşman taarruzları durdurulmuştur. 3. Livanın Gruba 25.10.36 saat 6 evvelde vasıl olan saat 4 işaretli raporunda ber vech-i âti ma'lûmât vardır:

Düşmanın iki top ve tahminen iki yüz kadar piyadesi saat 11.30 evvelde Karakoyunlu Lalaklı arasındaki posta mevkiine gelmiş ve Karakoyunlu'dan ilerleyen merkez koluyla piyade alayı A. 33 T. 1 sol cenahına ilerlemiş ve tevfik edilmişdir.

b) Çifteabad Doğan Salur Şar Doğan Şalu Yubaş mevkilerinde bulunan düşman kuvvetleri sağ cenah kolunun sür'at-i hareketiyle mühnezimen Malkara'ya sürülmüşler ve Malkara şlmâlindeki topçusunun himâyesi altında burada tutunabilmişler sağ cenah kolu bu hareket esnasında düşmana 60:80 kadar maktûl verdirmiş ve Malkara cenubuyla Harabeali hanına kadar ilerleyen müfrezelerimiz 3 esir almışlardır.

c) Saat 3.30 sonradan itibaren Iğdır Ciğerli Zülfikâr Malkara cephesi şosesi üzerinden Iğdır'dan ric'at eden düşman kolları görüldü. Bu kollar pek dağınık ve gayr-i muntazam bir halde görülmüş ve topçumuzun ateşiyle ta'ciz edilmişdir. Sağ cenah kolumuz düşmanın ric'atine te'sir yapmak için tahrik

ettirilmişdir. Birinci maddede arz edilen düşman hareketi dolayısıyla ilerleyemeyen merkez kolumuz takviye edilmiş ve şimâle sürülecekdir.

d) Doğan Şalu Caz'da iğtinâm edilen iki ağır mantelli top ve vesaitin mefkudiyetiyle beraber bunların çamurlu olması yüzünden geriye alınamaması ve kamaları çıkarılarak cephane ikmâli için geriye giden kol ile grup karargâhına gönderilmişdir.

e) Liva karargâhı Taşburun'un 3 kilometre garb-ı cenûbîsindedir.

2. Üseranın ifadeleri hulâsası ayrıca melfûfdur.

3. Sol cenâhda 2. Livanın vaz'iyetini ta'dil ve kuvvetleri temerküz etdirmek üzere piyade kumandanı 2. Liva gitmişdir. Merkez mıntıkasında Elhacı Karaköy Halkalı hattı kıtaatımızın yeddindedir. Keşif kolları da ileri sürülmüşdür.

4. Grup karargâhı Orkof'a (okunamadı) etmişdir.

5. Bu rapor Orkof şimâlinden 25.10.36 saat 7 evvelde Şark Cephesi'ne F. 12 Kumandanlığına yazılmışdır.

S.C.G.K

Cavid

Koleksiyon	: İSH
Kutu	: 752
Gömlek	: 117
Belge	: 117-1

Belge No: 4103

(Esirlerin ifadesi eklidir)

Gelişi
25.10.1920
Saat 17.00

Doğu Cephesi Komutanlığına

12 nci Tümen Komutanlığına

1. 24/25.10.1920 gecesi saat 21.00'e kadar 3 ncü Tugay cephesinde muharebe devam etmiş ve düşman taarruzları durdurulmuştur. 3 ncü Tugayın, gruba 25.10.1920 saat 06.00'da gelen saat 4 işaretli raporunda aşağıdaki bilgi vardır:

a) Düşmanın iki top ve tahminen 200 kadar piyadesi saat 11.30'da Karakoyunlu-Lalaklı arasındaki posta mevkiine gelmiş ve Karakoyunlu'dan ilerleyen merkez koluyla piyade alayı 33 ncü Alay 1 nci Tabur sol kanadına ilerlemiş ve durdurulmuştur.

b) Çifteabad-Doğan-Salur-Şar-Doğan Şalu-Yubaş mevkilerinde bulunan düşman kuvvetleri sağ kanat kolunun sür'atli hareketle bozguna uğratılarak Malkara'ya sürülmüşler ve Malkara kuzeyindeki topçusunun koruması altında burada tutunabilmişler, sağ kanat kolu bu hareket sırasında düşmana 60-80 kadar ölü verdirmiş ve Malkara güneyiyle Harabeali hanına kadar ilerleyen müfrezelerimiz 3 esir almışlardır.

c) Saat 15.30'dan itibaren Iğdır-Ciğerli- Zülfikâr Malkara cephesi şosesi üzerinden Iğdır'dan geri çekilen düşman kolları görüldü. Bu kollar pek dağınık ve düzensiz bir hâlde görülmüş ve topçumuzun ateşiyle taciz edilmiştir. Sağ kanat kolumuz, düşmanın geri çekilişine tesir yapmak için hareket ettirilmiştir.

Birinci maddede belirtilen düşman hareketi dolayısıyla ilerleyemeyen merkez kolumuz takviye edilmiş ve kuzeye sürülecektir.

d) Doğan-Şalu-Caz'da ele geçirilen iki ağır mantelli top ve araçların yokluğuyla beraber bunların çamurlu olması yüzünden geriye alınamaması ve kamaları çıkarılarak cephane ikmali için geriye giden kol ile grup karargâhına gönderilmiştir.

e) Tugay karargâhı, Taşburun'un 3 km güneybatısındadır.

2. Esirlerin ifadelerinin özeti ayrıca eklidir.

3. Sol kanatta 2 nci Tugayın durumunu değiştirmek ve kuvvetleri toplattırmak üzere piyade komutanı 2 nci Tugaya gitmiştir. Merkez bölgesinde Elhacı-Karaköy-Halkalı hattı birliklerimizin elindedir. Keşif kolları da ileri sürülmüştür.

4. Grup karargâhı Orkof'a (okunamadı) etmiştir.

5. Bu rapor Orkof kuzeyinden 25.10.1920 saat 07.00'de Doğu Cephesi'ne ve 12 nci Tümen Komutanlığına yazılmıştır.

Sağ Kanat Grubu Komutanı
Cavit

Koleksiyon : İSH
Kutu : 752
Gömlek : 117
Belge : 117-1

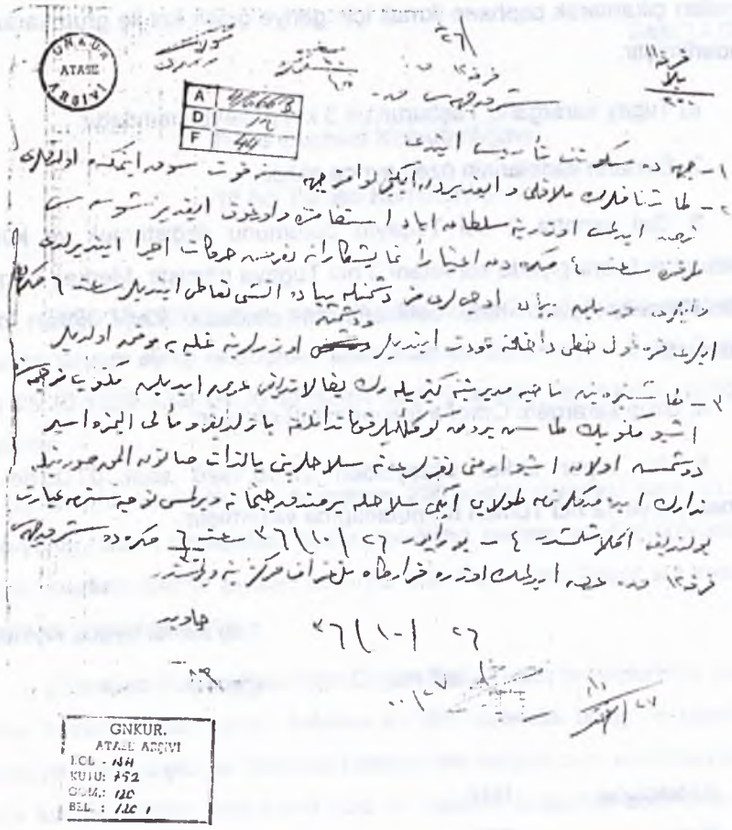

26 minh

Fırka 11 Saat 10.45 sonra

Bila Rüşdü

220

Fırka 12 K.

Şark Cephesi K.

1. Cephede sükûnet te'sis etdi.

2. Taşnakların Mülaklı ve Iğdır'dan İkinci Livamız cephesine kuvvet sevk etmekde oldukları tarassud edilmesi üzerine Sultanabad istikâmetinde ve Orkof Iğdır şoşesi tarafında saat 4 sonradan i'tibaren nümâyişkârâne taarruz-ı harekât icrâ etdirildi. Ve ileri sürülen piyade avcılarımız düşmanla piyade ateşi teâti etdiler. Saat 6 sonrada ileri karakol hattı dahiline avdet etdiler ve düşman üzerlerine galebeye muvaffak oldular.

3. Taşbezeyen nahiye müdürüne getirilerek yakalandığı arz edilen mektub tercümesinde iş bu mektubun Taşburun Gönüllüler Kumandanlığına yazıldığı ve meâli elimize esir düşmüş olan iş bu Ermeni neferlerine silâhlarını bi-z-zât satın almak suretiyle tedarik edemediklerinden dolayı iki silâhla bir sandık cephane verilmesi tavsiyesinden ibaret bulunduğu anlaşılmışdır.

4. Bu rapor 26.10.36 saat 6.30 sonrada Şark Cephesi Fırka 12 K. arz edilmek üzere karargâh telgraf merkezine verilmişdir.

26.10.36 Cavid

Koleksiyon : İSH

Kutu : 752

Gömlek : 120

Belge : 120-1

Belge No: 4104

26'da

Saat 22.45

Rüştü

11 nci Tümen

Sayısız

220

12 nci Tümen Komutanlığına

Doğu Cephesi Komutanlığına

1. Cephede sükûnet oluştu.

2. Taşnakların Mülaklı ve Iğdır'dan 2 nci Tugayımız cephesine kuvvet sevk etmekte oldukları gözetlenmesi üzerine Sultanabad istikametinde ve Orkof Iğdır şosesi tarafında saat 16.00'dan itibaren gösteriş taarruzu yaptırıldı ve ileri sürülen piyade avcılarımız düşmanla karşılıklı piyade ateşi yaptılar. Saat 18.00'de ileri karakol hattı içine döndüler ve düşmana galip geldiler.

3. Taşbezeyen nahiye müdürüne getirilerek yakalandığı bildirilen mektup tercümesinde, bu mektubun Taşburun Gönüllüler Komutanlığına yazıldığı ve anlamının elimize esir düşmüş olan söz konusu Ermeni erlerine silâhlarını bizzat satın almak suretiyle sağlayamadıklarından dolayı iki silâhla bir sandık cephane verilmesi tavsiyesinden ibaret olduğu anlaşılmıştır.

4. Bu rapor 26.10.1920 saat 18.30'da Doğu Cephesi ve 12 nci Tümen komutanlıklarına arz edilmek üzere karargâh telgraf merkezine verilmiştir.

26.10.1920 Sağ Kanat Grubu Komutanı

Cavit

Koleksiyon : İSH

Kutu : 752

Gömlek : 120

Belge : 120-1

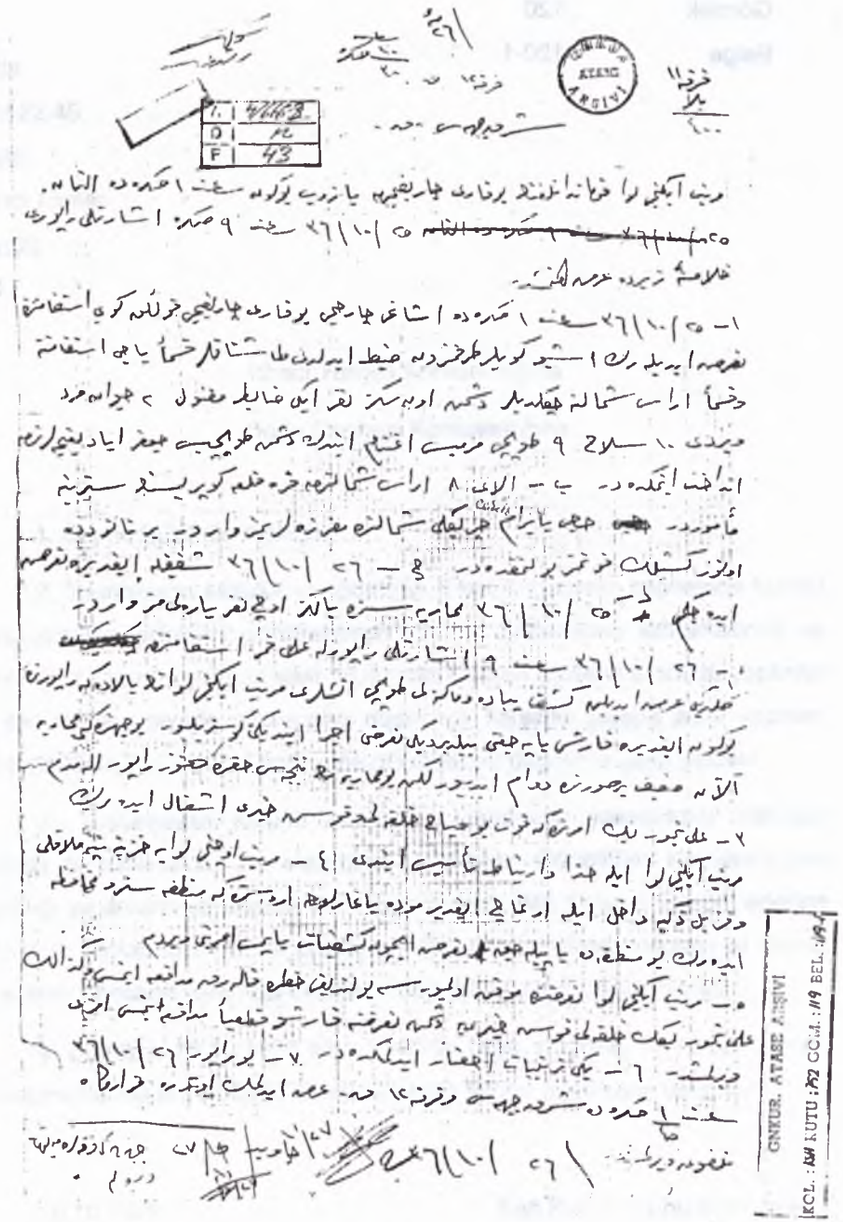

26 minh

s. 10.30 sonra

Fırka 11

Bila

Rüşdü

400

Fırka 12 K.

Şark Cephesi K.

Mürettep İkinci Liva Kumandanlığının Yukarı Çarıkçı'dan yazıp bugün saat 1 sonrada alınan 25.10.36 saat 9 sonra işaretli raporu hülâsaten zirde arz olunmuşdur:

1. 25.10.36 saat 1 sonrada Aşağı Çarhçı Yukarı Çarıkçı Kollukköy istikâmetinde taarruz edilerek iş bu köyler tarafımızdan zabtedildi. Taşnaklar kısmen Yacı istikâmetine ve kısmen Aras şimâline çekildiler. Düşman on sekiz nefer iki zabit maktûl 2 civân-merd verdi. 10 silâh 9 topçu mermisi iğtinâm ettiren düşman topçusu Caferabad bağçelerinden endath etmekdedir. c) 26.10.36 şafakla Iğdır'a taarruz edeceğim. d) 25.10.36 muharebesinde yalnız üç nefer yaralımız vardır. e) 26.10.36 saat 9 işâretli raporla Alikamer istikâmetinden geldiği arz edilen keşif piyade ve makineli topçu ateşleri Mürettep İkinci Livanın bâlâdaki raporunda bugün Iğdır'a karşı yapacağını bildirdiği taarruzu icrâ ettiğini gösteriyor. Bu cihetteki muharebe elân hafif bir suretde devam ediyor. Lâkin bu muhârebenin neticesi hakkında henüz rapor alamadım.

3. Ali Timur Bey emrindeki kuvvet bu sabah Halkalı ve Kuş Hayr'ı işgâl ederek Mürettep İkinci Liva ile hiza ve irtibât te'sis etdi.

4. Mürettep Üçüncü Livaya Hazinetepe Mülaklı ve Kızılzekiye dâhil ile Argaç-Iğdır Mudayağarluca arasındaki mıntıka setr ve muhâfaza ederek bu mıntıkada yapılacak taarruz için keşfiyât yapması emrini verdim.

5. Mürettep İkinci Liva taarruzunda muvaffak olmuyorsa bulunduğu hatda kalarak müdâfaa etmesi ve kezâlik Ali Timur Beyin Halkalı Kuşhayri'den düşman taarruzuna karşı kat'iyyen müdâfaa etmesi emri verilmişdir.

6. Yeni tertibât ihzâr edilmekdedir.

7. Bu rapor 26.10.36 saat 1.45 sonrada Şark Cephesi ve Fırka 12 K. arz edilmek üzere karargâh telefona verilmişdir. /26.10.36

Cavit

Cephedeki fırkalara ma'lumat verelim.

Koleksiyon : İSH
Kutu : 752
Gömlek : 119
Belge : 119-1

Belge No: 4105

26.10.1920
Saat 22.30
Rüştü
11 nci Tümen
Sayısız
400

12 nci Tümen Komutanlığına

Doğu Cephesi Komutanlığına

Mürettep 2 nci Tugay Komutanlığının, Yukarı Çarıkçı'dan yazıp bugün saat 13.00'te alınan 25.10.1920 saat 21.00 işaretli raporu özet olarak aşağıdadır:

1. 25.10.1920 saat 13.00'te Aşağı Çarhçı-Yukarı Çarıkçı-Kollukköy doğrultusunda taarruz edilerek bu köyler tarafımızdan ele geçirildi. Taşnaklar kısmen Yacı istikametine ve kısmen Aras kuzeyine çekildiler. Düşman 18 er, 2 subay ölü; 2 civanmert verdi. 10 silâh, 9 topçu mermisi kaybeden düşman topçusu Caferabad bahçelerinden ateş etmektedir.

b) 8 nci Alay, Aras kuzeyinden Karakale köprüsünün gizlenmesiyle görevlidir. Hacıbayram-Çerikli kuzeyinde müfrezelerimiz vardır. Bertatud'da 30 kişilik kuvvetimiz bulunmaktadır.

c) 26.10.1920'de şafakla Iğdır'a taarruz edeceğim.

d) 25.10.1920 muharebesinde sadece üç er yaralımız vardır.

e) 26.10.1920 saat 9 işaretli raporla Alikamer istikametinden geldiği bildirilen keşif piyade ve makineli topçu ateşleri Mürettep 2 nci Tugayın yukarıdaki raporunda bugün Iğdır'a karşı yapacağını bildirdiği taarruzu

yaptığını gösteriyor. Bu taraftaki muharebe hâlen hafif olarak devam ediyor. Fakat bu muharebenin sonucu hakkında henüz rapor alamadım.

3. Ali Timur Bey emrindeki kuvvet bu sabah Halkalı ve Kuşhayr'ı işgal ederek Mürettep 2 nci Tugay ile bağlantı kurdu.

4. Mürettep 3 ncü Tugaya Hazinetepe, Mülaklı ve Kızılzekiye dâhil ile Argaç, Iğdır, Mudayağarluca arasındaki bölgeyi koruyarak, bu bölgede yapılacak taarruz için keşif yapmak emrini verdim.

5. Mürettep 2 nci Tugay, taarruzunda başarılı olmuyorsa bulunduğu hatta kalarak savunma yapması ve aynı şekilde Ali Timur Beyin Halkalı Kuşhayri'den yapılan düşman taarruzuna karşı kesinlikle savunma yapması emri verilmiştir.

6. Yeni tertibat alınmaktadır.

7. Bu rapor 26.10.1920 saat 13.45'te Doğu Cephesi ve 12 nci Tümen komutanlıklarına arz edilmek üzere karargâh telefon merkezine verilmiştir.

26.10.1920

Sağ Kanat Grubu Komutanı

Cavit

Cephedeki tümenlere.. bilgi verelim.

Koleksiyon	: İSH
Kutu	: 752
Gömlek	: 119
Belge	: 119-1

Belge No: 4106

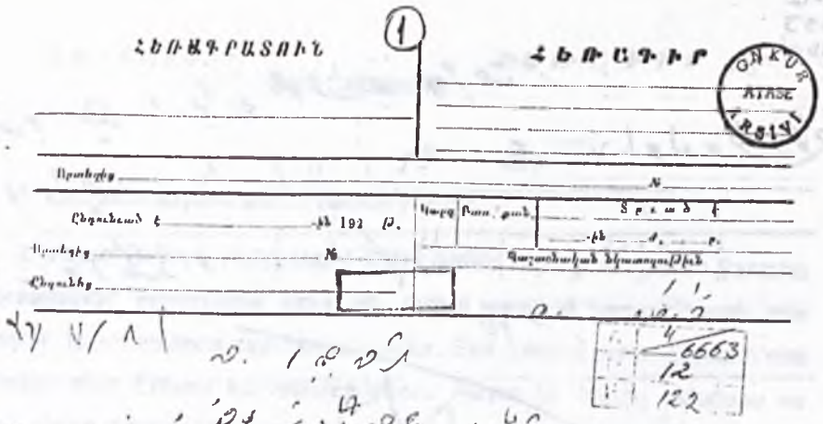

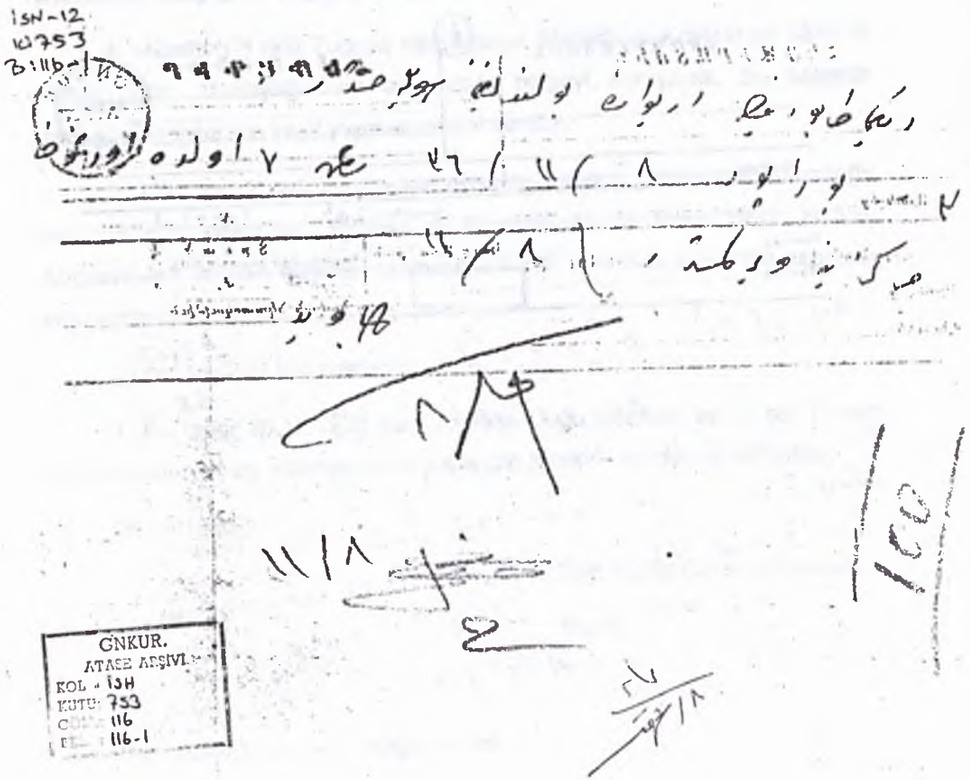

Karargâh 8.11.36

Şark Cephesi K.

1. Cephede şayan-ı arz bir hâdise yokdur.

2. Veysel Beyin 6.11.36 saat 4 sonra işaretli raporuna nazaran Şahtahtı muharebesinde Ermenilerin yirmi altı makûl sayılmış ve bir yaralı esir edilmişdir. Bizim insanca zayi'âtımız yokdur. Esir Ermeni neferi Şahtahtı'nda münhezim olan Ermeni kuvvetinin Üçüncü Alayın bir taburu olduğunu ve mezkur alayın diğer iki taburunun Erivan'da bulunduğunu söylemişdir.

3. Bu rapor 8.11.36 saat 7 evvelde Orkof merkezine verilmişdir./ 8.11

Cavid

Koleksiyon	: İSH
Kutu	: 753
Gömlek	: 116
Belge	: 116-1.

Belge No: 4106

Karargâh 8.11.1920

Doğu Cephesi Komutanlığına

1. Cephede arz edilmeye değer bir olay yoktur.

2. Veysel Beyin 6.11.1920 saat 16.00 işaretli raporuna göre Şahtahtı muharebesinde Ermenilerden 26 ölü sayılmış ve bir yaralı esir edilmiştir.

Bizim insanca zayiatımız yoktur.

Esir Ermeni eri, Şahtahtı'nda bozguna uğrayan Ermeni kuvvetinin 3 ncü Alayın bir taburu olduğunu ve bu alayın diğer iki taburunun Erivan'da bulunduğunu söylemiştir.

3. Bu rapor 8.11.1920 saat 07.00'de Orkof merkezine verilmiştir. / 8.11.

Sağ Kanat Grubu Komutanı

Cavit

Koleksiyon	: İSH
Kutu	: 753
Gömlek	: 116
Belge	: 116-1

Belge No: 4107

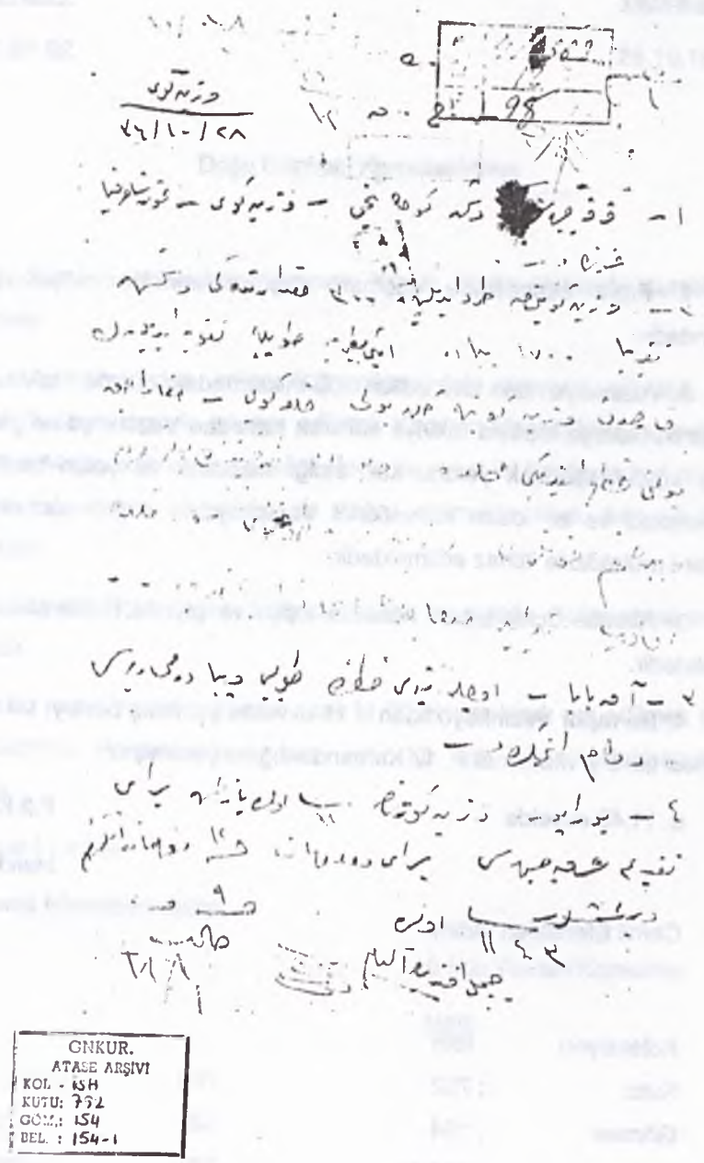

ONKUR.
ATASE ARŞİVİ
KOL. : İSH
KUTU: 752
GÖM.: 154
BEL. : 154-1

Belge No: 4107

Şube

Vezinköy

28.10.36

Ş.C.K.

1. Fırka cephesinde düşman Küçük Yahni-Vezinköy-Kurşakkaya garbındadır.

2. Vezinköyü'nden tard edilen 300 mikdarındaki düşman takriben 1700 piyade iki batarya topuyla takviye edilerek Kars'dan Vezinköyü'ne gelen yolu Halife köyü-Mağaracık yolunu kat' etdiği mahalde ve yolun tarafeyninde bulunmakda ve bir kısım kuvvetlerini Vezinköyü'ne doğru sürmekde olub tedabir-i mütekâbile ittihaz edilmektedir.

3. Akbaba-Üçler tepesi hattında topçu ve piyade muharebesi devam etmekdedir.

4. Bu rapor Vezinköyü'nden s.11 evvelde yazılmış berâ-yı takdim Şark Cephesi berâ-yı ma'lûmât F. 12 Kumandanlığına verilmişdir.

s. 11.43 evvelde

F.9.K.

Halid

Cemil Efendiden aldım.

Koleksiyon : İSH
Kutu : 752
Gömlek : 154
Belge : 154-1

Belge No: 4107

Şube 1

Vezinköy

28.10.1920

Doğu Cephesi Komutanlığına

1. Tümen cephesinde düşman Küçük Yahni-Vezinköy-Kurşakkaya batısındadır.

2. Vezinköyü'nden atılan 300 miktarındaki düşman yaklaşık 1700 piyade iki batarya topuyla takviye edilerek Kars'tan Vezinköyü'ne gelen yolu Halife köyü-Mağaracık yolunu kestiği yerde ve yolun iki tarafında bulunmakta, bir kısım kuvvetlerini Vezinköyü'ne doğru sürmekte olup, karşı tedbirler alınmaktadır.

3. Akbaba-Üçler tepesi hattında topçu ve piyade muharebesi devam etmektedir.

4. Bu rapor Vezinköyü'nden saat 11.00'de yazılarak arz edilmek üzere Doğu Cephesi Komutanlığına, bilgi için 12 nci Tümen Komutanlığına verilmiştir.

Saat 11.43'te

Cemil Efendiden aldım.

9 ncu Tümen Komutanı

Halit

Koleksiyon : İSH
Kutu : 752
Gömlek : 154
Belge : 154-1

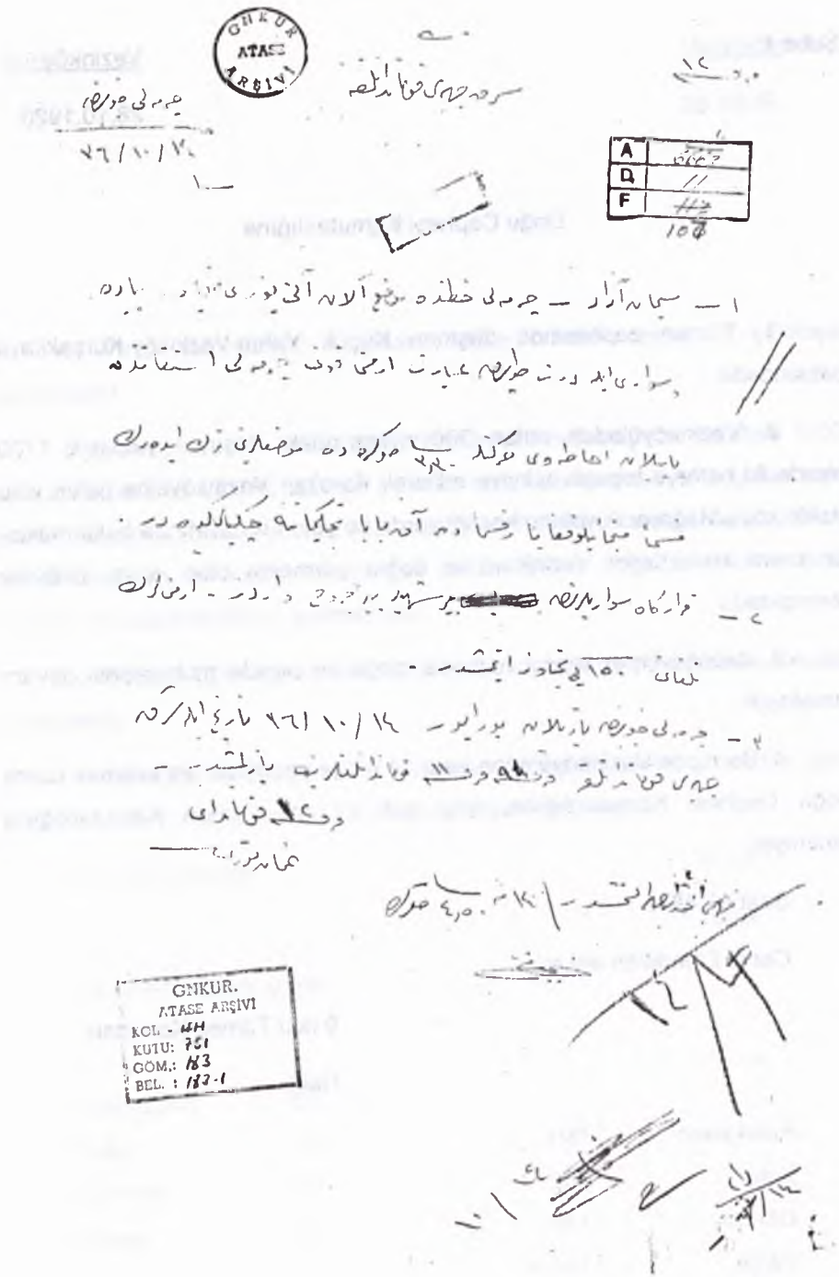

Fırka 12

Çermeli Cenubundan

14.10.36

Şark Cephesi Kumandanlığına

1. Süphanazad-Çermeli hattında mevzi alan altı yüzü mütecâviz piyade ve süvari ile dört topdan ibaret Ermeni kuvveti Çermeli istikâmetinden yapılan ihâtavî hareketle s. 3.30 sonrada mevzilerini terk ederek kısmen Müncailofka'ya ve kısmen de Akbaba tahkimâtına çekilmektedir.

2. Karargâh süvarilerinden bir şehit, bir mecruh vardır. Ermenilerin telefâtı 150'yi tecavüz etmiştir.

3. Çermeli cenubundan yazılan bu rapor 14.10.36 tarih ile Şark Cephesi Kumandanlığına Fırka 9, Fırka 11 kumandanlıklarına yazılmışdır.

Fırka 12 Kumandanı

Osman Nuri

Fehmi Efendiden alınmıştır./ 14 minh s. 4.50 sonra

Koleksiyon	: İSH
Kutu	: 751
Gömlek	: 183
Belge	: 183-1

Belge No: 4108

12 nci Tümen

Çermeli Güneyinden

14.10.1920

Doğu Cephesi Komutanlığına

1. Süphanazad (Çaybaşı)-Çermeli (Kayalıboğaz) hattında mevzi alan 600'den fazla piyade ve süvari ile dört toptan ibaret Ermeni kuvveti Çermeli istikametinden yapılan kuşatma şeklindeki hareketiyle saat 15.30'da mevzilerini terk ederek kısmen Müncailofka'ya ve kısmen de Akbaba tahkimatına çekilmektedir.

2. Karargâh süvarilerinden bir şehit, bir yaralı vardır. Ermenilerin ölü miktarı 150'yi geçmiştir.

3. Çermeli güneyinden yazılan bu rapor, 14.10.1920 tarih ile Doğu Cephesi Komutanlığına, 9 ncu ve 11 nci Tümen komutanlıklarına yazılmıştır.

12 nci Tümen Komutanı

Osman Nuri

Fehmi Efendiden alınmıştır./ 14'te Saat 16.50

Koleksiyon	: İSH
Kutu	: 751
Gömlek	: 183
Belge	: 183-1

Belge No: 4109

GNKUR ATASE ARŞİVİ

GNKUR. ATASE ARŞİVİ
KOL : İSH
KUTU: 752
GÖM: 80
BEL: 80-1

Belge No: 4109

Fırka 12 Kumandanlığı
Ş.1
3018

Karargâh
20.10.36

Şark Cephesi Kumandanlığına

18.10.36 tarih ve zata mahsûs işaretli şifreli telgrafnâme-i samileriyle Kars'a karşı bir hareket icrasının takarrür ettiği şekline göre On İkinci ve Dokuzuncu Fırkaların suret-i istihdâm ve tarz-ı tavzifi hakkındaki mütâlaa-i acizanem ber vech-i atidir:

1. Türkmenaşan-Yamançayır istikâmetinde Kars'ı ihâtaya me'mur edilecek manevra kuvvetinin aynı fırkaya mensub kıtaattan olmaları emr-i idare ve icraâtı tehsil ve kıymet-i harbiyeleri amirlerince muayyen ve ma'lûm olması tabiî bulanan kıtaata verilecek vezâifin tarz-ı taksim ve tavzifinde de suhûlet ve isâbet-i kâmile bulunacağı cihetle bu kuvvetin fırkalardan herhangi birisinden intihâbı muvafık olacağı kanâatindeyim.

2. Kars'ı ihâta te'siriyle düşürmeye me'mur edilecek kuvvetimizin muvaffakiyetini âkim bırakmak ve mukâbil bir teşebbüsle bizi kuvvet ifrazına mecbur ederek harekât-ı taarruziyyemizin inkişafına mâ'ni olmak maksadıyla Ermenilerin Karam ve Artan, Semavat hattından garb istikâmetinde bir mukâbil taarruzları arazinin takarrübe müsâit olması ve On İkinci Fırka kıtaatının Dokuzuncu Fırkanın şimdiki mevzii işgâle me'mûr edilmesi yüzünden tahaddüs edecek, kuvvet za'afı karşısında Ermenilere bir muvaffakiyet te'min edebilir. Binaen-aleyh demir yolunun şimalinden i'tibaren Kabaktepe'ye kadar imtitâd eden mıntıkanın ihtiyâtı olmak üzere fırka-i aciziden bir alayın bidayetde Kars çayı garbında ve Benliahmed civarında ihtiyâtda bulundurulması ve arz edilen mıntıkanın iki piyade alayıyla işgâl

edilmiş olması muvafıkdır. Böyle bir ihtiyat kuvveti fırkanın temâdi-i taarruzu için muktezi ihtiyatın elde bulundurulması ve Karam ve Artan'dan Ermenilerin garb istikâmetinde vâki' olacak taarruzunun yan ve gerilerine düşülerek teşebbüsün âkim bırakılmasını te'min edecektir. Merdenik Müfrezesiyle fırka sol cenahı arasından ve Çalgavur dağlarından kuvvetli bir aşiret kıt'asının Ermeni mevazi-i asliyesinin gerilerine ve Kars mevzi-i müstahkeminin şimâl mıntıkasına akın icrasıyla tavzifi Ermenilerin kuvvet inkisâmına mecbur kalmaları ve binaen-aleyh manevra kuvveti karşısında zayıf bulunmalarını intac eder. Aynı vazifeyi daha müessir bir suretle yapması muhtemel bulunan Merdenik Müfrezesinin kıymet ve kabiliyet-i harbiyesi ve mevcuduyla alacağı vezaif-i harbiyyeyi ifâ hususundaki kudreti acizlerince meçhûl olduğundan mezkûr müfrezenin tarz-ı terkib ve tavzifi hakkında makam-ı samilerince verilecek kararın bit-t-tabi daha muvâfık ve musib olacağı mütâlaa-i acizânesinde bulunduğum ma'ruzdur.

12 nci Fırka Kumandanı
Kaim-makam
Osman

Koleksiyon	: İSH
Kutu	: 752
Gömlek	: 80
Belge	: 80-1

Belge No: 4109

12 nci Tümen Komutanlığı
Şube 1
3018

Karargâh
20.10.1920

Doğu Cephesi Komutanlığına

18.10.1920 tarih ve kişiye özel işaretli, şifreli telgrafınızla Kars'a karşı bir hareket yapılmasının kararlaştırıldığı şekline göre 12 nci ve 9 ncu tümenlerin nerede ve nasıl kullanılacağı hakkındaki görüşüm aşağıdadır:

1. Türkmenaşan-Yamançayır istikametinde Kars'ı kuşatmakla görevlendirilecek manevra kuvvetinin aynı tümene mensup birliklerden olmaları, idareyi ve uygulamayı kolaylaştıracağı ve harp yönünden amirlerince bilinen birliklere verilecek görevlerin taksimi ve dağılımında da kolaylık ve tam isabet sağlayacağından, bu kuvvetin tümenlerden herhangi birisinden seçilmesinin uygun olacağı düşüncesindeyim.

2. Kars'ı kuşatarak ele geçirmekle görevlendirilecek kuvvetimizin başarısını sonuçsuz bırakmak ve karşı bir teşebbüsle bizi kuvvet ayırmaya mecbur ederek taarruzî harekâtımızın gelişmesine engel olmak amacıyla Ermenilerin Karam ve Artan, Semavat hattından batı istikametinde bir karşı taarruzları arazinin yanaşmaya uygun olması ve 12 nci Tümen birliklerinin, 9 ncu Tümenin şimdiki mevzii işgal ile görevlendirilmesi yüzünden, doğacak kuvvet zayıflığı karşısında, Ermenilere bir üstünlük sağlayabilir. Bundan dolayı demir yolunun kuzeyinden itibaren Kabaktepe'ye kadar uzanan bölgenin ihtiyatı olmak üzere tümenimden bir alayın başlangıçta Kars çayı batısında ve Beniiahmet civarında ihtiyatta bulundurulması ve arz edilen bölgenin iki piyade alayıyla işgal edilmiş olması uygundur. Böyle bir ihtiyat kuvveti tümenin taarruzun uzatılması için gerekli ihtiyatın elde bulundurulması ve Karan ve

Artan'dan Ermenilerin batı istikametinde meydana gelecek taarruzunun yan ve gerilerine düşülerek teşebbüsün sonuçsuz kalmasını sağlayacaktır.

Merdenek Müfrezesi ile tümen sol kanadı arasından ve Çalgavur dağlarından kuvvetli bir aşiret birliğinin Ermeni asıl mevzilerinin gerilerine ve Kars müstahkem mevziinin kuzey bölgesine akın yapılması ile görevlendirilmesi, Ermenilerin kuvvet ayırmaya mecbur kalmaları ve bundan dolayı manevra kuvveti karşısında zayıf bulunmalarını doğurur. Aynı görevi daha etkili bir şekilde yapması olası olan Merdenek Müfrezesinin harp kabiliyet ve değeri ve mevcuduyla alacağı harp görevini yerine getirmek konusundaki yeterliliği bence meçhul olduğundan bu müfrezenin oluşturulması ve görevlendirilmesi hakkında yüce makamınızca verilecek kararın tabiatıyle daha uygun ve isabetli olacağı görüşünde olduğumu arz ederim.

12 nci Tümen Komutanı

Yarbay

Osman Nuri

Koleksiyon	: İSH
Kutu	: 752
Gömlek	: 80
Belge	: 80-1

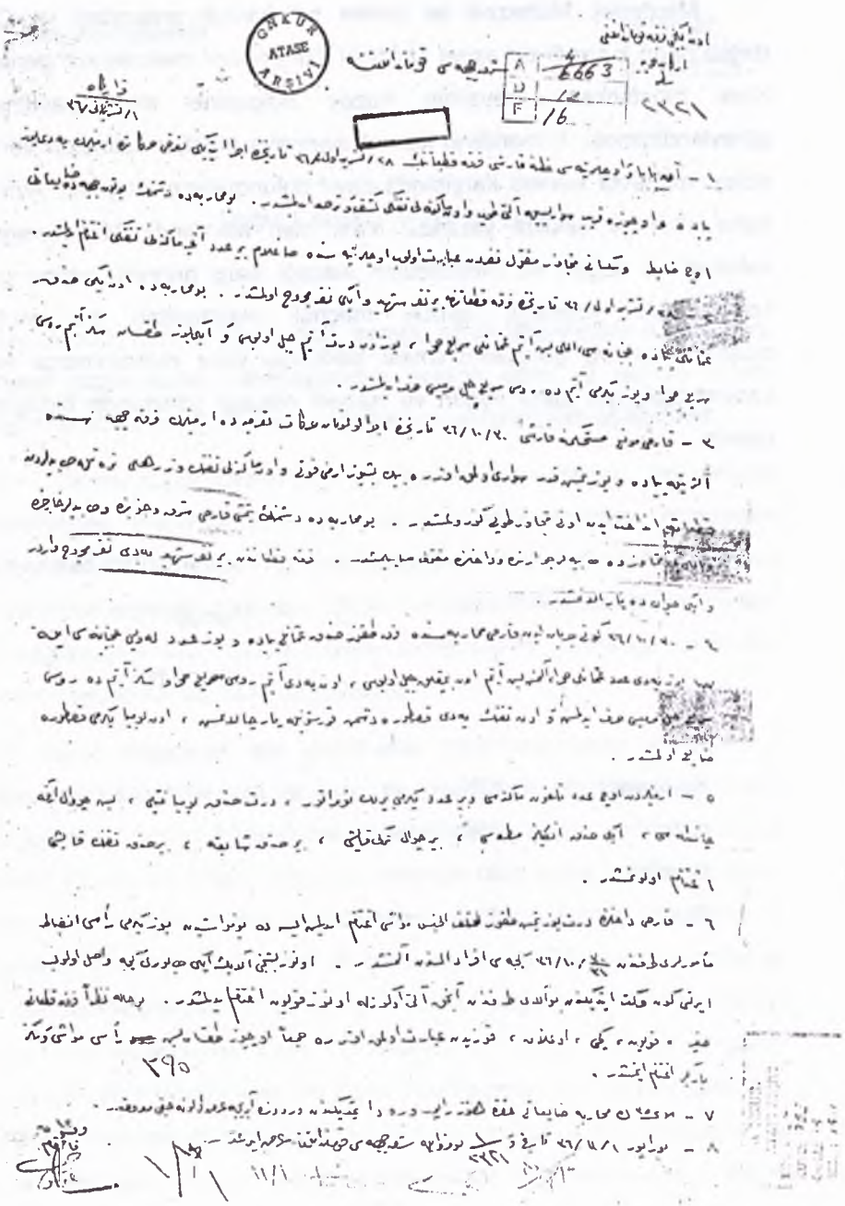

On İkinci Fırka Kumandanlığı — Karargâh

Erkân-ı Harbiye — 1 Teşrin-i sani 36

Şube

2321

Şark Cephesi Kumandanlığına

1. Akbaba ve Üçler tepesi hattına karşı fırka kıtaatının 28 Teşrin-i evvel 36 tarihinde icrâ etdiği taarruzî harekâtda Ermenilerin yedi yüz piyade ve üç yüze karib süvarisiyle altı top ve on makineli tüfengi keşf ve tarassud edilmişdir. Bu muharebede düşmanın bütün cephede zâyiâtı üç zâbit ve sekseni mütecâviz maktûl neferden ibaret olup Üçler tepesinde sağlam bir adet ağır makineli tüfengi iğtinâm edilmişdir.

2. 28 Teşrin-i evvel 36 tarihinde Fırka kıtaatının bir nefer şehid ve iki nefer mecruh olmuşdur. Bu muharebede on iki sandık Osmanlı piyade cephanesi, elli beş atım Osmanlı seri sahra, yüz on dört atım cebel obüs ve iki yüz doksan sekiz atım Rus seri sahra ve yüz yirmi atım da Rus seri cebel mermisi sarf edilmişdir.

3. Kars mevki-i müstahkemine karşı 30.10.36 tarihinde icrâ olunan harekât-ı taarruziyyede Ermenilerin fırka cephesinde ekseriyetle piyade ve yüz yetmiş kadar süvari olmak üzere bin beş yüz Ermeni kuvveti ve on makineli tüfeng ve zırhlı trenle tabyalardan kıtaata endaht eden onu mütecaviz topu görülmüşdür. Bu muharebede düşmanın yetmişi Kars şark ve cenûbunda ve tabyalar haricinde ve elliyi mütecaviz de tabyalar civarında ve dahilinde maktûlü sayılmışdır. Fırka kıtaatından bir nefer şehid yedi nefer mecruh vardır ve iki hayvan da yaralanmışdır.

4. 30.10.36 günü cereyân eden Kars muharebesinde kırk dokuz sandık Osmanlı piyade ve yüz adet Levis cephanesi ile beş yüz yedi adet Osmanlı sahra, altmış beş atım on buçukluk cebel obüs, on yedi atım Rus seri sahra ve sekiz atım da Rus seri cebel mermisi sarf edilmiş ve on tüfeng yedi kasatura düşman kurşunuyla parçalanmış, on bomba yirmi kasatura zâyi olmuşdur.

5. Ermenilerden üç adet telefon makinesi ve bir adet yirmi birlik numaratör, dört sandık bomba fitili, beş çuval arka çantası, iki sandık İngiliz matarası, bir çuval terki kayışı, bir sandık şapka, bir sandık tüfeng kayışı iğtinâm olunmuşdur.

6. Kars dahilinde dört yüz yetmiş dokuz muhtelif ü'l-cins mevâşi iğtinâm edilmiş ise de bu mevâşiden yüz yirmi re's inzibât me'mûrları tarafından 30/31.10.36 gecesi efrad elinden alınmışdır. Otuz Beşinci Alayın iki taburu gece vasıl olub ertesi gün hareket ettiğinden bu alay tarafından ancak altı öküzle otuz koyun iğtinam edilmişdir. Bu hâle nazaran fırka kıtaatı sığır, koyun, keçi, oğlak, kuzudan ibaret olmak üzere cem'an üç yüz doksan beş re's mevaşi ve sekiz bargir iğtinâm etmişdir.

7. Alay 35'in muharebe zayi'atı hakkında henüz rapor vürûd etmediğinden vürudunda ayrıca arz olunacağı ma'rûzdur.

8. Bu rapor 1.11.36 tarih ve 1 numro ile Şark Cephesi Kumandanlığına arz edilmişdir.

2321

Fırka 12 K.

Kaim-makam

Osman

Koleksiyon : İSH
Kutu : 753
Gömlek : 15
Belge : 15-1

Belge No: 4110

12 nci Tümen Komutanlığı — Karargâh
Kurmaylığı — 1 Kasım 1920
Şube
2321

Doğu Cephesi Komutanlığına

1. Akbaba ve Üçler tepesi hattına karşı tümen birliklerinin 28 Ekim 1920 tarihinde yaptığı taarruzî harekâtta Ermenilerin 700 piyade ve 300'e yakın süvarisiyle altı top ve 10 makineli tüfeği olduğu görülmüştür. Bu muharebede düşmanın bütün cephede kaybı üç subay ve 80'den fazla ölü erden ibaret olup Üçler tepesinde sağlam bir adet ağır makineli tüfeği ele geçirilmiştir.

2. 28 Ekim 1920 tarihinde tümen birliklerinin bir er şehit ve iki er yaralısı olmuştur. Bu muharebede 12 sandık Osmanlı piyade cephanesi, 55 atım Osmanlı seri sahra, 114 atım cebel obüs, 298 atım Rus seri sahra ve 120 atım da Rus seri cebel mermisi sarf edilmiştir.

3. Kars müstahkem mevkiine karşı 30.10.1920 tarihinde yapılan taarruzî harekâtta Ermenilerin tümen cephesinde genellikle piyade ve 170 kadar süvari olmak üzere 1500 Ermeni kuvveti ve 10 makineli tüfek ve zırhlı trenle tabyalardan birliklere atış yapan 10'dan fazla topu görülmüştür. Bu muharebede düşmanın 70'i Kars doğu ve güneyinde ve tabyalar haricinde, 50'den fazlası da tabyalar civarında ve içinde ölüsü sayılmıştır. Tümen birliklerinden bir er şehit, 7 er yaralı vardır ve iki hayvan da yaralanmıştır.

4. 30.10.1920 günü meydana gelen Kars muharebesinde 49 sandık Osmanlı piyade ve 100 adet Levis cephanesi ile 507 tane Osmanlı sahra, 65 atım 10,5'luk cebel obüs, 17 atım Rus seri sahra ve sekiz atım da Rus seri

cebel mermisi kullanılmış ve 10 tüfek, kasatura düşman kurşunuyla parçalanmış, 10 bomba, 20 kasatura kaybedilmiştir.

5. Ermenilerden üç tane telefon, bir tane 21'lik numaratör, dört sandık bomba fitili, beş çuval arka çantası, iki sandık İngiliz matarası, bir çuval terki kayışı, bir sandık şapka, bir sandık tüfek kayışı ele geçirilmiştir.

6. Kars içinde 479 çeşitli cinslerde hayvanlar (eti yenilebilenler) ele geçirilmiş ise de hayvanlardan 120 başı inzibat görevlileri tarafından 30/31.10.1920 gecesi erlerin elinden alınmıştır. 35 nci Alayın iki taburu gece gelip ertesi gün hareket ettiğinden, bu alay tarafından ancak altı öküzle 30 koyun ele geçirilmiştir. Bu duruma göre, tümen birlikleri sığır, koyun, keçi, oğlak, kuzudan ibaret olmak üzere toplam 395 baş hayan ve sekiz beygir ele geçirmiştir.

7. 35 nci Alayın muharebe kaybı hakkında henüz rapor gelmediğinden geldiğinde ayrıca bildireceği arz olunur.

8. Bu rapor 1.11.920 tarih ve 1 sayı ile Doğu Cephesi Komutanlığına arz edilmiştir.

2321

12 nci Tümen Komutanı

Yarbay

Osman Nuri

Koleksiyon	: İSH
Kutu	: 753
Gömlek	: 15
Belge	: 15-1

Belge No: 4111

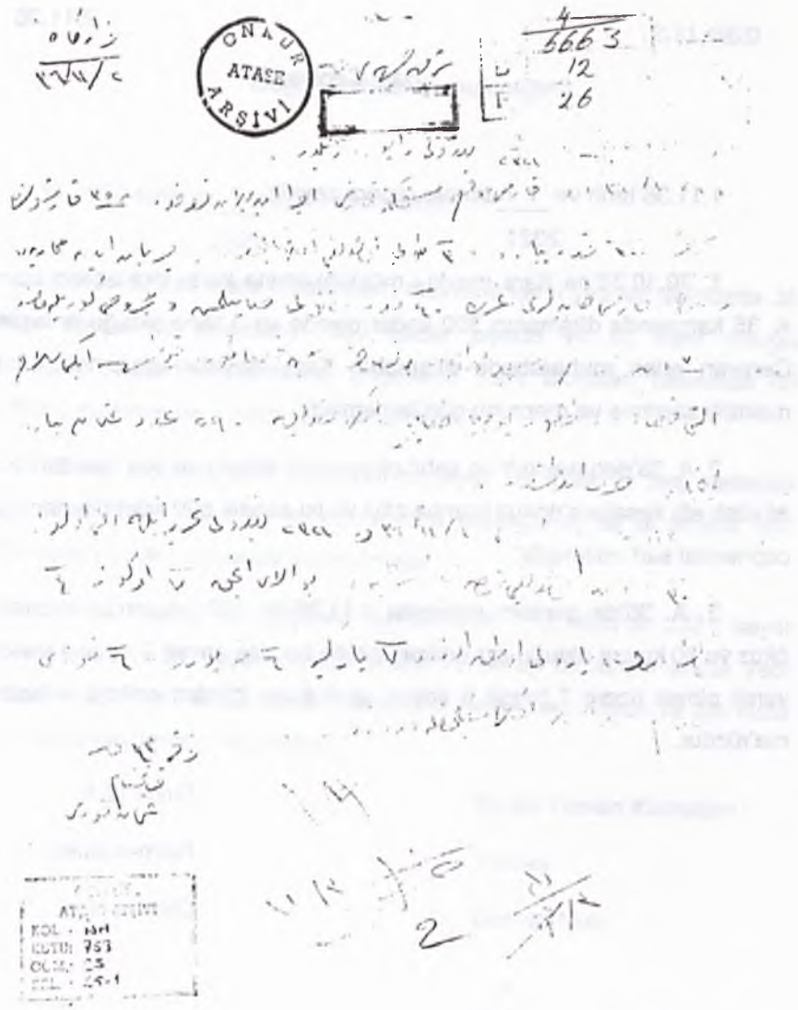

2340 Karargâh

2.11.36

Şark Cephesi K.

1.11.36 tarih ve 1 numrolu rapora zeyldir.
2321

1. 30.10.36'da Kars mevki-i müstahkemine karşı icrâ edilen taarruzda A. 35 karşısında düşmanın 300 kadar piyade ve 3 topu olduğu anlaşılmıştır. Cereyan eden muharebede düşmanın Kars tabyaları garbında 40 kadar maktûlü sayılmış ve mecruhu görülememişdir.

2. A. 35'den mecruh ve şehit olmayıp bir tüfeng ve beş kasatura kırılmış iki silah altı kasatura dokuz bomba zâyi ve iki sandık 590 adet Osmanlı piyade cephanesi sarf edilmişdir.

3. A. 35'de ganaim mevaşisi 1.11.36'da 2321 numrolu tahriratla altı öküz ve 30 koyun olduğu arz edilmiş ise de bu alay ancak 7 öküz 4 inek dördü yaralı olmak üzere 7 bargir 6 koyun ve 6 kuzu iğtinâm edildiği anlaşılmakla ma'rûzdur.

Fırka 12 K.

Kaim-makam

Osman Nuri

Koleksiyon : İSH
Kutu : 753
Gömlek : 25
Belge : 25-1

2340 Karargâh

2.11.1920

Doğu Cephesi Komutanlığına

1.11.1920 tarih ve 1 sayılı rapora ektir:
2321

1. 30.10.1920'de Kars müstahkem mevkiine karşı yapılan taarruzda 35 nci Alay karşısında düşmanın 300 kadar piyade ve üç topu olduğu anlaşılmıştır. Yapılan muharebede düşmanın Kars tabyaları batısında 40 kadar ölüsü sayılmış ve yaralısı görülememiştir.

2. 35 nci Alaydan şehit ve yaralı olmayıp, bir tüfek ve beş kasatura kırılmış, iki silâh altı kasatura, dokuz bomba kaybedilmiş ve iki sandık 590 tane Osmanlı piyade cephanesi kullanılmıştır.

3. 35 nci Alayda ele geçirilen hayvanların 1.11.1920'de 2321 sayılı yazıyla altı öküz ve 30 koyun olduğu bildirilmiş ise de bu alayın ancak yedi öküz, dört inek, dördü yaralı olmak üzere yedi beygir, altı koyun ve altı kuzu ele geçirdiği anlaşılmıştır. Arz olunur.

12 nci Tümen Komutanı

Yarbay

Osman Nuri

Koleksiyon : İSH
Kutu : 753
Gömlek : 25
Belge : 25-1